

Paper

Werkenden met een kleine beurs

Marleen Geerdinck
Wouter van den Andel
Alderina Dill-Fokkema
Stephan Verschuren
Kim van Zoonen

Verwey-Jonker Instituut:

Jessica van den Toorn
Monique Stavenuiter
Suzan de Winter
Femke Stoutjesdijk

Juni 2018

Inhoud

Samenvatting 3

1. Werkenden met een kleine beurs 4

- 1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek 4
- 1.2 Opzet van het onderzoek 5
- 1.3 Indeling van het rapport 6

2. Werkenden met een kleine beurs in cijfers 6

- 2.1 Kenmerken van armoede 6
- 2.2 Verschillen tussen huishoudens rond de armoedegrens 11

3. Van kwantitatief naar kwalitatief onderzoek 12

- 3.1 Diverse benaderingen van armoede 12
- 3.2 Ervaring armoede leidend voor werving van respondenten 12
- 3.3 Werving respondenten voor de diepte-interviews 14
- 3.4 Beschrijving 45 respondenten en representativiteit steekproef 14

4. Profielen van mensen met een kleine beurs 15

- 4.1 Gemene delers 15
- 4.2 Vier profielen 17

5. Beperkt besteedbaar inkomen in de praktijk 23

- 5.1 Hoe ervaren mensen hun besteedbaar inkomen? 23
- 5.2 Coping strategieën van mensen met een kleine beurs 25
- 5.3 Tips voor anderen 32

6. Conclusie 34

7. Methodebeschrijving 38

- 7.1 Opzet methodebeschrijving 38
- 7.2 Literatuurstudie 38
- 7.3 Kwantitatief onderzoek 38
- 7.4 Kwalitatief onderzoek 42

Tabellen 46

Literatuur, bronnen en afkortingen 60

Samenvatting

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat in 2014 ruim 720 duizend particuliere huishoudens een inkomen op of net onder het sociaal minimum hadden. Dit sociaal minimum wordt ook wel de armoedegrens genoemd. Drie van de vier huishoudens uit deze groep ervaren veel financiële problemen. Er is veel bekend over deze groep Nederlanders. Minder is bekend over de groep Nederlanders die net boven het sociaal minimum zit. Dit onderzoek, dat mogelijk is gemaakt door Instituut Gak, is gericht op het verkrijgen van inzicht in de leefwijze en het bestedingspatroon van juist deze groep. Hiertoe analyseerde het CBS bestaande registratiegegevens en ging het Verwey-Jonker Instituut in gesprek met 45 mensen uit de doelgroep. De resultaten uit de kwantitatieve analyses en gesprekken met de doelgroep zijn in twee bijeenkomsten voorgelegd aan en verder uitgediept met uitvoerders, beleidsmedewerkers en bestuurders.

In dit rapport is eerst in een kwantitatieve analyse gekeken naar onderscheidende kenmerken van huishoudens met een inkomen net boven de armoedegrens ten opzichte van huishoudens er net onder. Er zijn een aantal kenmerken die een grotere kans hebben om voor te komen bij huishoudens boven de armoedegrens:

- meerpersoonshuishoudens met kinderen waarbij de hoofdkostwinner ouder is dan 60 jaar,
- men ontvangt geen uitkering,
- heeft een Nederlandse achtergrond,
- werkt in een flexibele baan,
- is middelbaar of hoger opgeleid en
- is man.

Vervolgens is deze kennis gebruikt om in gesprek te gaan met 45 personen (met een baan) in huishoudens net boven de armoedegrens over hun ervaringen en leefomstandigheden.

Vrijwel alle 45 respondenten geven aan dat het lastig is om alles elke maand weer rond te breien. De meeste mensen lukt het wel om de vaste lasten te betalen, maar er blijft weinig over voor extra's of onvoorziene uitgaven. Bijna niemand kan het zich veroorloven om op vakantie te gaan. Ook is er weinig geld voor cadeautjes of uitstapjes.

Voor de meeste mensen is het een way of life geworden om altijd bezig te zijn met inkomsten en uitgaven, heel bewuste aankopen te doen en waar mogelijk te besparen. Daarbij krijgen mensen wisselend steun van hun netwerk.

In de 45 verschillende verhalen is verder een duidelijk beeld naar voren gekomen van een groep mensen die groot belang hechten aan werk en daarmee hun economische zelfstandigheid. Als gevolg van een scheiding, ziekte, migratie of baanverlies werken zij echter niet meer op het niveau of in de branche waarvoor ze zijn opgeleid.

De meesten schatten hun kansen wel positief in voor de toekomst. De 50 plussen vormen daarop een uitzondering. Zij verwachten geen anderen baan meer te vinden voor hun pensioen en sommigen maken zich zorgen of het pensioen wel toereikend zal zijn om van te leven.

Een vierde van de respondenten is hoogopgeleid (HBO/WO). Wat dat betreft wijkt deze groep af van het beeld dat in de literatuur terugkomt als het gaat om mensen aan “de onderkant van de arbeidsmarkt”, waarbij veelal ingezoomd wordt op laagopgeleiden en daarmee beperktere kansen op de arbeidsmarkt.

Zijn er lessen te trekken uit de manier waarop zij elke maand weer de tering naar de nering zetten? De respondenten zelf geven als antwoord op deze vraag dat een positieve instelling heel belangrijk is. Ondanks het harde werken en de voortdurende stress over geld proberen de meesten te genieten van de kleine dingen in het leven en blijven ze de toekomst rooskleurig inzien. Ze doen er alles aan om zolang mogelijk onafhankelijk te blijven en hun eigen boontjes te doppen. Daarnaast valt op dat veruit de meeste mensen hun administratie heel goed op orde hebben.

Maar toch is er vooral ook een kwetsbare groep, waarvan het maar de vraag is of zij het zo goed redden; een veronderstelling die toch vaak leeft over mensen die boven het minimum verdienen. Men bezuinigt op alles, waaronder soms ook op gezonde voeding en een bezoekje aan de tandarts. Het is dan ook de vraag of de manier van leven van de mensen net boven het minimum op de lange duur wel zo’n gunstig effect heeft op hun gezondheid (psychisch en fysiek), op hun meedoen in de samenleving en uiteindelijk op hun kansen op de arbeidsmarkt.

1. Werkenden met een kleine beurs

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

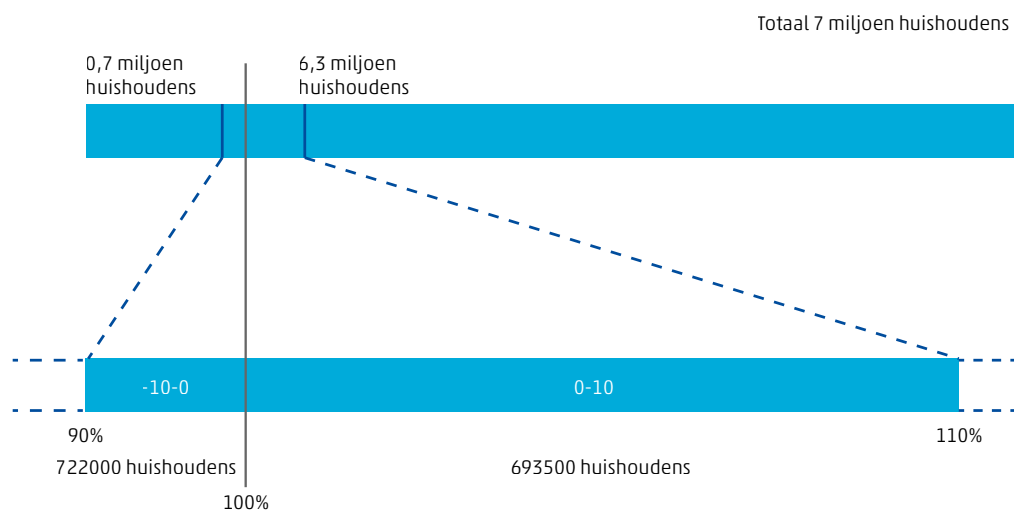
Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat in 2014 ruim 720 duizend particuliere huishoudens een inkomen hadden op of net onder het sociaal minimum, ook wel de armoedegrens genoemd¹⁾. Drie van de vier huishoudens uit deze groep ervaren veel financiële problemen. Zij hebben onvoldoende geld voor bijvoorbeeld het kopen van nieuwe kleding, vakanties of onverwachte uitgaven. Er is veel bekend over deze groep Nederlanders. Minder is bekend over de groep Nederlanders die net boven het sociaal minimum zitten. Kunnen zij wél goed rondkomen? Of hebben zij net zo goed moeite om hun rekeningen te betalen? Dit onderzoek, dat mogelijk is gemaakt door Instituut Gak, is gericht op het verkrijgen van inzicht in de leefwijze en het bestedingspatroon van deze groep.

¹⁾ Het wettelijk bestaansminimum zoals dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Om te kunnen beoordelen hoe het inkomen van een huishouden zich verhoudt tot het minimum, moet aan de hand van de regelgeving worden vastgesteld welke norm voor het desbetreffende huishouden van toepassing is. De norm voor een (echt)paar met uitsluitend minderjarige kinderen is bijvoorbeeld gelijkgesteld aan de bijstandsuitkering van een echtpaar, aangevuld met de (leeftijdsafhankelijke) kinderbijslag. Bij 65-plussers is het bedrag aan AOW-pensioen als norm gekozen.

1.2 Opzet van het onderzoek

Dit onderzoek richt zich op particuliere huishoudens met een inkomen net boven het sociaal minimum. Studentenhuishoudens vallen hier niet onder. Getalsmatig hebben we het over de 10 procent huishoudens met het laagste inkomen net boven het sociaal minimum. In het vervolg van dit rapport worden zij aangeduid als huishoudens 0-10, waarbij de 0 dus staat voor het sociaal minimum. Deze groep wordt vergeleken met de huishoudens met een inkomen op of net onder het sociaal minimum. Dit zijn de 10 procent huishoudens met het hoogste inkomen onder het sociaal minimum en in het vervolg worden zij aangeduid met huishoudens -10-0²⁾.

1.2.1 Omvang groepen huishoudens -10-0 en 0-10

Ter illustratie: in 2014 lag het sociaal minimum, oftewel de lage-inkomensgrens, voor een eenpersoonshuishouden op 1 020 euro en voor een echtpaar met twee kinderen op 1 920 euro.

In dit onderzoek is gekozen voor de mixed method benadering van Tashakorri en Teddlie (2003). Het kenmerk hiervan is de combinatie van de kwantitatieve en kwalitatieve methode. Met dit onderzoek wordt enerzijds een representatief kwantitatief beeld geven van de kenmerken van huishoudens met een inkomen net boven de armoedegrens en anderzijds een kwalitatieve diepte-analyse van de ervaringen en leefomstandigheden van deze huishoudens, waarbij met name wordt ingezoomd op personen met een baan binnen de huishoudens 0-10.

Dit onderzoek is begeleid door een klankbordgroep bestaande uit vertegenwoordigers van beleidsmakers, sociale partners en wetenschappers. Hiervoor is om drie redenen gekozen. Allereerst om de huishoudens 0-10 goed in kaart te brengen. Ten tweede om met deze huishoudens in contact te komen voor het kwalitatieve onderzoek en tot slot om praktische aanbevelingen te kunnen doen aan mensen die met of voor mensen met een inkomen net boven het sociaal minimum werken. Denk hierbij aan uitvoerders van sociale diensten, wijkteams, jobcoaches, schuldhulpverleners en schuldhulpmaatjes, beleidsmakers van SZW, gemeenten en werkgevers- en werknemersorganisaties.

²⁾ In hoofdstuk 7 Methodebeschrijving van dit rapport wordt de afleiding van de huishoudens -10-0 en 0-10 in meer detail beschreven.

1.3 Indeling van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt de kwantitatieve analyse beschreven. Hierin is gekeken naar de kenmerken van de huishoudens 0-10 en de verschillen tussen deze groep en de huishoudens -10-0. De eerste stap in de kwantitatieve analyse is het in kaart brengen van eigenschappen die kenmerkend zijn voor huishoudens die rond de armoedegrens leven. Dit is gedaan op basis van een literatuuronderzoek met aanvullingen hierop door de klankbordgroep. Vervolgens is gekeken welke kenmerken onderscheidend zijn voor huishoudens 0-10 ten opzichte van huishoudens -10-0.

In hoofdstuk 3 wordt het kwalitatieve deel van dit onderzoek ingeleid, bestaande uit de diepte-interviews. De insteek van het kwalitatieve onderzoek is anders dan bij het kwantitatieve onderzoek. Waar in het kwantitatieve onderzoek de kenmerken van huishoudens 0-10 in het algemeen worden beschreven, wordt in de kwalitatieve analyse vooral gekeken naar de ervaringen en leefomstandigheden van werkenden binnen deze huishoudens. De keuze hiervoor wordt in dit hoofdstuk ook nader toegelicht.

Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op wie er tot de groep geïnterviewden hoort, waarbij uiteindelijk vier verschillende groepen worden onderscheiden.

In hoofdstuk 5 komt aan de orde hoe de respondenten omgaan met het feit dat zij weinig te besteden hebben. Daarnaast worden de uitkomsten van de diepte-interviews voorgelegd aan personen die van beroepswege werken met personen die moeilijk rondkomen, namelijk beleidsmakers en uitvoerders, zoals jobcoaches en schuldhulpverleners. Herkennen zij de bevindingen uit de data-analyse en interviews, welke lessen trekken zij hieruit en hoe kunnen ze deze implementeren in hun dagelijkse werk?

Het rapport eindigt in hoofdstuk 6 met conclusies voor beleidsmakers en uitvoerders, die deels voortkomen uit de bevindingen van het kwalitatieve onderzoek en aangevuld zijn door de klankbordgroep.

In het slothoofdstuk 7 wordt een beschrijving van de gebruikte onderzoeksmethode gedetailleerd beschreven met een toelichting op de gehanteerde begrippen.

2. Werkenden met een kleine beurs in cijfers

2.1 Kenmerken van armoede

Dit onderzoek richt zich op de 10 procent huishoudens met het laagste inkomen maar net boven het sociaal minimum, de huishoudens 0-10. Het sociaal minimum wordt door het CBS (2015) gebruikt om te definiëren wanneer sprake is van armoede. Armoede houdt in

dat een huishouden onvoldoende inkomen heeft om het consumptieniveau te realiseren dat in Nederland als minimaal noodzakelijk wordt geacht. Voordat onderzocht kan worden wat de zelfredzaamheid van deze huishoudens is, is het belangrijk om te weten wie zij zijn. Zijn dit bijvoorbeeld vaak éénouderhuishoudens, hebben zij schulden en in hoeverre is het huishouden afhankelijk van een uitkering?

Dit onderdeel focust zich op kenmerken die in overheidsregistraties beschikbaar zijn, zoals de samenstelling van het huishouden, of de hoofdkostwinner een baan heeft en zo ja, wat de kenmerken van deze baan zijn. Op deze manier wordt in kaart gebracht hoe vaak kenmerken voorkomen bij huishoudens 0-10, hoe vaak bij huishoudens -10-0 en wat de verschillen tussen deze huishoudens zijn. In dit onderzoek 'Werkenden met een kleine beurs' is op basis van bestaande onderzoeken³⁾ en aanvullingen hierop vanuit de klankbordgroep, gekeken naar de volgende kenmerken:

	Literatuur	Klankbordgroep
Demografische kenmerken	Leeftijd, herkomst, samenstelling huishouden	Geslacht, woonplaats
Baankenmerken	Werknemer of zelfstandige, voltijd/deeltijd, duur van de baan	Vast/flexibel dienstverband, branche, aantal banen
Financiële kenmerken	Schulden	Vermogen
Overige sociale kenmerken	Uitkering, gebruik sociale regelingen, gezondheid, opleiding/startkwalificatie	

Welke demografische, baan-, financiële, en overige sociale kenmerken zijn kenmerkend voor (hoofdkostwinners in) huishoudens 0-10? Hieronder wordt dit toegelicht, waarbij steeds de link wordt gelegd met bestaande onderzoeken. Ter vergelijking wordt naast de verdeling van de huishoudens 0-10, ook de verdeling voor huishoudens -10-0 en heel Nederland meegenomen.

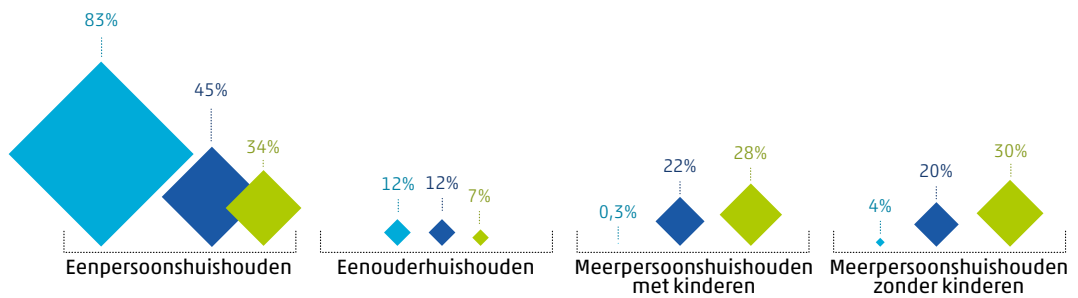
Demografische kenmerken van huishoudens 0-10

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP, 2010) blijkt dat alleenstaande vrouwen met de zorg voor minderjarige kinderen een verhoogde kans hebben om werkend arm te zijn. Naast eenoudergezinnen, hebben, volgens Vroomman en Soede (2010), ook meerpersoonshuishoudens met kinderen, waarin één van de ouders werkt, een grotere kans op werkende armoede.

In de cijfers over 2014 is terug te zien dat qua type huishouden meerpersoonshuishoudens met kinderen vaker voorkomen bij huishoudens 0-10 dan eenoudergezinnen. Bij de eenoudergezinnen zijn negen op de tien ouders vrouw. Opvallend is dat, hoewel huishoudens -10-0 en 0-10 beide rond het sociaal minimum leven, meerpersoonshuishoudens nauwelijks voorkomen bij huishoudens -10-0. Eenouderhuishoudens komen bij beide groepen ongeveer even vaak voor.

³⁾ Zie voor een overzicht van de gebruikte literatuur Literatuur en bronnen.

1. Demografische kenmerken van huishoudens

Demografische kenmerken

Legenda

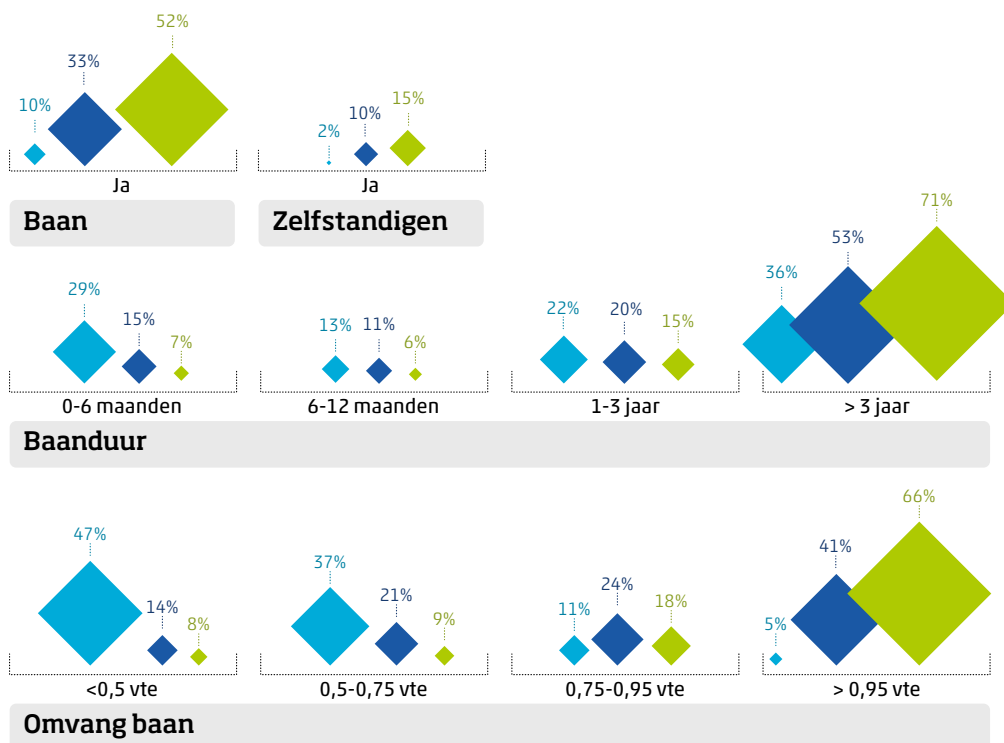
◆ Net onder armoedegrens
 ◆ Net boven armoedegrens
 ◆ Nederland totaal

Baankenmerken van huishoudens 0-10

Volgens de Raad voor Werk en Inkomen (RWI, 2011) is een fulltime en stabiele arbeidsrelatie het gunstigst voor het voorkómen van armoede. Dit is duidelijk terug te zien in de cijfers, waarbij gekeken is naar kenmerken die betrekking hebben op de hoofdkostwinner met een baan van de verschillende groepen. Bij huishoudens 0-10 heeft de hoofdkostwinner vaker een baan dan bij huishoudens -10-0. Maar in Nederland als geheel ligt het aandeel hoofdkostwinners met een baan ultimo 2014 nog hoger. In het geval dat een hoofdkostwinner een baan heeft, bestaat deze bij de huishoudens 0-10 in ruim de helft van de gevallen langer dan 3 jaar. Bij de huishoudens -10-0 is dat bij minder dan 40 procent van de banen het geval. Ook omgerekend naar voltijdsequivalenten (vte) is te zien dat bij huishoudens 0-10 in 40 procent van de banen deze (nagenoeg) fulltime is, terwijl dit bij de huishoudens -10-0 in minder dan 15 procent van de gevallen voorkomt.

Daarnaast blijkt uit onderzoek van Omlo (2016) en de Beer (2013) dat zelfstandigen een grotere kans op armoede hebben dan werknemers. Uit de cijfers is af te lezen dat het verschil in aandeel zelfstandigen redelijk groot is tussen de verschillende groepen huishoudens. Voor totaal Nederland ligt dit aandeel op 15 procent, bij huishoudens 0-10 op bijna 10 procent en bij huishoudens -10-0 op slechts 2 procent.

2. Baankenmerken van huishoudens

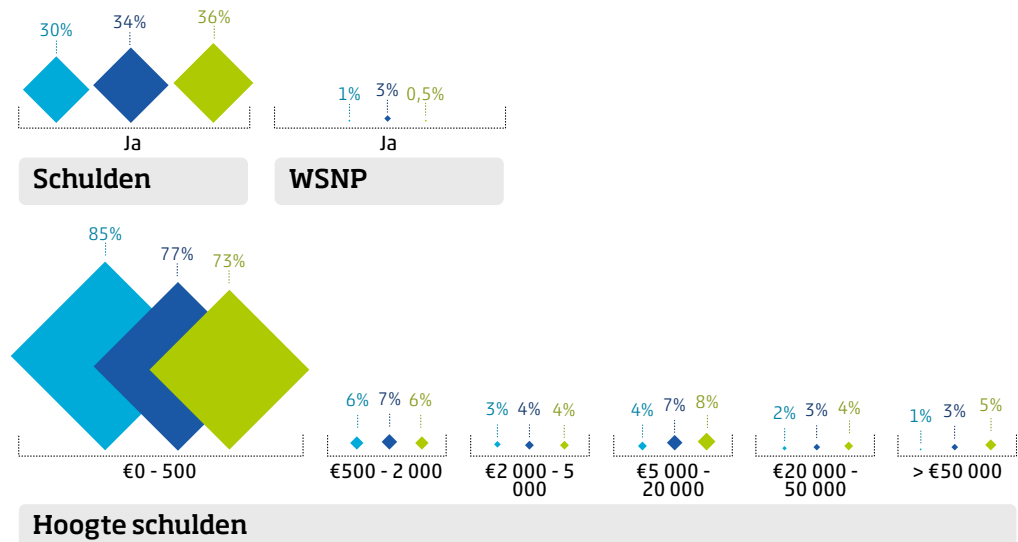
Legenda

◆ Net onder armoedegrens ◆ Net boven armoedegrens ◆ Nederland totaal

Financiële kenmerken van huishoudens 0-10

Volgens onderzoek van het SCP (2014) zijn schulden vaak het gevolg van armoede, maar kunnen ze er ook de oorzaak van zijn. Uit de cijfers blijkt dat schulden met 33,5 procent vaker voorkomen bij de huishoudens 0-10 dan bij -10-0 (29,5 procent) en dat als er sprake is van schulden, deze bij de huishoudens -10-0 niet hoger liggen dan bij de huishoudens 0-10. Ter vergelijking: in Nederland heeft 36 procent van de huishoudens een schuld. Dit zijn overigens schulden exclusief de hypotheekschuld. Problematische schulden komen beperkt voor: 1 procent van de huishoudens 0-10 zit in de schuldsanering. Bij de huishoudens -10-0 komt dit met 3 procent iets vaker voor.

3. Financiële kenmerken van huishoudens

Legenda

◆ Net onder armoedegrens ◆ Net boven armoedegrens ◆ Nederland totaal

Overige sociale kenmerken van huishoudens 0-10

Wanberg et al. (2002) hebben een model ontwikkeld dat bestaat uit 7 factoren die het succes in het vinden van werk beïnvloeden. Vijf van de factoren die Wanberg onderscheidt zijn gerelateerd aan het individu:

1. Human capital: opleiding, vaardigheden, ervaring;
2. Social capital: netwerk, sociale vaardigheden;
3. Belemmeringen: fysiek, mentaal, sociaal, praktisch;
4. Ervaren economische noodzaak;
5. Werkzoekgedrag: intensiteit, kwaliteit en focus.

Daarnaast zijn er twee factoren die gericht zijn op de vraagkant van de arbeidsmarkt, op de werkgever:

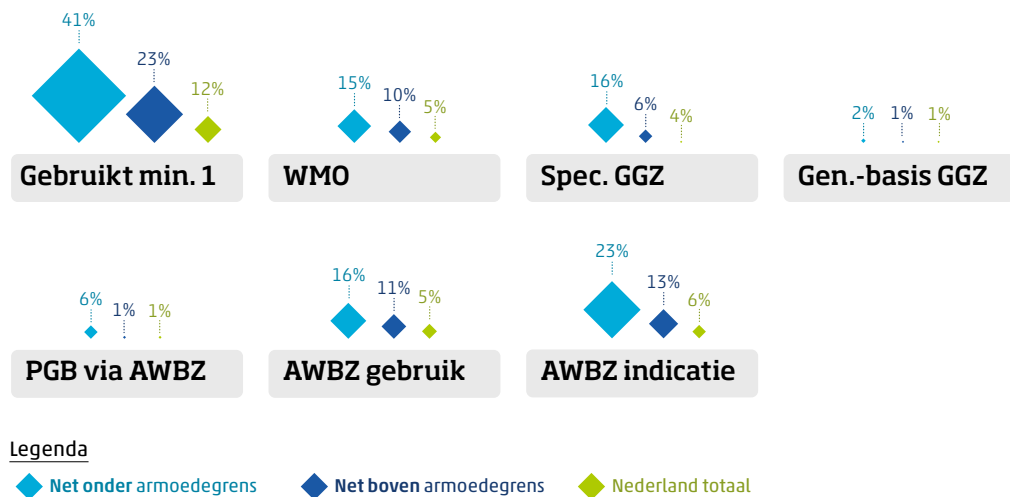
6. Discriminatie: achterstelling van bepaalde groepen werknemers;
7. Vraagversterking arbeidsmarkt: vraag van werkgevers naar arbeidskrachten.

Wat opvalt, is dat het hierbij veelal om 'zachte' kenmerken als social capital en werkzoekgedrag. Eén van de kenmerken die hierin ook terugkomt, is de ervaren fysieke en mentale belemmeringen. Hoe groter deze belemmeringen, hoe lastiger het is werk te vinden en hoe lager het inkomen is.

Dit beeld is ook terug te zien in de cijfers over 2014. Huishoudens 0-10 maken minder vaak gebruik van sociale voorzieningen dan huishoudens -10-0: ruim 20 procent van de huishoudens 0-10 maakt gebruik van minimaal 1 regeling tegenover ruim 40 procent van de huishoudens -10-0. Onder sociale voorzieningen wordt hier de indicatie van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ), het gebruik van de AWBZ, geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en/of de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) verstaan. In Nederland maakt iets minder dan 15 procent van de huishoudens gebruik van minimaal 1 regeling. Huishoudens 0-10 en huishoudens -10-0 maken dus vaker gebruik van een regeling dan gemiddeld in Nederland, terwijl in paragraaf 2.2.2 ook naar voren kwam dat zij minder vaak een baan hebben.

Om echt iets te kunnen zeggen over de kans op werk, is informatie over alle zeven factoren nodig. Uit bestaande overheidsregistraties is dit echter niet af te leiden. Daarom wordt hier in het kwalitatieve onderzoek in hoofdstuk 4 dieper op ingegaan.

4. Gebruik sociale voorzieningen door huishoudens

2.2 Verschillen tussen huishoudens rond de armoedegrens

Nu de kenmerken van huishoudens 0-10 in kaart zijn gebracht, is gekeken welke van deze kenmerken onderscheidend zijn voor de huishoudens 0-10 ten opzichte van de huishoudens -10-0. Sommige kenmerken, zoals leeftijd van de hoofdkostwinner en thuiswonende kinderen, hangen onderling sterk samen. Een hoofdkostwinner van 60 jaar of ouder heeft immers minder vaak thuiswonende kinderen. Om te bepalen of een kenmerk onderscheidend is, is het daarom niet voldoende om alleen te kijken welke het vaakst voorkomt. Met behulp van multivariate analyse⁴⁾ is gekeken welke kenmerken vaker voorkomen bij huishoudens 0-10 in vergelijking met huishoudens -10-0. Komt een bepaalde type huishoudenssamenstelling bijvoorbeeld vaker voor en/of is leeftijd juist een onderscheidende kenmerk? Op basis hiervan is een overzicht van onderscheidende kenmerken voor hoofdkostwinners van huishoudens samengesteld.

Onderscheidende kenmerken van huishoudens 0-10 ten opzichte van huishoudens -10-0

1. Meerpersoonshuishoudens met kinderen;
2. Hoofdkostwinner is ouder dan 60 jaar;
3. Hoofdkostwinner ontvangt geen uitkering;
4. Hoofdkostwinner heeft een Nederlandse achtergrond;
5. Hoofdkostwinner heeft een flexibele baan;
6. Hoofdkostwinner is middelbaar of hoger opgeleid;
7. Hoofdkostwinner is man.

Bovengenoemde kenmerken hebben een grotere kans om voor te komen bij huishoudens 0-10 dan bij huishoudens -10-0. Indien een huishouden één of meerdere van boven-

⁴⁾ In hoofdstuk 7 Methodebeschrijving van dit rapport staat een uitgebreide beschrijving van de multivariate analyse.

genoemde kenmerken heeft, wil dat niet zeggen dat het om een huishouden 0-10 gaat. Wel is het zo dat als een huishoudens meerdere van bovengenoemde kenmerken heeft, de kans groter wordt dat het gaat om een huishouden 0-10 in vergelijking met een huishouden -10-0.

3. Van kwantitatief naar kwalitatief onderzoek

3.1 Diverse benaderingen van armoede

In de wetenschappelijke literatuur komen verschillende benaderingen van armoede voor. De Beer (2013) geeft aan dat de keuze voor een definitie een technische kwestie lijkt. Overal zitten haken en ogen aan en er zijn diverse kritieken op gekozen indicatoren en de verschillende manieren waarop armoede gemeten kan worden. Maar de manier waarop tegen armoede wordt aangekeken, is ook veranderd in de loop van de tijd. Werd armoede voorheen vooral gezien als het hebben van een ontoereikend inkomen, tegenwoordig wordt armoede breder getrokken namelijk als probleem van maatschappelijke participatie en sociale uitsluiting. De keuze voor een definitie heeft daarmee ook gevolgen voor de beoordeling van de effecten van het beleid op langere termijn. Volgens Omlo (2016) bepalen definities in zekere mate kansen, rechten en plichten van bepaalde groepen in de samenleving. In dit onderzoek is gekozen van een combinatie van een objectieve op basis van inkomensgrenzen en de subjectieve benadering van armoede. Bij deze laatste is "de ervaring van huishoudens zelf leidend voor de vraag of er sprake is van armoede" (Omlo 2016).

3.2 Ervaring armoede leidend voor werving van respondenten

In het vorige hoofdstuk is voor de vergelijking van groepen rond het sociaal minimum uitgegaan van een objectieve benadering van armoede door het huishoudensinkomen af te zetten tegen het sociaal minimum. Hieruit kwam een aantal onderscheidende kenmerken, zoals dat het vaak gaat om meerpersoonshuishoudens met kinderen. Hiermee is een goed beeld ontstaan van de kenmerken van de groep huishoudens 0-10 vergeleken met huishoudens -10-0. Maar hoe kan deze kennis gebruikt worden voor het benaderen van de doelgroep voor de diepte-interviews?

De werving van respondenten op louter bovengenoemde kenmerken is alleen zinvol als hierbij ook gekeken wordt naar het inkomen. Het sociaal minimum is gebaseerd op het gestandaardiseerde huishoudensinkomen. Bij het gestandaardiseerde inkomen wordt rekening gehouden met het aantal mensen binnen een huishouden. Het maakt namelijk veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Het standaardiseren gebeurt door het besteedbare huishoudensinkomen te delen door een factor die uitdrukt hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding, ook wel de equivalentiefactor genoemd.

Het gestandaardiseerde huishoudensinkomen is echter voor de meeste mensen onbekend. Dit maakt het lastig om de groep werkenden met een kleine beurs te benaderen voor een interview. Want hoe spreek je de doelgroep aan, hoe zorg je ervoor dat zij zich herkennen in jouw wervingstekst en hoe bepaal je vervolgens of ze daadwerkelijk in je doelgroep vallen?

Het helpt om uit te gaan van het besteedbare huishoudensinkomen van mensen en de manier waarop zij hun eigen inkomen ervaren. Het besteedbaar inkomen⁵⁾ is het nettobedrag dat een huishouden op jaarbasis te besteden heeft. Dit bestaat in grote lijnen uit het bruto-inkomen verminderd met afgedragen premies en belastingen. Vaak heeft men wel enige weet van het nettobedrag dat zij te besteden hebben. Dit noemen we ook wel het besteedbare huishoudensinkomen. De inkomensgrenzen van het besteedbare huishoudensinkomen van de groep huishoudens 0-10 kunnen voor elke huishoudensamenstelling apart worden bepaald. De inkomensgrenzen zijn zo bepaald dat ruim 90 procent van de huishoudens er binnen valt.

In onderstaande overzicht staan de grenzen per huishoudentype:

	Besteedbaar huishoudensinkomen per jaar in euro's
Eenpersoonshuishouden	12 500-17 750
Paar zonder kinderen	17 000-22 000
Paar met kinderen	22 000-35 000
Eenouderhuishouden	17 000-30 000
Overig	18 000-28 000

Door deze inkomensgrenzen samen met de onderscheidende kenmerken te nemen, is er al iets meer houvast in de werving van respondenten. Maar er blijft nog altijd ruimte voor interpretatie. Want wat nemen mensen mee in hun interpretatie van het netto besteedbare inkomen? Hoe gaan ze met vaste lasten om bij hun besteedbare inkomen? Trekken ze dit van hun inkomen af of niet? En wat zien zij als hun vaste lasten? Huur, gas, water, licht, maar ook ziektekostenverzekeringen, telefoonabonnementen en eventuele aflossing van schulden? En abonnementen, tellen ze die ook als hun vaste lasten?

Zoals gezegd, er blijft ruimte over voor interpretatie. Maar de vraag is of dat eigenlijk wel zo'n probleem is, want als iemand aan één of meerdere van de onderscheidende kenmerken voldoet, het geschatte besteedbare inkomen tussen de inkomensgrenzen ligt en diegene zelf vindt dat hij/zij onder de groep "werkenden met een kleine beurs" valt, behoort diegene dan niet automatisch tot de doelgroep? Met andere woorden: kunnen we niet tevens uitgaan van een meer subjectieve benadering van armoede en inkomen?

⁵⁾ Voor werknemers en uitkerings- en pensioenontvangers is een grove schatting van het netto jaarinkomen dertien keer het ontvangen netto maandbedrag (twaalf maanden plus één maand vakantiegeld). Voor zelfstandigen bestaat het netto jaarinkomen uit de winst na belasting. Het huishoudensinkomen is het jaarinkomen van alle leden opgeteld. Hieraan moet eventueel ontvangen huurtoeslag, kinderbijslag, kindgebonden budget en tegemoetkoming studiekosten nog toegevoegd worden. Deze schatting houdt nog geen rekening met allerlei kleinere en grotere posten die het besteedbaar inkomen beïnvloeden.

3.3 Werving respondentent voor de diepte-interviews

Om de juiste doelgroep voor de diepte-interviews in kaart te brengen, is in navolging van bovenstaande overwegingen geworven op de onderscheidende kenmerken van de huishoudens 0-10, zoals beschreven in hoofdstuk 2, *in combinatie met* het besteedbare huishoudensinkomen en het eigen ervaren inkomen. Bij aanmelding is doorgevraagd naar inkomsten en uitgaven om globaal te testen of mensen in de doelgroep vielen. Er zijn geen exacte financiële gegevens per respondent gebruikt.

Daarnaast is, op verzoek van Instituut Gak, bij het benaderen van de doelgroep uitgegaan van twee aanvullende kenmerken: personen in de leeftijd van 21 jaar tot de pensioengerechtigde leeftijd, die betaald werk verrichten. Hierdoor vormen (kwetsbare) jongeren geen onderdeel van dit onderzoek⁶⁾. Daarnaast vormen ook personen zonder baan niet tot de doelgroep. Uit de cijfers over 2014 blijkt dat slechts bijna 40 procent van de hoofdkostwinners in huishoudens 0-10 een baan had eind 2014 of werkzaam was als zelfstandige.

Naast de definitiekwestie is de groep werkenden met een kleine beurs überhaupt een doelgroep die moeilijk te bereiken is. Mensen werken en kunnen veelal zelfstandig in hun levensonderhoud voorzien. Dit betekent dat deze mensen niet per se in beeld zijn bij instanties, stichtingen en/of verenigingen. Daarnaast zijn onderwerpen als inkomen en armoede geen onderwerpen waar mensen graag met vreemden over praten. De werving is daarom, in nauw overleg met de klankbordgroep, via verschillende kanalen verlopen⁷⁾.

De groep respondenten is niet representatief voor de 10 procent werkenden met het laagste inkomen boven het sociaal minimum. Dat is ook nooit het doel geweest, omdat dat met een dergelijk geringe steekproef niet realistisch is. Zoals gezegd is tijdens de werving wel zoveel mogelijk rekening gehouden met de analyse van de cijfers en is de werving daar ook op aangepast. Zo is actief gezocht naar mannen, toen bleek dat er al veel aanmeldingen van vrouwen waren en is extra ingezet op 50-plussers, door onder andere ouderenbonden te benaderen.

3.4 Beschrijving 45 respondenten en representativiteit steekproef

Er zijn uiteindelijk 45 diepte-interviews gehouden. Hieronder volgen de kenmerken van de geïnterviewde groep in zowel aantallen als percentage en ter vergelijking wordt ook het percentage van een kenmerk in de totale groep huishoudens 0-10, waarvan de hoofdkostwinner een baan had eind 2014 en/of zelfstandige was in december 2014, weergegeven.

De respondenten werken in uiteenlopende beroepen en sectoren. Een greep uit de vele verschillende banen: boekhouder, activiteitenbegeleider ouderen, kapper, docent Nederlands voor vluchtelingen, postbezorger, jobcoach, rijinstructeur, ambtenaar en thuiszorgmedewerker.

⁶⁾ Dit betekent niet dat dit geen belangrijke doelgroep voor gemeenten is. In ons gesprek met uitvoerders werden diverse zorgen geuit, met name over de groep jongeren met een licht verstandelijke beperking. Omdat deze beperking niet altijd wordt herkend, ontvangen de jongeren niet de ondersteuning die zij nodig hebben.

⁷⁾ In hoofdstuk 7 Methodebeschrijving van dit rapport is een uitgebreide beschrijving van de werving van respondenten voor de diepte-interviews opgenomen.

Samenstelling respondenten voor diepte-interviews

		Aantal respondenten	Percentage respondenten	Percentage huishoudens 0-10
Demografische kenmerken	Man	9	20%	63%
	Vrouw	36	80%	37%
	Nederlandse achtergrond	28	62%	68%
	Eenpersoonshuishouden	8	18%	28%
	Eenouderhuishouden	24	53%	15%
	Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	3	7%	12%
	Meerpersoonshuishouden met kinderen	7	16%	45%
Baankenmerken	Vast dienstverband	21	47%	73%
	Flexibel dienstverband	13	29%	12%
	Zelfstandige	8	18%	16%
Financieel kenmerk	Schuldsanering	7	16%	1%

De steekproef voor de diepte-interviews is niet representatief. Dit blijkt ook uit figuur 6. Naast dat de diepte-interviews op slechts een deel van de huishoudens 0-10 is gericht, namelijk de werkenden, is ook binnen dit deel een aantal groepen in de geïnterviewde groep oververtegenwoordigd. Met name vrouwen, eenouderhuishoudens, huishoudens in de schuldsanering en respondenten met een flexibel dienstverband. Ter illustratie: 80 procent van de respondenten is vrouw, terwijl zij in de totale groep werkende personen in huishoudens 0-10 slechts 37 procent uitmaken. Daarnaast is er ook een aantal groepen flink ondervertegenwoordigd onder de respondenten. Naast mannen zijn dat met name de meerpersoonshuishoudens met kinderen en hoofdkostwinners met een vast dienstverband. Ter vergelijking: 20 procent van de respondenten is man, terwijl dat bij de werkenden in huishoudens 0-10 63 procent is.

De uitkomsten van de diepte-interviews hebben dan ook vooral betrekking op een deel van de werkenden binnen de huishoudens 0-10. Het is belangrijk hier rekening mee te houden bij de interpretatie van de resultaten. In de beschrijving van de resultaten van de diepte-interviews in de volgende hoofdstukken wordt steeds benoemd met welk deel van de werkenden binnen de huishoudens 0-10 is gesproken, zodat duidelijk is op wie de resultaten betrekking hebben.

4. Profielen van mensen met een kleine beurs

4.1 Gemene delers

Zoals in het vorige hoofdstuk ingeleid, is met 45 werkenden met een kleine beurs gesproken over hun huidige baan en hun arbeidsverleden en hoe zij de toekomst zien. Maar wie zijn deze werkenden met een kleine beurs?

In alle verhalen komen een aantal rode lijnen steeds terug, gemene delers die voor bijna iedereen gelden. Deze zijn dat zij door een life event een lager inkomen ontvangen en dat ze veel waarde hechten aan werk.

Door life event 'naar beneden' in inkomen

Het overgrote deel van de 45 mensen had in het verleden meer geld te besteden. Zij zijn door een (problematische) scheiding, ziekte, baanverlies of migratie naar Nederland teruggevallen in inkomen. Een kwart van de respondenten is hoogopgeleid (HBO/WO), maar werkt door een dergelijk 'life-event' op dit moment niet op het niveau of in de branche waarvoor ze zijn opgeleid.

Arbeidsethos

Zoals eerder aangegeven, is het één van de uitgangspunten van dit onderzoek om met werkenden in gesprek te gaan over de ervaren leefomstandigheden. De geïnterviewde groep bestaat voor een groot deel uit respondenten met een baan of werkzaam als zzp'er. Drie respondenten zaten ten tijde van het interview (sinds kort) zonder baan, maar konden goed vertellen over de situatie waarin ze werkenden met een kleine beurs waren. Alle respondenten hechten groot belang aan werk. Dat hebben velen van hen ook zo meegekregen vanuit huis. Dit is onafhankelijk van het feit of het gezin weinig of veel geld te besteden had.

"Ik ben opgegroeid met het idee, dat wat je uit wil geven daar moet je voor werken. Niet je handje ophouden want daar zou ik geen voldoening uit halen. Ik wil me niet afhankelijk voelen van iets of iemand."

"Ik kom uit een ondernemersfamilie. Daar was het: ben je ziek? Neem een paracetamol en ga gewoon aan het werk. Dat heb ik mijn kinderen ook geleerd."

"Als je kán werken, waarom zou je het dan niet doen?"

Velen waarderen bovendien de onafhankelijkheid, die werk biedt.

"Heel belangrijk, geeft vrijheid om eigen keuzes te maken."

Vooraf de mensen die in het verleden een uitkering ontvingen zijn erg opgelucht dat ze geen verantwoording meer hoeven af te leggen aan instanties als het UWV.

"Je hebt een sollicitatieplicht. En je moet alles accepteren. Dus ook een nul-urencontract zoals ik nu heb. En als ze bellen, bellen ze maar 1 keer. Als je niet opneemt, jammer dan. Ze spreken ook geen voicemail in. Dus dan moet je zelf weer gaan terugbellen om te achterhalen wie gebeld heeft en waarom. Nu ik werk, ervaar ik veel meer vrijheid, omdat ik niet meer aan die verplichtingen vast zit."

Werk is ook belangrijk vanwege de sociale kant.

"Ik moet naar buiten, ik moet tussen de mensen zijn"

"Ik vind het heel belangrijk, als je werk hebt heb je meer sociale contacten, je bent de deur uit, je staat vroeg op en anders zit ja maar thuis en dan ben je niet veel buiten. Ben je bezig in het huis en je weet niet wat de buitenwereld doet."

Toch zijn sommige respondenten ook realistisch over werk en geven ze aan dat ze wel een uitkering zouden aanvragen als het niet anders kan.

"Als je er recht op hebt, why not?"

4.2 Vier profielen

Naast deze gemene delers tekenden zich in de gesprekken een viertal profielen af. We zijn ons ervan bewust dat deze profielen niet uitputtend zijn voor de gehele groep werkenden met een kleine beurs. Bovendien kunnen mensen in twee of meer profielen tegelijk vallen. Iemand kan bijvoorbeeld én alleenstaande ouder zijn én in de schuldsanering zitten. Iedere situatie is uiteraard uniek.

Hieronder worden de profielen aan de hand van de genoemde gemene delers besproken. Hierbij wordt steeds de link gelegd met de kwantitatieve analyse: hoe verhoudt het profiel zicht tot de totale groep werkende personen binnen huishoudens 0-10? Daarnaast wordt per profiel het door de respondenten verwachte toekomstperspectief weergegeven.

Alleenstaande ouders

Iets meer dan de helft van de respondenten is alleenstaande ouder: er is met 24 alleenstaande ouders, 23 moeders en één vader gesproken. Ter vergelijking: uit de cijfers over 2014 blijkt dat 16 procent van de huishoudens 0-10, waarvan de hoofdkostwinner een baan had ultimo 2014 een eenouderhuishouden betrof. Hieruit blijkt dat bij de diepte-interviews deze groep oververtegenwoordigd is. De ouders variëren in leeftijd, waarbij de jongste 31 jaar is en de oudste 57 jaar. Hun opleidingsniveau varieert van LBO tot WO. Gemiddeld hebben alleenstaande ouders twee kinderen. Acht van hen hebben een migratieachtergrond (eerste generatie of tweede generatie).

Life-event

Het meest ingrijpende life event in het leven van de alleenstaande ouders is de scheiding van hun partner. De scheiding zorgde voor een grote aanpassing in het leven van de respondenten. Zij waren een leven gewend met twee inkomens (of het inkomen van de ex-partner was genoeg voor beiden), en hebben – nu zij er alleen voor staan – veel minder te besteden.

Hier is het van belang dat de gesproken groep niet representatief is voor de groep 0-10. Er zijn onevenredig veel vrouwen gesproken, terwijl bij meeroudergezinnen de kostwinner vaak de man is. Vrouwen worden dus na een scheiding extra hard getroffen in hun inkomen. Een klein deel van de respondenten werkte tijdens het huwelijk niet, en heeft na de scheiding werk moeten zoeken om zo te kunnen voorzien in eigen onderhoud en die van de kinderen.

De meerderheid van de respondenten stelt een problematische scheiding achter de rug te hebben. Zeven respondenten vertellen schulden te hebben overgehouden aan hun scheiding. In de meeste gevallen gaat het om een restschuld op een huis. Ook zijn er respondenten die aangeven verantwoordelijk te zijn gesteld voor de schulden die hun ex-partner tijdens hun huwelijk heeft gemaakt.

Twee respondenten vertellen dat er binnen hun relatie sprake was van huiselijk geweld en partnergeweld, wat de scheiding met hun ex-partner extra compliceerde. Deze twee vrouwen hebben bovendien een migratiegeschiedenis (eerste generatie). De respondenten zijn voor de liefde naar Nederland geëmigreerd, kregen kinderen met hun partner, en scheidde vervolgens. De aanpassingsperiode verliep voor hen wat stroever, omdat zij in een voor hen nog redelijk onbekend land zelfstandig hun weg moesten vinden. Vervolgens is er een respondent die gedurende de scheiding ook ernstig ziek werd en hierdoor niet kon werken.

Belang van werk

Alle respondenten werken op dit moment, en de meesten hebben dat ook een groot deel van hun leven gedaan. Net als de respondenten uit andere profielen vinden ze werk heel belangrijk. In deze groep met name ook vanwege de sociale contacten, omdat ze geen 'huismoeder' willen zijn en omdat ze een voorbeeld willen zijn voor hun kinderen. Sommigen vinden ook dat ze er een leukere moeder van worden:

"Je spreekt helemaal niemand en je hebt dan ook niets leuks meer te vertellen. Mijn dochter zegt ook: sinds jij werk hebt, heb je weer wat te vertellen. Ze vraagt mij ook weer dingen. Zoals met wie heb je vandaag gewerkt en waren ze een beetje lief voor je?"

Uit de gesprekken blijkt dat alleenstaande ouders ook graag werken, omdat zij dan afleiding hebben van hun dagelijkse sores en eventuele traumatische ervaringen (rondom de scheiding).

Geen enkele alleenstaande ouder werkt fulltime. Dit heeft vaak te maken met de zorg en opvang van hun kinderen, maar ook met ziekte, psychische klachten. Een kwart van de alleenstaande ouders werkt in de zorg. Opvallend is dat de meerderheid van de respondenten (15 alleenstaande ouders) in het verleden gebruik heeft gemaakt van een WW- en/of bijstandsuitkering. Sommige respondenten hebben tussen banen door kort gebruik gemaakt van een uitkering, anderen hadden tijdens hun huwelijk of juist vlak ná hun huwelijk een periode een uitkering.

Een derde van de alleenstaande ouders ontvangt geen partner en/of kind alimentatie van de ex-partner, terwijl zij daar wel recht op hebben. In de meeste gevallen is de ex-partner niet in staat om alimentatie te betalen (vanwege schulden), is de ex-partner nalatig met betalingen of zitten respondenten nog in een procedure waarbij de (hoogte van) alimentatie nog bepaald moet worden. Respondenten geven aan dat alimentatie hen meer financiële ruimte zou geven.

"Het is voor hem onmogelijk om nu alimentatie te betalen, anders komen we alle twee in de problemen. We hebben afgesproken om na drie jaar te kijken of het dan wel mogelijk is."

Toekomstperspectief

De meerderheid van de alleenstaande ouders verwacht verbetering van hun financiële situatie in de toekomst. De respondenten geven aan een ingrijpend life event te hebben meegemaakt (in sommige gevallen zelfs meerdere) en nu nog in een aanpassingsperiode zitten waarbij ze hun uiterste best doen om alle zaken op de rails te zetten en hun positie te verbeteren.

"Ik zie de toekomst vol rozengeur en maneschijn. Mag ik dat zeggen?"

"Op WhatsApp kan je je status invullen. Bij mij staat er: als je op de bodem van de put zit, is er maar één weg, en dat is de weg omhoog."

Vijf respondenten geven aan momenteel een opleiding te volgen of die te willen volgen, om hun positie op de arbeidsmarkt te verbeteren en zodoende ervoor te zorgen dat zij in de toekomst meer inkomsten genereren.

Respondenten die momenteel in de schuldsanering zitten of schulden hebben, verwachten in de toekomst hun schulden te hebben afbetaald en daardoor zowel financieel als emotioneel meer lucht te krijgen.

Flexwerkers (inclusief zzp'ers)

De groep flexwerkers bestaat uit twee mannen en acht vrouwen. De jongste is 34 en de oudste is 64. Acht van de tien flexwerkers zijn ouder dan 50 jaar. De meesten zijn gescheiden of alleenstaand, slechts twee van de tien zijn gehuwd. De meesten kunnen rondkomen zonder schulden, twee van de tien hebben een schuld waar maandelijks flink op moet worden afbetaald. Niemand van de flexwerkers zit in de schuldsanering.

Van de tien geïnterviewden die als flexwerkers werken, zijn er vijf werkzaam als zzp'er, vier hebben een 0-urencontract en één werkt flexibel via een uitzendbureau. Een 0-urencontract is een contract zonder vastgelegde uren. In plaats daarvan kan de werkgever de werknemer flexibel oproepen. De werkuren per maand (en dus ook het loon) kunnen hierdoor per maand sterk verschillen. Wanneer er geen werk is wordt er ook geen loon uitbetaald. Dit leidt vanzelfsprekend tot veel onzekerheid bij mensen die in een 0-urencontract werken.

In de geïnterviewde groep is ruim 20 procent flexwerker. Ter vergelijking: binnen de huishoudens 0-10, waarvan de hoofdkostwinner eind 2014 een baan had, is dat bijna 15 procent. Ook deze groep is daarmee oververtegenwoordigd in de diepte-interviews.

Life event: verlies baan in loondienst of scheiding

De vijf zzp'ers zijn zzp'er geworden, omdat ze na ontslag om verschillende redenen geen vaste baan in loondienst meer konden vinden.

"Met solliciteren had ik niet eens een kans gemaakt".

Ze kunnen allemaal moeilijk rondkomen. Degenen die het als zzp'er net redden, hebben een aanvullend inkomen uit lijfrente, alimentatie, arbeidsongeschiktheidsuitkering of vroegpensioen. Eén zzp'er geeft aan naast het zzp-schap ook te solliciteren op vacatures.

Zowel de zzp'ers als de overige flexwerkers (4 x 0-urencontract en 1 x uitzendbureau) hebben bijna allemaal in het verleden een betaalde baan in loondienst gehad. De zzp'ers konden niet blijven werken bij het bedrijf of organisatie waar ze voorheen werkten. Ze kwamen na ontslag of ziekte uit op het besluit om zzp'er worden. Zij zijn dus niet het type 'vrije vogel' die bewust kiest voor zzp-schap, maar zijn er door de omstandigheden min of meer toe gedwongen. Vooral degenen die pas begonnen zijn, hebben het idee dat het allemaal nog op gang moet komen.

"Er moet wel meer flow in komen, maar het kan zeker meer gaan worden".

Degenen die al langer zzp'er zijn, hebben weer veel last gehad van de economische crisis en hebben het daardoor moeilijk.

"Ik kom nu wel steeds dichterbij tot het punt dat ik wel een uitkering zou moeten aanvragen".

Ook de flexwerkers die in 0-urencontracten werken, hebben vroeger een vaste baan gehad in loondienst. Na ontslag kwamen ze in de WW en konden vervolgens geen tijdelijke of vaste baan meer vinden.

"Je hebt een sollicitatieplicht. En je moet alles accepteren. Dus ook een nul-urencontract zoals ik nu heb."

De meeste flexwerkers zijn bovendien 50-plussers, waardoor ze niet verwachten ooit nog een vaste baan in loondienst te zullen vinden. Bij de vrouwen met kinderen speelt nog mee dat toen zij nog jonge kinderen hadden, ze vaak een periode niet werkten of parttime in een kleine baan.

"Het was niet per se nodig om veel te verdienen."

Vijf van de tien flexwerkers zijn gescheiden vrouwen die na de scheiding geconfronteerd werden met het feit dat ze niet financieel onafhankelijk waren. Eén respondent zorgt voor zieke ouders en kan daardoor niet meer uren werken. Alle flexwerkers willen graag werken. Degenen die zzp'er zijn geworden, hebben dat ook waargemaakt.

Toekomstperspectief

De toekomstige situatie verschilt per respondent. Een paar zzp'ers hoopt binnen korte tijd de onderneming op de rit te hebben, zodat ze genoeg klanten hebben om door te gaan als zzp'ers. Degenen die al wat langer zzp'er zijn, hopen dat het werk weer gaat aantrekken. Meer uren werken is niet voor iedereen zo maar mogelijk, vanwege ziekte of mantelzorgtaken. De flexwerkers maken zich ook zorgen over hun pensioen.

"Ik weet niet wat er straks nog over is van mijn pensioen. Waar moet ik dan straks van rondkomen?"

Een zzp'er – die nabestaandepensioen heeft – verwacht later nog meer pensioen en gaat er daarom vanuit dat het in de toekomst alleen maar makkelijker wordt om een eigen onderneming draaiende te houden.

"Nou mijn inkomen is niet meer onzeker omdat ik al pensioen ontvang dus ik denk dat het alleen maar beter wordt voor mij".

De zzp'ers hebben zeker ambities voor de toekomst, al is het vaak onduidelijk hoe levensvatbaar de eigen bedrijfjes eigenlijk zijn. Wel valt op dat de flexwerkers overwegend positief zijn over de toekomst.

"We moeten gewoon een weg vinden. Ik zie dit als een hick-up. Er staat een berg voor ons, die berg, daar moeten we overheen."

Een van de flexwerkers hoopt op een vaste baan in de toekomst. Ze probeert regelmatig te solliciteren maar ze wordt tot op heden maar af en toe uitgenodigd op gesprek. Een andere respondent verwacht en hoopt in de toekomst op meer stabiel werk en meer inkomen.

"Ik zit nu op de bodem, lager kan niet. Dus de enige weg is naar boven."

Een zzp'er die jarenlang een redelijk lopend eigen bedrijf heeft gehad, probeert nu toch te solliciteren om naast het zzp-schap een vast inkomen te hebben. De oudere zzp'ers die na baanverlies uit een uitkeringssituatie komen door zzp'er te worden, weten dat solliciteren geen zin heeft.

Degenen met een 0-urencontract maken zich continue zorgen over hun onzekere en steeds wisselende financiële situatie. Ze zouden graag vast werk willen, maar ook bij hen zijn de verwachtingen over baankansen laag.

"Financieel is het niet denderend het zou een uitkomst zijn als ik een vaste baan zou hebben zodat ik mijn financiële kant op een rijtje kan zetten, dat is nu lastig met een variabel inkomen."

50-plussers

Er is met vijftien respondenten boven de 50 jaar (51–64 jaar) gesproken, een derde van alle respondenten. Hiervan zijn vijf respondenten 60 jaar of ouder. Ter vergelijking: uit de cijfers blijkt dat in ruim één op de vijf huishoudens 0–10 een 50-plusser hoofdkostwinner was en een baan had. Dus de groep 50-plussers is ook oververtegenwoordigd in de geïnterviewde groep. Onder de respondenten zijn twaalf vrouwen en drie mannen. De meeste personen (elf) zijn alleenstaand en wonen alleen. Veel van hen hebben wel kinderen, maar die zijn al uit huis. Twee respondenten wonen met hun partner, één respondent woont bij haar ouders en één respondent woont samen met haar neef. Acht respondenten zijn flexwerkers, één heeft een tijdelijk contract en zes respondenten hebben een vast contract. Ze werken tussen de 10 en 55 uur per week. Zes mensen van de groep 50-plussers kampen met schulden.

Life event: verlies baan in loondienst of ziekte (zelf of naaste)

Bijna alle 50-plussers hadden in het verleden een baan in loondienst. Ze zijn deze baan kwijtgeraakt door ziekte, ontslag of doordat ze zelf de baan hebben opgezegd vanwege bijvoorbeeld de zorg voor een naaste. Daarna bleek het – mede vanwege hun leeftijd, zo denken ze zelf – lastig om weer een baan in loondienst te vinden.

"Ik heb wel 1 000 sollicitaties verstuurd, maar overal werd ik afgewezen. Te oud of te duur. Ik kwam niet aan de bak."

"Met solliciteren had ik niet eens een kans gemaakt"

Acht van hen werken nu dan ook flexwerker, als zzp'er of met een 0-urencontract.

Belang van werk

Binnen de groep 50-plussers is het arbeidsethos hoog, net als bij de andere groepen. Daarnaast lijkt in deze groep nog het grootste taboe te rusten op het aanvragen van een uitkering.

"Je wil meedraaien in de maatschappij en wil voor je eigen voorzieningen zorgen. Als ik iets koop dan wil ik er hard voor gewerkt hebben."

"Ik zou me niet thuis voelen bij een uitkering. Zo ben ik niet opgegroeid."

Kenmerkend is tot slot dat een derde van de 50-plussers in een groot gezin is opgegroeid, waarbij de eindjes aan elkaar geknoopt moesten worden. Zij hebben van huis uit geleerd om creatief te zijn met geld.

Toekomstperspectief

De 50-plussers lijken in het beeld dat ze hebben van de toekomst sterk op de flexwerkers. Een deel is positief en heeft het gevoel dat het alleen maar beter kan worden. Al zijn ze wel realistisch over hun mogelijkheden.

"Toen ik 20 was, wist ik precies wat ik wilde. Maar nu. Met mijn leeftijd is het moeilijk te plannen. Ik moet accepteren dat er beperkte mogelijkheden voor mij zijn. Maar ik wil wel vooruit."

Twee respondenten kijken erg uit naar hun pensioen. Ze denken er goed van rond te kunnen komen en hebben behoefte aan meer rust. Een groter deel, met name de flexwerkers, maakt zich vooral zorgen over het aankomend pensioen, omdat ze vrezen niet voldoende te hebben opgebouwd. Geen van allen denkt nog een andere baan te gaan krijgen voor hun pensioen. De zzp'ers hopen wel op nog wat meer klussen.

Personen in de schuldsanering/loonbeslag

Er is met zeven respondenten gesproken die met hoge schulden te maken hebben. Dit is ruim 15 procent van de respondenten. Ter vergelijking: in de totale groep huishoudens 0-10 zit slechts iets meer dan één procent in de WSNP. Ook deze groep is dus wat sterker oververtegenwoordigd bij de diepte-interviews. Vijf van hen zitten in een schuldsaneringstraject, de andere twee hebben te maken met loonbeslag. De groep bestaat uit vijf vrouwen en twee mannen, in de leeftijd van 31 jaar tot 59 jaar. Drie van hen zijn alleenstaand en vier zijn getrouwd of wonen samen. Alle zeven respondenten werken in loondienst (vast of tijdelijk contract). De respondenten werken in vergelijking tot de andere profielen veel uren, gemiddeld 30 uur per week.

Life event: scheiding en ziekte

Bij zes van de zeven respondenten zijn de schulden het gevolg van een scheiding. Met name door restschuld op een huis dat moest worden verkocht, maar ook door schulden die door de ex-partner zijn gemaakt.

Ter illustratie. Een respondent vertelt dat zij en haar ex-man uit elkaar gingen en haar ex-man hun koopwoning niet wilde verkopen. Hij is in het huis gaan wonen. In de tussentijd heeft hij de hypotheek niet betaald.

"Toen kwamen de schuldeisers bij mij. Na drie jaar hebben we het huis verkocht, maar dat was midden in de crisis. We hebben drie ton verlies gemaakt."

Eén respondent is door een herseninfarct in de schulden beland en heeft te maken met loonbeslag.

Toekomstperspectief

Respondenten verwachten dat wanneer zij uit de schuldsanering komen, er weer ruimte ontstaat om met een positieve blik vooruit te kijken. De schuldsanering brengt veel beperkingen met zich mee. Iedereen verwacht dat de financiële situatie zal veranderen na de schuldsanering.

Naast verwachtingen hopen ze ook dat er een einde komt aan het leven met weinig geld zodat ze de kinderen eens ergens mee naar toe kunnen nemen.

Er komen weinig ambities naar voren ook omdat het niet altijd besproken is maar een aantal respondenten wil graag een gewoon bestaan. Men wil bijvoorbeeld gewoon lekker werken.

Respondenten hebben over het algemeen geen zorgen over de kans op werk na eventueel verlies. Bijna niemand heeft lang zonder werk gezeten en andere weten 100% zeker dat ze iets zullen vinden. Een respondent was minder positief omdat ze net een week geleden na 21 jaar haar baan verloor.

5. Beperkt besteedbaar inkomen in de praktijk

5.1 Hoe ervaren mensen hun besteedbaar inkomen?

Nu er een beeld is van wie de werkenden met een kleine beurs zijn en hoe zij zich verhouden tot de totale groep huishoudens 0-10, kan er gekeken worden naar hoe deze groep werkenden het besteedbare inkomen ervaart.

Vrijwel alle respondenten geven aan dat het lastig is om alles elke maand weer rond te breien. De helft van de respondenten heeft schulden, waaronder zeven respondenten die in de schuldsanering zitten of te maken hebben met loonbeslag. Voor degene die in de sanering geldt dat de vaste lasten soms door een bewindvoerder worden betaald. Dan krijgen mensen weekgeld en daar komen ze de ene keer makkelijker mee rond dan de andere keer. Soms moeten mensen naar de Voedselbank, omdat er niet genoeg eten is voor boodschappen.

De overige respondenten lukt het meestal ook wel om de maandelijkse lasten te betalen, maar ook bij hen blijft er erg weinig over voor andere dingen.

"Ik kan niet zomaar even naar de stad, want ik kan toch niets kopen."

"Bioscoop, concerten, dat is allemaal veel te duur. Daar zet je een streep onder."

Slechts een enkeling lukt het om geld opzij te zetten voor bijvoorbeeld onvoorziene kosten. Bijna niemand kan het zich veroorloven om op vakantie te gaan.

Sommige respondenten geven aan dat hun netwerk ook kleiner wordt, omdat ze weinig met vrienden kunnen afspreken. Zo kunnen ze soms de reiskosten naar vrienden niet bekostigen of kunnen ze niet mee met activiteiten buitenshuis.

"Ik merk wel dat ik ook eenzaam ben. In het weekend gaan de kinderen naar hun vader, en ik kan niets ondernemen. Ik ben aan huis gebonden. Ik ga weleens wandelen, maar dat heb je na een tijdje ook wel gezien. Dan ga ik in huis maar een beetje poetsen en opruimen."

Met name de alleenstaande ouders vinden het erg jammer dat ze zo weinig leuke dingen met hun kinderen kunnen doen. Vijf respondenten zeggen geen enkel uitje voor hun kinderen te kunnen bekostigen.

"Eten en luiers, dat lukt. Maar als ik wat leuks wil doen, naar Monkeytown bijvoorbeeld, dan kan dat niet. Van de zomer komt mijn oudste dochter hier, maar we kunnen eigenlijk niets doen."

Eigen bijdrages voor schooluitjes zijn soms ook lastig op te brengen. Ouders die in de bijstand zitten krijgen hier vaak een vergoeding voor, maar de groep werkenden met een kleine beurs moet actief op zoek naar potjes.

"Ik ben er wel mee bezig om het alsnog te krijgen. Maar zo moet je zelf dus heel erg knokken om dingen voor elkaar te krijgen."

Veel ouders 'offeren zichzelf op' voor de kinderen. Ze kopen alleen het hoogstnodige voor zichzelf en in het extreemste geval eten ze elke dag te weinig, zodat hun kinderen wel genoeg te eten hebben.

Kenmerkend voor de flexwerkers is dat zij per maand een wisselend inkomen hebben. Dat geldt voor de zzp'ers, maar zeker ook voor de flexwerkers op 0 urencontracten, die elke maand maar weer moeten zien hoeveel uur ze daadwerkelijk kunnen werken en dus verdienen.

"Ik verdien bijna elke maand verschillend, maar er zijn maanden dat ik niet aan de 1 000 euro per maand kom qua inkomsten."

"Ik verdien soms minder dan een uitkering, en soms meer."

Dit leidt in de praktijk tot veel onzekerheid, want het is daardoor elke maand weer spannend of de vaste lasten betaald kunnen worden.

"Wanneer er opeens een rekening binnenkomt, zorgt dat ervoor dat er minder geld overblijft voor eten."

Van de zzp'ers is er een aantal dat het beter redt, maar dat komt omdat zij naast hun inkomen als zzp'er ook nog andere bronnen van inkomsten hebben, zoals een uitkering, alimentatie, een lijfrente of een pensioen. Zonder dat aanvullende inkomen zouden zij niet kunnen rondkomen.

5.2 Coping strategieën van mensen met een kleine beurs

Het is duidelijk dat werkenden met een kleine beurs elke maand weer voor een uitdaging staan om alles te kunnen betalen. Hoe lukt het hen toch om elke keer weer rond te komen?

Uit de 45 verhalen blijkt dat het echt een 'way of life' is geworden om op allerlei manieren geld te bezuinigen en creatief om te gaan met de middelen die er zijn. De zogeheten coping-strategieën die de groep inzet komen overeen met de strategieën die Ypeij, Snel en Engbersen (2002) onderscheiden voor mensen die moeten rondkomen van een inkomen rond het sociaal minimum:

- Strategieën die gebaseerd zijn op het optimaal gebruik van de interne hulpbronnen van het huishouden;
- Strategieën die gericht zijn op het mobiliseren van de externe hulpbronnen van het huishouden;
- Ondersteuning van de staat en de armoedeval.

Strategieën die gebaseerd zijn op het optimaal gebruik van de interne hulpbronnen van het huishouden

Hierbij gaat het om strategieën om het eigen inkomen te vergroten en uitgaven te beperken. De strategieën die Ypeij, Snel en Engbersen (2002) aanhalen, komen ook terug in de groep respondenten.

Het viel op dat veruit de meeste respondenten heel goed zicht hebben op hun inkomsten en uitgaven. Ze houden dit bij in een huishoudboekje, Excelsheet of app. Een aantal van hen heeft in het verleden ondersteuning van een budgetcoach of iemand uit het netwerk gehad om dit overzicht op te stellen. Hierdoor kunnen ze heel bewust kiezen om bepaalde uitgaven wel of niet te doen. Voor de respondenten in de schuldsanering geldt dat de inkomsten en uitgaven grotendeels worden overgenomen waardoor zij enkel globaal zicht hebben op de inkomsten en uitgaven.

Het blijkt voor de meesten erg lastig om het inkomen op te hogen. Zoals in hoofdstuk 4 besproken, kunnen zij vaak niet meer uren werken vanwege zorg voor kinderen, ziekte of het gebrek aan voldoende werk of moeten er schulden afbetaald worden. Met name bij de zzp'ers was te zien dat er acties worden ondernomen om meer werk binnen te halen. Voorbeelden werden genoemd van een acquisitiecoach en lid worden van een groep ondernemers via het Ondernemersplein. Ook noemde een respondent de voordelen van het aanbieden van stageplekken, omdat je daar subsidie voor krijgt. Eén respondent gaf aan zwart te werken om inkomsten uit te breiden.

Over het algemeen gaat de aandacht echter vooral uit naar het beperken van uitgaven. Daar zijn de mensen die wij spraken, ongeacht het profiel, erg creatief in. Het is een way of life geworden om op alle mogelijke fronten te besparen. Zo proberen veel respondenten in ieder geval te besparen op vaste lasten door scherp te zijn op kosten voor energie, telefonie en zorgverzekeraar.

"In bepaalde wijken in Den Haag bieden ze bewoners een energiepakket aan. Dat zijn allemaal hulpmiddelen om te besparen op energiekosten."

Ook noemt een aantal respondenten, overwegend 50-plussers, dat zij bespaart op benzinekosten of überhaupt hun auto hebben weggedaan.

Een andere belangrijke strategie is om goedkoop boodschappen te doen. Bijvoorbeeld door naar budget supermarkten te gaan, goed op aanbiedingen te letten, geen merkartikelen te kopen, bulkinkopen te doen (en eten in te vriezen) en niet te vaak naar de winkel te gaan (om niet in de verleiding te komen iets extra's mee te nemen).

"Vroeger kon je de winkel in lopen en denken: ik zie dat en ik koop dat. Nu moet je echt volgens een spoorboekje werken. Wat heb je echt nodig en wat niet? Dus gericht boodschappen doen."

Ook zijn veel mensen creatief met koken en heb opmaken van restjes.

"Ik had geen geld voor boodschappen, maar we moesten toch eten. Met de restjes die nog in huis waren, heb ik een pasta gemaakt. Mijn kinderen zeiden toen: mam wat heb je lekker gekookt. Ik barste toen in huilen uit."

Ook op kleding en spullen wordt fors bezuinigd, door zelf dingen te maken, tweedehands te kopen (bijvoorbeeld via Facebook) of door gebruik te maken van zogeheten weggeefsites.

"Ik ga regelmatig naar de kringloop en op Facebook zijn ook regelmatig leuke acties. Je krijgt er echt een neus voor om dingen bij elkaar te snuffelen."

Daarnaast bezuinigt, zoals gezegd, eigenlijk iedereen op vakanties. Niet op vakantie gaan valt zwaar, omdat dat eigenlijk nodig is om bij te komen van het werk.

"Dat ik niet meer iets heb om naar uit te kijken, dat vind ik heel erg. Ik vind eigenlijk dat iedereen daar recht op moet hebben."

Een enkeling kan soms op vakantie, maar daar moet dan lang voor gespaard worden en er moet niets tussenkomen, want anders kan het niet doorgaan.

"Voor een vakantie zijn we maanden aan het sparen. Maar dan moet er niets stuk gaan want dan gaat het niet door. We hebben eigenlijk geen geld voor als er iets kapot gaat. Dan moeten we bezuinigen op eten. In plaats van vijf keer macaroni per week, wordt het dan zeven keer per week."

Verder gaan mensen met een kleine beurs heel bewust om met uitjes. Dure tripjes naar de Efteling of een dierentuin zijn eigenlijk uitgesloten, tenzij er gebruik kan worden gemaakt van kortingsbonnen. Maar veelal zoekt de groep naar 'budget uitjes', zoals samen wandelen op het strand of fietsen door het bos.

Om ervoor te zorgen dat in ieder geval hun kinderen naar verjaardagspartijtjes kunnen gaan, passen ouders creatieve manieren toe om met een klein budget een cadeau te regelen.

"Dan maak ik een lekkere cake voor 15 personen. Dan doe ik het in een mand met een mooi lint eromheen. Dat vinden ze ook prima."

"Soms leen ik geld bij een vriendin, maar ik bewaar ook cadeaus die we zelf niet gebruiken. Dan pak ik die in. Soms krijgen mijn kinderen een boek als cadeau, maar zij houden niet van lezen. Dus dan kan ik dat als cadeau geven."

Andere respondenten geven aan zich al vanaf het begin van het jaar inkopen te doen voor Sinterklaas en de kerstdagen. Gedurende het jaar houden zij aanbiedingen in de gaten, zodat zij in de decembermaanden al een stapel cadeaus op voorraad hebben.

Verder geeft bijna iedereen aan moeite te hebben met het repareren van kapotte spullen. Bijna niemand kan sparen, dus er is geen buffer om een kapotte wasmachine of koelkast op te vangen. Soms proberen mensen dan zelf de spullen te maken of iemand uit het netwerk te vragen. Bij mensen met een 'vermogend netwerk' kan een vriend of familielid financieel bijdragen. Zo vertelde een moeder dat zij voor haar verjaardag huishoudelijke artikelen aan haar volwassen kinderen vraagt.

Mensen met schulden en flexwerkers zijn vooral creatief in het betalen van rekeningen. Een strategie is om niet alle rekeningen tegelijk betalen, maar te spreiden. Wel geven de meeste respondenten aan dat de vaste lasten voor gaan.

"Het is af en toe schipperen met de vaste lasten. Ik probeer zoveel mogelijk vaste lasten te betalen en met weekgeld te schipperen."

Een respondent zorgt ervoor dat er geen automatische afschrijvingen plaatsvinden, zodat zij zelf kan bepalen welke rekening eerst betaald wordt.

"Sommige rekeningen moeten domweg gewoon wachten. Dan krijg ik aanmaningen, maar ja, dat moet dan maar."

Anderen maken juist de vaste lasten wel automatisch over, om op die manier zeker te weten dat die in elk geval betaald worden. Als het niet lukt om de vaste lasten te betalen in een maand, dan wordt strategische gekozen wat wel en niet betaald wordt. Dan betalen ze de ene maand geen energiekosten en de andere maand geen huur. Op die manier blijven ze overal 'uit de boekjes'.

Verder gaf een aantal respondenten met schulden aan zelf contact te leggen met schuldeisers om een regeling proberen te treffen voor het afbetalen van de schulden (in termijnen). Vaak met succes.

"Daar doen ze niet moeilijk over. Ze hebben liever dat ze weten wat er aan de hand is, in plaats van dat ze niets weten."

Het aanboren van spaargeld is ook een manier om net rond te kunnen komen. Maar dat leidt ook weer tot onrust, zeker als de bodem van het spaargeld in zich komt. Sparen is voor de meeste respondenten niet mogelijk en als ze al wat opzij kunnen leggen wordt het spaargeld vaak snel weer aangesproken.

Slechts een klein deel van de respondenten gaat zo ver dat ze bezuinigt op zorg.

"Bij medicijnen vraag ik of ik moet betalen want dat doe ik niet, dan koop ik paracetamol. Heb geen extra geld voor andere medische kosten."

Ook vertelde een mevrouw met een 0-urencontract dat zij de operatie aan haar heup niet kan betalen, omdat ze tijdens haar herstel niet kan werken en dus te lang geen salaris

binnenkrijgt. Maar met name 50-plussers geven aan dat ze gewoon hun medicijnen moeten krijgen en ouders met kinderen zitten bijvoorbeeld met kosten voor een beugel. Deze uitgaven hebben wat hen betreft prioriteit, en een aantal heeft ook bewust een aanvullende zorgverzekering. Enkele respondenten geven wel aan te besparen op de tandarts. Sommigen zijn al jaren niet gegaan.

Ondanks dat de meeste respondenten aangeven dat het voor hen een way of life is geworden om rond te komen met weinig geld en waar mogelijk te bezuinigen, noemen zij ook dat het een stressvol bestaan is. Ze maken zich zorgen over of ze de komende maand wel kunnen rondkomen. Vooral de alleenstaande ouders voelen zich voortdurend schuldig richting hun kinderen, omdat zij hen (voor hun gevoel) niet alles kunnen bieden wat zij idealiter zouden willen doen (vakanties, leuke uitjes, nieuwe kleding).

"Afgelopen maand is mijn dochter 7 jaar geworden. Ik heb een mooie taart voor haar gemaakt, maar geen cadeau kunnen geven. Dat vind ik heel erg".

Wanneer er (minimale) ruimte in het budget bestaat, wordt dit in eerste instantie uitgegeven aan de kinderen. Sommige ouders leveren zelfs in op hun eigen behoeften, om zodoende maar de behoeften van de kinderen te vervullen. Het meest tekenende voorbeeld voorbij is een respondent die zichzelf structureel minder avondeten heeft om ervoor te zorgen dat de kinderen genoeg te eten hebben.

Strategieën die gericht zijn op het mobiliseren van de externe hulpbronnen van het huishouden

Naast het vergroten van de inkomsten en het verlagen van uitgaven, kunnen mensen hun eigen netwerk mobiliseren om hen te ondersteunen, ofwel externe hulpbronnen. Ypeij, Snel en Engbersen (2002) stellen dat de mate waarin huishoudens rond het minimum externe hulpbronnen kunnen mobiliseren, wisselend is. Zo kan armoede er op lange termijn voor zorgen dat netwerken van mensen kleiner worden. Ze kunnen immers lastiger meedoen met sociale activiteiten, omdat er geen geld is om een cadeau voor een verjaardag te kopen of om naar een uitgaansgelegenheid te gaan. Maar de auteurs zagen ook dat er een groep is die wel veel steun ontvangt van burens, vrienden of familie.

Ook in de 45 verhalen komen deze twee stromingen terug, ongeacht het type profiel. Interessant daarbij is dat veel van de respondenten een relatief vermogend netwerk hebben, omdat zij door een life event zijn gedaald in inkomen. Dit kan positief uitpakken, omdat familie en vrienden financieel kunnen bijdragen. Zo zijn er verschillende verhalen van ouders, vrienden of volwassen kinderen die uitjes, kleren of boodschappen betalen voor de respondent of voor zijn/haar kinderen.

"Soms kan ik terugvallen op mijn moeder. Zij heeft mij financieel geholpen in het begin toen ik er alleen voor stond met de kinderen en toen ik ziek was heeft ze ingegrepen."

Een van de moeders vertelt dat ze altijd eerlijk is geweest over haar financiële situatie, wat er in resulteert dat ouders van klasgenoten van haar kinderen regelmatig kleding voor haar meenemen, die ze anders zouden weggoien.

Ook geven sommigen aan zich te kunnen 'optrekken' aan de succesvolle mensen in het netwerk.

"Omring jezelf met succesvolle mensen, dat heeft ook invloed op jou. Als je alleen maar omgaat met mensen die geen geld hebben, heb je ook niemand om je aan op te trekken. Succesvolle mensen kunnen inspireren en jou zelf op ideeën brengen of mogelijkheden zien. Dat is een heel andere omgeving dan dat je alleen maar met mensen bent die klagen."

Maar het komt ook voor dat mensen zich niet meer helemaal thuis voelen in het oude sociale netwerk, omdat anders over geld gepraat en gedacht wordt.

"Mensen praten toch anders als je inkomen 2 of 3 keer zoveel is. Wij houden meer rekening met uitgaven dan zij. Je hoort vaak: je kunt toch dit of dat. Maar dat kan niet en je kunt niet in mijn portemonnee kijken."

Enkele respondenten voelen zich zelfs buitengesloten van hun netwerk. Door de moeilijke financiële situatie kan het voor mensen met een kleine beurs lastig zijn om mee te blijven doen. Een enkeling spreekt daarbij van een sociaal isolement of vereenzaming.

"Je vereenzaamt wel. Daar ben ik weleens verdrietig om. Wat ik dan wel doe? Dan ga ik met mijn meiden [kinderen] met een zak chips vrijdagavond tv kijken."

"Als je het mij direct zou vragen, zou ik zeggen: ja. Ik leef in een sociaal isolement."

Dit zijn vaak ook de mensen die niet graag om hulp vragen, geen geld van anderen willen aannemen en soms zelfs aangeven zich te schamen voor de eigen financiële situatie.

"Het is toch iets van schaamte. Vrienden van mij gaan een weekend weg en ze hebben gezegd: wij betalen voor jou. Het is heel lief, maar het voelt niet prettig. Dat ik afhankelijk ben van iemand anders, terwijl ik altijd zelfstandig ben geweest."

De groep die zich er niet voor schaamt, legt aan het netwerk uit dat sommige dingen niet haalbaar zijn en zoekt naar creatieve oplossingen om toch leuke dingen samen te blijven doen. Ze spreken bijvoorbeeld thuis met vrienden af. Zelf koken of thuis iets drinken is immers goedkoper dan naar een restaurant of een café gaan.

"Je kan wel op een terras gaan zitten en dan betaal je 2 euro voor een kop thee. Daar heb je thuis een hele pot voor".

Mensen die geen 'vermogend netwerk' om zich heen hebben, ervaren vooral emotionele steun ervaren van het eigen netwerk. Je kent elkaars situatie en houdt daar automatisch rekening mee.

"Je houdt rekening met elkaar. Je praat ook niet over: gister heb ik een nieuwe tv gekocht. Dat heeft helemaal geen nut."

Ook is te zien dat veel respondenten uit hun (al dan niet vermogend) netwerk steun ervaren in de vorm van praktische hulp. Zo zijn er meerdere respondenten die aangeven dat een vriend(in) heeft geholpen bij het op orde brengen van hun administratie of dat iemand uit hun vriendenkring helpt bij klusjes in huis.

Naast familie, vrienden en bekenden, kan de sociale en financiële steun ook van vrijwilligersorganisaties of professionals komen. Zo ervaren vijf respondenten veel steun

van een kerkgenootschap. Ze kunnen soms een gratis maaltijd nuttigen in de kerk, of worden financieel ondersteund door het kopen van levensmiddelen.

"Er is altijd wel iemand die me iets toestopt."

Een respondent geeft aan via internet steun te hebben ontvangen. Zij ging op Facebook op zoek naar tips over budgetteren en kwam daar terecht in een groep waarbij mensen naast tips, ook persoonlijke verhalen uitwisselen. De respondent heeft daar veel steun uit gehaald. Een andere respondent zegt veel hulp te hebben gekregen van een maatschappelijke organisatie voor vrouwenopvang, waar zij na een situatie van partnergeweld terecht was gekomen. Deze organisatie heeft de respondent geholpen met het vinden van een nieuwe woning, en met het aanvragen van toeslagen, waardoor ze er weer bovenop is gekomen.

Ondersteuning van de staat en de armoedeval

Ypeij, Snel en Engbersen (2002) wijzen er tot slot op dat sommige werkenden boven het sociaal minimum aanspraak kunnen maken op voorzieningen en regelingen van de overheid en het armoedebeleid van de gemeente. Het gaat dan om incidentele ondersteuning in de vorm van subsidies, extra toelagen en kwijtscheldingen. De auteurs wijzen daarbij op de zogeheten 'armoedeval': het recht op deze financiële regelingen vervalt op het moment dat het bruto-inkomen van mensen stijgt boven een bepaald minimum.

Ook bij de respondenten is te zien dat geregeld gebruik wordt gemaakt van toeslagen, met name door de alleenstaande ouders. De meerderheid van de ouders maakt gebruik van aanvullende toeslagen zoals zorgtoeslag, huurtoeslag, kinderopvangtoeslag en kindgebondenbudget (14 alleenstaande ouders). Sommige respondenten geven inderdaad aan dat juist het recht op de toeslagen hen belemmert om meer te gaan werken. Als zij meer gaan werken, hebben zij geen recht meer op de toeslagen en gaan ze in inkomen achteruit. Voor deze groep respondenten loont (meer) werken niet. Deze groep maakt dus heel strategische afwegingen om de inkomsten te maximaliseren.

Vijf ouders maken gebruik van fondsen. Door de gemeente waar zij woonachtig zijn en/of door instanties waar zij contact mee hadden, zijn zij gewezen op fondsen zoals Stichting Leergeld, Stichting Jarige Job en het Jeugdsportfonds. Verder ontvangt één vrouw een vergoeding van de gemeente om theaterlessen te volgen. Ze geeft aan dat dit haar helpt, omdat het afleiding geeft.

Ypeij, Snel en Engbersen (2002) stippen in hun onderzoek ook aan dat lang niet iedereen gebruik maakt van de beschikbare regelingen waar zij recht op hebben. Dit lijkt met name te gelden voor zelfstandigen (Bos en Van der Vet, 2013). Veel van 'onze' respondenten weten heel goed waar ze recht op hebben en maken daar ook gebruik van, waaronder ook de flexwerkers. Alleen onder de 50-plussers geven drie respondenten aan dat ze graag meer uitleg zouden willen over toeslagen en regelingen waar ze recht op hebben.

Verder is het zo dat een deel (op papier) net te veel verdient om in aanmerking te komen voor ondersteuning. Daar maken ze zich ook weleens boos over, omdat het besteedbaar inkomen soms gelijk kan zijn aan iemand in de bijstand.

"Iedereen die in de bijstand zit, heeft recht op een kinderpakket. Dat kan je gebruiken voor schoolkosten, een fiets, een computer. Maar ik had nergens recht op."

"De gemeente heeft recent de huur verhoogd van 450 naar 610 euro. Nu komen we ook niet in aanmerking voor huurtoeslag. En de vaste lasten zijn hoger dan de inkomsten. Hoe kan dat? Dat is toch bizar?"

Tijdens de bijeenkomsten met uitvoerders, beleidsmedewerkers en bestuurders kwam dit onderwerp ook terug. Er zijn echter grote verschillen tussen gemeenten. Sommigen rekken regelingen op tot soms wel 150% van het sociaal minimum. Hiermee gaat werk ook meer lonen. De deelnemers aan de bijeenkomsten stellen dat het belangrijk is dat gemeenten deze keuzes bewust maken. Het is belangrijk om naar individuele gevallen te kijken en op basis daarvan te bepalen waar ze wel of geen recht op hebben. Daarvoor moeten zij echter eerst goed in te beeld hebben hoe de groep werkenden met een kleine beurs er precies uitziet in de eigen gemeente en wat hun specifieke wensen en behoeften zijn. Dit is nog zelden het geval. O.a. wijkteams, huisartsen en scholen kunnen op een laagdrempelige manier in contact komen. Gezien het feit dat de mensen die gesproken zijn bijna allemaal 'naar beneden zijn gevallen' in inkomen door een life event, zoals een scheiding of ziekte, is het volgens de deelnemers belangrijk om vooral op deze momenten in actie te komen en voorlichting te geven over (ondersteunings-)mogelijkheden. Er zijn al gemeenten die actief contact opnemen na een vechtscheiding, met name voor het welzijn van de kinderen. Dit kan breder getrokken worden door ook te kijken naar de gevolgen in de financiële situatie van de ex-partners.

Een deel van onze respondenten geeft echter aan heel bewust geen steun van instanties te willen ontvangen. Ze zijn bang voor een stigma en vinden het moeilijk te accepteren dat zij in een situatie verkeren waar hulp nodig is.

"Ik dacht altijd dat is voor mensen die het echt nodig hebben, maar ik realiseer mij steeds meer dat ik nu ook tot die groep behoor. Dat is moeilijk om te realiseren. Ik heb een hbo-studie gedaan, had een fatsoenlijke baan. Ik ben aan de kant gezet door de maatschappij. Zo voelt het althans."

Verder benadrukt een respondent dat het belangrijk is dat de overheid niet onderschat wat voor effect het heeft om langdurig rond te moeten komen van een laag inkomen. De respondent vindt dat er echt meer aandacht moet zijn voor het feit dat mensen hard werken, maar bijvoorbeeld nooit op vakantie kunnen gaan.

"Als je alleen maar hard moet werken om rond te komen dan staat de boog altijd gespannen."

Twee zzp'ers geven aan dat ze vinden dat mensen met een uitkering te makkelijk gestimuleerd worden om voor zichzelf te beginnen. Mensen weten niet waar ze aan beginnen, vertellen zij.

"Eigenlijk zou er een meer realistisch beeld moeten worden gegeven en zzp'ers zouden goed voorgelicht moeten worden wanneer het gaat om het regelen van financiële zaken".

Een van de zzp'ers geeft aan dat het bij meerdere mensen vervolgens mis ging. De tweede zzp'er vond het lastig vanuit de WW een eigen onderneming te starten. Deze respondent

kreeg een half jaar WW, maar vond de periode te kort om een goede start te maken met een eigen onderneming.

“Op die manier doe je mensen de das om en ga je snel in een negatieve spiraal naar beneden.”

Deze punten beamen de uitvoerders, beleidsmakers en bestuurders tijdens de bijeenkomsten. Zowel het belang van goede informatie over mogelijkheden en financiële risico's van een zzp-schap, als de mogelijkheid om een uitkering langer te laten doorlopen, zodat mensen langer de tijd hebben om een eigen bedrijf op te starten. Bovendien wijst een aantal uitvoerders op het feit dat uitzendbureaus zo'n slecht imago hebben. Mensen kiezen daarom (te) snel voor het zzp-schap, terwijl via een uitzendbureau ook toegewerkt kan worden naar een vaste baan.

Vanuit de 50-plussers komt het geluid dat er meer aandacht moet komen voor omscholing en opleiding van de oudere doelgroep, willen zij tot nu 67e kunnen doorwerken. Er is nu vanuit de gemeente vooral veel aandacht voor kinderen en jongeren. Daarnaast merken zij dat oudere werknemers een slechter imago hebben en werkgevers liever een jonger iemand aannemen. De uitvoerders die we spraken zien dit ook. Zij zien heil in het aanpakken van deze beeldvorming bij werkgevers, maar ook bij werkzoekenden zelf. Daarnaast is het volgens hen belangrijk dat het UWV en gemeenten in kaart brengen wat kansrijke sectoren voor 50-plussers zijn en extra begeleiding inzetten in de vorm van bijvoorbeeld een ervaringsdeskundige 'mentor'. Ook wijzen de uitvoerders er op dat gemeenten nog veel meer kunnen bereiken door te sturen op Social Return on Investment (SROI) bij bedrijven. Zo kan een van de sociale voorwaarden richting werkgevers zijn dat zij een x-aantal 50-plussers een werkplek aanbieden.

Tot slot zien de uitvoerders, beleidsmakers en bestuurders kansen in de aanpak en het voorkomen van schulden bij werkenden met een kleine beurs. Er zou meer maatwerk mogelijk moeten zijn in afbetalingen en kwijtschelding. In ieder geval is het zeer belangrijk niet te veel beslag te leggen op inkomsten; mensen moeten nog wel kunnen leven. Ook moet er tijdens beslaglegging / een schuldsaneringstraject voldoende aandacht blijven voor zelfstandigheid en “het leven nadat schulden zijn afbetaald”, zeker als er een bewindvoerder in het spel is. Mensen moeten immers straks weer zelfstandig verder.

5.3 Tips voor anderen

Binnen het onderzoek zijn de respondenten ook gevraagd om tips en advies te formuleren voor mensen die, net als zij, in een vergelijkbare positie zitten en een bescheiden inkomen hebben. De meeste respondenten benadrukken om een positieve instelling te behouden en niet op te geven. Zij vinden dat je niet bij de pakken neer moet gaan zitten, omdat dat je niet helpt om vooruit te komen maar je juist belemmert. Een alleenstaande ouder zegt:

“Het is niet altijd even makkelijk, af en toe moet ik wel een traantje wegpinken. Maar ik zeg altijd: het glas is niet halfvol, maar hervulbaar. Als je denkt in problemen, kom je niet vooruit. Dus ik denk in kansen en uitdagingen.”

“De meeste mensen willen veel maar je moet ook leren tevreden te zijn met wat je hebt. Kijken naar wat je wel hebt en daarvan genieten en waarderen”.

Vooral de flexwerkers hebben een positieve instelling en geven daarom ook tips waar dat uit blijkt. Een zzp'er geeft aan dat je moet blijven netwerken:

"Onderneem actie. Ga niet thuis zitten. Netwerk, treed naar buiten. Omring jezelf met succesvolle mensen, dat heeft ook invloed op jou. Als je alleen maar omgaat met mensen die geen geld hebben, heb je ook niemand om je aan op te trekken. Succesvolle mensen kunnen inspireren en jou zelf op ideeën brengen of mogelijkheden zien. Dat is een heel andere omgeving dan dat je alleen maar met mensen bent die klagen."

Ook andere respondenten geven aan dat je moet proberen positief te blijven, hoe moeilijk dat soms ook is:

"Als er een deur dicht gaat, gaat er wel weer een raam open".

Bij de coping strategieën is al aangegeven waar mensen op besparen en hoe ze toch nog af en toe leuke dingen kunnen doen. Hierbij moet wel benadrukt worden dat veel respondenten heel inventief zijn als het om uitjes gaat:

"Je kan je amuseren op verschillende manieren zonder dat je daar veel geld voor hoeft te betalen."

"Sommige mensen willen alleen maar meer. De grootste diamant is voor hen te klein. Het is ook een kwestie van willen. Je kan zoveel met weinig geld. Maak een stedentrip voor 30 euro. Gewoon je kont optillen en gaan."

De respondenten benadrukken dat je realistisch moet zijn en ook blij met wat je wel kan doen. Het zuinig aan doen is bij deze mensen een 'way of life geworden'. Ze zijn niet meer geïnteresseerd in dure spullen.

"Hecht niet te veel waarde aan spullen, maar geniet van de kleine dingen"

De respondenten geven ook aan dat als het een keertje kan je jezelf moet belonen en goed voor jezelf moet blijven zorgen:

"Trakteer jezelf dan eens een keer ondanks alles, want je moet toch voor jezelf zorgen."

Respondenten die hulp hebben gezocht en gekregen, adviseren ook anderen om ook hulp te vragen en eventuele schaamte te overwinnen. Ze vragen hulp binnen het eigen netwerk of, als dat niet kan, bij de gemeente en/of andere instanties. De mensen die die hulp hebben gevraagd, zijn blij dat zij dat hebben gedaan en geven ook aan dat die hulp hen echt vooruit geholpen heeft:

"Laat geen dingen liggen en durf hulp te vragen. Bij de gemeente Eindhoven zijn ze zo behulpzaam en lief en doordat ik mij aangemeld heb kreeg ik vorig jaar een kerstpakket."

"(...) En de hulp aanpakken die je krijgt. Als je denkt dat je geen hulp nodig hebt, toch doen. Er zijn veel voorzieningen waar mensen niet vanaf weten. Ik heb veel gehad aan mijn psychiater, hij heeft mij geattendeerd op hulporganisaties dat kunnen andere hulpverleners ook doen. Een maatschappelijk werker of een huisarts, zij zouden mensen ook de weg kunnen wijzen in het hulpaanbod of door kunnen verwijzen."

Aansluitend op bovenstaand citaat zijn veel respondenten ervan overtuigd dat niet iedereen weet van welke voorzieningen, toeslagen en/of fondsen zij gebruik kunnen maken. Ze adviseren anderen dan ook goed uit te zoeken waar je met je huidige inkomen recht op hebt.

“Wacht niet te lang met hulp vragen aan mensen die ervaring hebben op het financiële gebied. De wetgeving en waar je recht op hebt veranderen voortdurend. Dus ga niet zelf aanmodderen en zoek uit waar je recht op hebt met iemand die er verstand van heeft.”

“Doorbijten en doorzetten en met wat je krijgt het ermee doen zodat je van de schuld afkomt”.

De mensen die in de schuldsanering zitten, geven daarover de volgende tips: ga geen leningen aan, leer budgetteren, ga meer werken en schakel hulp in als het niet lukt. Ook vinden zij dat je hulp moet vragen aan de gemeente om te zien wat mogelijk is. Een andere tip is bellen met instanties voor een betalingsregeling, omdat er vaak meer mogelijk is dan je denkt.

Ook vinden de respondenten het belangrijk dat je, je papieren goed op orde hebt en zicht hebt op inkomsten en uitgaven. Als je in de schuldsanering zit is het belangrijk om hier zicht op te houden want zoals een respondent zegt:

“Als je er in deze periode geen zicht op hebt, raak je zo weer in de schulden als je uit de schuldsanering komt”.

6. Conclusie

Dit onderzoek begon met de vraag hoe de groep werkende Nederlanders die net boven het sociaal minimuminkomen verdienen eruit ziet en hoe het hen vergaat. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen deze groep net boven het minimum en de groep die net onder het minimum leeft? Ervaren huishoudens met een inkomen net boven het sociaal minimum ook financiële problemen? Hoe zetten ze elke maand weer de tering naar de nering? En hoe zien hun toekomstige kansen op de arbeidsmarkt eruit? Helpt een inkomen boven het sociaal minimum mensen beter om aan het werk en buiten een uitkeringssituatie te blijven, dan een minimuminkomen? En tot slot: Wat kunnen minimumminners leren van minimumplussers?

Om deze vragen te beantwoorden, zijn bestaande registratiegegevens geanalyseerd en is met 45 mensen uit de doelgroep gesproken. De resultaten uit deze analyses en gesprekken zijn in twee bijeenkomsten voorgelegd aan en verder uitgediept met uitvoerders, beleidsmedewerkers en bestuurders.

Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen werkenden net boven het minimum en de groep die net onder het minimum leeft?

Uit de vergelijking op basis van kwantitatieve registratiegegevens blijkt dat als het gaat om demografische kenmerken, het grootste verschil tussen huishoudens net onder en net

boven het sociaal minimum is dat meerpersoonshuishoudens met kinderen wel voorkomen bij de huishoudens erboven, maar nauwelijks bij de huishoudens eronder. Hier komen relatief vaker eenoudergezinnen voor.

Hoofdkostwinners van huishoudens net boven het minimum hebben ruim 3 keer zo vaak een baan als huishoudens er net onder. Ze hebben ook vaak banen van meer vte en voor langere tijd. Verder zijn – zoals te verwachten – de minimumplussers minder vaak afhankelijk van een uitkering dan minimumminners. Wel zijn zij nog wel twee keer zo vaak van een uitkering afhankelijk als gemiddeld in Nederland. De huishoudens boven het minimum hebben wel vaker schulden dan de groep eronder, maar ze zitten minder vaak in de schuldhulpverlening.

De groep Nederlanders die net boven het minimum verdient, maakt vaker gebruik van voorzieningen die gerelateerd zijn aan fysieke of mentale beperkingen, zoals de AWBZ en PGB, dan alle huishoudens in Nederland gemiddeld. Maar huishoudens net onder het minimum maken hier nog veel meer gebruik van: bijna drie keer zo vaak als gemiddeld.

Statistisch gezien zijn de meest onderscheidende kenmerken van huishoudens 0–10 vergeleken met huishoudens –10–0: dat het vaak gaat om meerpersoonshuishoudens met kinderen en dat de hoofdkostwinner ouder is dan 60 jaar, geen uitkering ontvangt, een Nederlandse achtergrond heeft, een flexibele baan heeft, middelbaar of hoger opgeleid en man is.

De groep werkenden met een kleine beurs is lastig te definiëren én te bereiken

Om de juiste doelgroep te spreken, is uitgegaan van een gecombineerde aanpak waarbij is geworven op de onderscheidende kenmerken van de huishoudens, in combinatie met het besteedbare huishoudensinkomen (het nettobedrag dat een huishouden op jaarbasis te besteden heeft) en het eigen ervaren inkomen.

De groep werkenden met een kleine beurs is een moeilijk te bereiken groep. Mensen werken en kunnen veelal zelfstandig in hun levensonderhoud voorzien. Dit betekent dat zij niet per se in beeld zijn bij instanties, stichtingen en/of verenigingen, of de gemeente. Daarnaast zijn onderwerpen als inkomen en armoede geen onderwerpen waar mensen graag met vreemden over praten. Het is daarom belangrijk om mensen via allerlei verschillende kanalen actief te werven, met aansprekende teksten. Ook helpt het om een VVV bon aan te bieden ter compenseren voor een uur van iemands tijd. Het is ons op deze manier gelukt om met 45 mensen uit de doelgroep in gesprek te komen. Deze verhalen zijn niet representatief voor alle werkenden met een kleine beurs. Representativiteit was ook niet het doel van het kwalitatieve deel van het onderzoek. Het doel was storytelling: er zijn uitgebreide verhalen opgehaald van een groep werkenden met een kleine beurs en die leveren inzicht in hun ervaringen en de manier waarop zij met weinig geld het hoofd boven water proberen te houden.

Ervaren huishoudens met een inkomen net boven het sociaal minimum financiële problemen?

Vrijwel alle 45 respondenten geven aan dat het lastig is om alles elke maand weer rond te breien. De helft van de respondenten heeft schulden, waaronder zeven respondenten die in de schuldsanering zitten of te maken hebben met loonbeslag. De meeste mensen lukt het wel om de vaste lasten te betalen, maar er blijft weinig over voor extra's of

onvoorziene uitgaven. Bijna niemand kan het zich veroorloven om op vakantie te gaan. Ook is er weinig geld voor cadeautjes of uitstapjes.

Hoe zetten ze elke maand weer de tering naar de nering?

Voor de meeste mensen is het een way of life geworden om altijd bezig te zijn met inkomsten en uitgaven, heel bewuste aankopen te doen en waar mogelijk te besparen. Daarbij krijgen mensen wisselend steun van hun netwerk. Omdat velen door een life event in inkomen zijn gedaald, hebben zij veelal een netwerk dat meer verdient dan zij. Sommigen trekken zich hieraan op en maken dankbaar gebruik van uitjes die voor hen worden betaald. Anderen voelen zich juist bezwaard om aan dit netwerk hulp te vragen of geld aan te nemen en trekken zich steeds meer terug. Deze laatste groep heeft het beduidend zwaarder om de tering naar de nering te zetten dan de eerste groep.

Als het gaat op prioritering van waar het geld aan wordt uitgegeven dan is te zien dat deze per mens verschillen. Wel zijn velen erop gebrand om vaste lasten te blijven betalen en schulden te voorkomen. Als er schulden zijn willen zij die zo snel mogelijk aflossen. Mensen met kinderen doen er alles aan om hun kinderen te kunnen laten meedoen in de maatschappij. Daarmee cijferen ze zichzelf weg, soms zelfs zo extreem dat ze structureel minder eten, zodat ze hun kinderen genoeg te eten kunnen geven. Het lukt de meesten om zo de maand door te komen, maar het is elke keer weer een grote puzzel. Er is voor de meesten dan ook weinig ruimte om na te denken over extra opleidingen of iets dergelijks. Deze ambitie zagen we alleen bij enkele alleenstaande ouders.

Hoe zien de toekomstige kansen op de arbeidsmarkt eruit?

In de 45 verschillende verhalen is een duidelijk beeld naar voren gekomen van een groep mensen die groot belang hechten aan werk en daarmee hun economische zelfstandigheid. Vooral de mensen die in het verleden een korte periode een uitkering hebben ontvangen zijn erg opgelucht dat ze geen verantwoording meer hoeven af te leggen aan een uitkeringsinstantie. De sollicitatieplicht en het contact met deze instanties vonden ze erg onprettig. Ze zullen er dan ook alles aan doen om buiten zo'n uitkeringssituatie te blijven.

Als gekeken wordt naar het arbeidsverleden van de mensen die we spraken, dan is te zien dat het overgrote deel in het verleden meer geld te besteden had. Als gevolg van een scheiding, ziekte, migratie of baanverlies werken zij niet meer op het niveau of in de branche waarvoor ze zijn opgeleid. Ze werken in banen die niet persé bij hen passen of waar ze veel plezier uit halen, maar er moet gewoon geld verdiend worden. Met name bij de alleenstaande moeders is te zien dat velen van hen voor de scheiding niet of heel weinig werkten. Zij moeten een carrière nog helemaal opbouwen.

De meesten schatten hun kansen wel positief in voor de toekomst. De flexwerkers hopen dat ze in de toekomst meer klussen zullen binnenhalen en de mensen in de schuldsanering verwachten weer een 'toereikend' inkomen te hebben zodra de schulden zijn afbetaald. Gescheiden ouders geven aan nog herstellende te zijn van de scheiding, maar voorzien een stijgende lijn. Een enkeling volgt ook een extra opleiding om kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. De 50-plussers zijn minder positief over de toekomst. Zij verwachten geen anderen baan meer te vinden voor hun pensioen en sommigen maken zich zorgen of het pensioen wel toereikend zal zijn om van te leven.

Een vierde van de respondenten is hoogopgeleid (HBO/WO). Wat dat betreft wijkt deze groep af van het beeld dat in de literatuur terugkomt als het gaat om mensen aan "de

onderkant van de arbeidsmarkt", waarbij veelal ingezoomd wordt op laagopgeleiden en daarmee beperktere kansen op de arbeidsmarkt.

Wat kunnen minimumminners leren van minimumplussers?

Er is gekeken of de minima of professionals die met minima te maken hebben, iets kunnen leren van de groep die net boven een minimuminkomen leeft. Zijn er lessen te trekken uit de manier waarop zij elke maand weer de tering naar de nering zetten? De respondenten zelf geven als antwoord op deze vraag dat een positieve instelling heel belangrijk is. Ondanks het harde werken en de voortdurende stress over geld proberen de meesten te genieten van de kleine dingen in het leven en blijven ze de toekomst rooskleurig inzien. Ze doen er alles aan om zolang mogelijk onafhankelijk te blijven en hun eigen boontjes te doppen.

Daarnaast valt op dat veruit de meeste mensen hun administratie heel goed op orde hebben. Sommigen geven ook aan daarmee geholpen te zijn door een professionals of iemand uit het netwerk. Mensen weten veelal precies wat er in en uitgaat en kunnen zo heel strategisch hun uitgaven plannen.

Maar toch is er vooral ook een kwetsbare groep, waarvan het maar de vraag is of zij het zo goed redden; een veronderstelling die toch vaak leeft over mensen die boven het minimum verdienen. Men bezuinigt op alles, waaronder soms ook op gezonde voeding en een bezoekje aan de tandarts. Het is dan ook de vraag of de manier van leven van de mensen net boven het minimum op de lange duur wel zo'n gunstig effect heeft op hun gezondheid (psychisch en fysiek), op hun meedoen in de samenleving en uiteindelijk op hun kansen op de arbeidsmarkt.

Aandachtspunten voor gemeenten

Uit de gesprekken met de respondenten en de bijeenkomsten met uitvoerders en beleidsmedewerkers kwamen nog een aantal aandachtspunten voor specifiek gemeenten over de ondersteuning van werkenden met een kleine beurs:

- Uit dit onderzoek blijkt dat werkenden net boven de armoedegrens vaker schulden hebben. Een verklaring hiervoor kan zijn dat zij het moeilijk hebben, omdat zij, afhankelijk van gemeentelijk beleid, soms niet in aanmerking komen voor gemeentelijke regelingen. Mensen die onder de armoedegrens leven, krijgen bijvoorbeeld wel subsidie als ze een nieuwe wasmachine moeten kopen, maar mensen boven de grens niet. Daarnaast is het belangrijk voor huishoudens die in een schuldsaneringstraject zitten voldoende aandacht blijft voor zelfstandigheid en het leven nadat de schulden zijn afbetaald, zeker als er een bewindvoerder is. Mensen moeten immers straks weer zelfstandig verder.
- Daarnaast blijkt dat een scheiding een grote impact heeft op de inkomenssituatie van mensen. Dit geldt voor de ouder in een eenouderhuishouden, maar ook voor de ex-partner die partner- en kinderalimentatie betaalt. Er zijn gemeenten die actief contact opnemen na een vechtscheiding, met name voor het welzijn van de kinderen. Dit kan breder getrokken worden door ook te kijken naar de gevolgen in de financiële situatie van de ex-partners.
- Ondanks hetzelfde inkomen kan de ervaren armoede verschillen. In een grote stad kan je soms minder met je inkomen dan in een gemeente op het platteland. Het is belangrijk om naar individuele gevallen te kijken en op basis daarvan te bepalen waar ze wel of geen recht op hebben. Daarnaast weten veel huishoudens ook de weg nog niet naar regelingen en fondsen.

- Uit het onderzoek bleek dat 50-plussers een extra kwetsbare groep is op het moment dat zij hun baan verliezen. Zij zijn gebaat bij extra begeleiding in het vinden van werk en eventueel omscholing.
- Ook zzp'ers hebben het vaak moeilijk omdat zij te maken hebben met wisselende inkomsten. Voor hen kan gekeken worden naar mogelijkheden om een uitkering langer te laten doorlopen, zodat mensen langer de tijd hebben om een eigen bedrijf op te starten.

7. Methodebeschrijving

7.1 Opzet methodebeschrijving

Deze methodebeschrijving bij het onderzoek bevat een toelichting op de gebruikte literatuur, onderzoeksmethoden en de gebruikte bronbestanden. De opbouw van deze beschrijving is analoog aan de opbouw van het rapport. Allereerst wordt ingegaan op de wijze waarop het literatuuronderzoek is uitgevoerd. Vervolgens wordt een toelichting gegeven op de uitvoering van respectievelijk de kwantitatieve analyse en kwalitatieve analyse.

7.2 Literatuurstudie

Dit onderzoek is gestart met een uitgebreide literatuurstudie van publicaties over armoede in combinatie met werk in Nederland. Daarbij zijn de volgende vragen gesteld:

- Wat is uit eerder onderzoek bekend over personen met een inkomen op of onder en net boven het sociaal minimum en waarin verschillen zij van elkaar op demografisch en sociaaleconomisch terrein, maar ook in hun omgang met geld en het stellen van prioriteiten?
- Wat zijn hiaten en aanbevelingen in eerder onderzoek naar personen met een inkomen onder en net boven het sociaal minimum?

Onder Literatuur en bronnen is een overzicht van de literatuur die voor dit onderzoek is gebruikt, weergegeven. Op basis van deze literatuurstudie is bepaald welke kenmerken in het kwantitatieve onderzoek zijn meegenomen.

7.3 Kwantitatief onderzoek

In de toelichting van het kwantitatieve onderzoek wordt een beschrijving gegeven van de wijze waarop het onderzoeksbestand is samengesteld. Wat is de populatie van het onderzoeksbestand en welke kenmerken van personen en huishoudens die mogelijk een rol spelen bij armoede, zoals uit het literatuuronderzoek bleek, zijn meegenomen? Hoe zijn de belangrijkste begrippen geoperationaliseerd? En waarom is de keuze voor een multivariate analyse gemaakt en wat zijn nu de uitkomsten? Op deze vragen wordt in de volgende subparagrafen ingegaan.

Populatie

De populatie van dit onderzoek bestaat uit alle particuliere huishoudens met een geldig adres in Nederland ultimo 2014. Met particuliere huishoudens worden huishoudens bedoeld waarvan de hoofdkostwinner (of eventuele partner) een volledig jaarinkomen heeft en niet afhankelijk is van studiefinanciering. Personen in instellingen, inrichtingen en tehuizen zijn niet meegenomen.

Daarnaast wordt in dit onderzoek naar één specifieke deelpopulatie gekeken, namelijk de 10 procent huishoudens met het laagste inkomen boven het sociaal minimum, de zogenoemde huishoudens 0-10. Deze is vergeleken met de 10 procent huishoudens met het hoogste inkomen onder het sociaal minimum, de huishoudens -10-0.

Onderzoeksmethode

Voor de bepaling van de kenmerken van (deel)populatie is een onderzoeksbestand samengesteld met als basis informatie over inkomens uit het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB). De informatie over inkomens is gebaseerd op belastingaangiften.

Het onderzoeksbestand is verrijkt met gegevens over demografische (geslacht, leeftijd, herkomst, woongemeente, type huishouden, opleidingsniveau), baan- (arbeidsrelatie, aantal banen, relatieve arbeidsduur, zelfstandigen), financiële (belangrijkste inkomensbron, gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen, vermogen, schulden, zorgtoeslag, huurtoeslag, kindertoeslag en kindgebonden budget) en overige sociale (opleidingsniveau voor zover bekend, uitkeringen, Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP)) kenmerken van de hoofdkostwinner en van het huishouden waartoe de kostwinner behoort. Deze gegevens zijn allen afkomstig uit het SSB. Het peilmoment voor de meeste kenmerken is de laatste vrijdag voor Kerst 2014. Uitzondering hierop is het peilmoment voor zelfstandigen en belangrijkste inkomensbron, namelijk december 2014, het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen en toeslagen, namelijk 2014, en vermogens en schulden, namelijk 1 januari 2015.

Operationalisering belangrijkste begrippen

Besteedbaar huishoudensinkomen

Het besteedbare inkomen is het bruto-inkomen (inclusief ontvangen partneralimentatie, zorgtoeslag, huurtoeslag, kinderbijslag en kindgebonden budget) verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies inkomensverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen. Betaalde inkomensoverdrachten bestaan uit overdrachten tussen huishoudens zoals de alimentatie betaald aan de ex-echtgeno(o)t(e). Premies inkomensverzekeringen betreffen premies betaald voor verzekering in verband met werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid en pensioen. Premies ziektekostenverzekeringen omvatten de premies zorgverzekering en de premie AWBZ. Kinderalimentatie en ouderlijke bijdragen aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen en kunnen daardoor niet in het besteedbaar huishoudensinkomen worden meegenomen.

Gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen

Het besteedbaar huishoudinkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Deze correctie vindt plaats met behulp van equivalentiefactoren die afgestemd zijn op het aantal volwassenen en kinderen (naar leeftijd) in een huishouden. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Met behulp van de equivalentiefactoren worden alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden dat als standaardhuishouden is gekozen. Op deze wijze zijn de

welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt. Het gestandaardiseerd inkomen is een maat voor de welvaart van (de leden van) een huishouden.

Huishoudens -10-0

Dit zijn de 10 procent huishoudens met het hoogste inkomen onder de lage-inkomensgrens. Om dit te bepalen zijn alle huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens gerangschikt op basis van de hoogte van het inkomen. Van deze groep is de bovenste 10 procent gepakt om de huishoudens -10-0 vast te stellen. Deze groep bestaat uit 72 200 huishoudens en is daarmee een stuk kleiner dan de huishoudens 0-10.

Huishoudens 0-10

Dit zijn de 10 procent huishoudens met het laagste inkomen boven de lage-inkomensgrens. Om dit vast te stellen zijn alle huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens gerangschikt naar hoogte van het inkomen. Van deze groep is vervolgens de onderste 10 procent gepakt om de huishoudens 0-10 te bepalen. Deze groep bestaat uit 639 500 huishoudens en is daarmee een stuk groter dan de huishoudens -10-0.

Sociaal minimum

Deze lage-inkomensgrens weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd en wordt jaarlijks alleen aangepast voor de prijsontwikkeling. Deze grens wordt gebruikt om een onderscheid te maken tussen mensen met lage en hogere inkomens. Dit bedrag komt in koopkracht ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was. Bij dit inkomensbegrip worden zorgtoeslag, en de kindgebonden toeslagen ook meegenomen; de huurtoeslag wordt niet meegenomen.

Multivariate analyse

Op basis van de kwantitatieve uitkomsten van de huishoudens -10-0 en 0-10 is gekeken welke demografische, baan-, financiële en overige sociale kenmerken van de huishoudens 0-10 onderscheidend zijn ten opzichte van de huishoudens -10-0. Dit is gedaan met een multivariate analyse. In onderstaande subparagrafen wordt eerst de keuze voor een multivariate analyse verantwoord. Vervolgens worden de resultaten van de multivariate analyse toegelicht.

Keuze voor multivariate analyse

Met univariate analyse is het mogelijk om de invloed van variabelen op het inkomen te bepalen, en daarmee de kans om boven of onder de lage-inkomensgrens te geraken. Echter, bepaalde variabelen zijn aan elkaar gerelateerd. Huishoudens met een hoofdpersoon van 60 jaar of ouder hebben bijvoorbeeld minder vaak nog thuiswonende kinderen. Om de invloed van deze gekoppelde variabelen te elimineren is de multivariate analyse uitgevoerd. Hierbij wordt de invloed van één bepaalde variabele onderzocht waarbij de andere variabelen constant worden gehouden. Hiervoor is het nodig om uit variabelen die zeer sterk gerelateerd zijn een keuze te maken, omdat de invloed van de individuele variabelen anders niet betrouwbaar geschat kan worden waardoor de resultaten moeilijk interpreteerbaar worden.

Resultaten multivariate analyse

In de multivariate analyse is een beperkt aantal variabelen uit het onderzoeksbestand meegenomen. Hier zijn een aantal redenen voor. Een aantal variabelen is aan elkaar gelinkt, zoals het hebben van een baan en het aantal gewerkte uren per week. Als gelinkte variabelen worden meegenomen, is het niet meer mogelijk om goed interpreteerbare

conclusies te trekken, omdat eventuele onderscheidende kenmerken niet meer toe te rekenen zijn aan één variabele. Daarnaast zijn een aantal variabelen niet meegenomen, omdat zij erg veel categorieën hebben. Als het aantal huishoudens dat in een bepaalde categorie valt dan laag is, zegt het niet zoveel als net dit een onderscheidend kenmerk blijkt. Dit geldt bijvoorbeeld bij bedrijfstak. Als uit de multivariate analyse naar voren komt dat bijvoorbeeld hoofdkostwinners die in de bedrijfstak landbouw, bosbouw en visserij werken een onderscheidend kenmerk is, maar dit zijn er maar een paar, dan zegt deze uitkomst niet zoveel en draagt het niet bij aan het doel van de multivariate analyse, namelijk verschillen tussen de huishoudens 0-10 en huishoudens -10-0 in kaart brengen voor de werving van respondenten voor de diepte-interviews. Op basis van deze overwegingen zijn de volgende variabelen in de multivariate analyse meegenomen: geslacht, leeftijd, type huishouden, herkomst, opleidingsniveau, schulden, baan en arbeidsrelatie.

De resultaten van de multivariate analyse staan hieronder. Per variabele is aangegeven welke categorie(ën) een hogere of lagere kans hebben om voor te komen bij de huishoudens 0-10 dan de referentiegroep. Steeds heeft de eerstgenoemde categorie de kleinste kans, de volgende een iets grotere kans enzovoort. Ter illustratie het volgende voorbeeld. Bij herkomst is de referentiegroep 'Personen met een Nederlandse achtergrond'. De groep 'Personen met een niet-westerse migratieachtergrond' heeft de kleinste kans om boven de armoedegrens te komen, vergeleken met de referentiegroep; de groep 'Personen met een westerse migratieachtergrond' heeft een iets grotere kans dan de 'Personen met een niet-westerse migratieachtergrond' om boven de armoedegrens te komen maar nog steeds een lagere kans dan de referentiegroep. Bij etniciteit is de kolom 'Hogere kans' leeg omdat de kans van de referentiegroep het hoogst is om boven de armoedegrens te geraken, hoger dan de andere etniciteitsgroepen. Als bij de analyse de groep 'Personen met een westerse migratie-achtergrond' was gekozen als referentiegroep, dan was de kolom 'Hogere kans' gevuld met de groep 'Personen met een Nederlandse achtergrond'. Op huishoudniveau betekent dit nu het volgende. Wanneer twee vrijwel identieke huishoudens met elkaar vergeleken worden, waarbij het enige onderlinge verschil de migratieachtergrond van de hoofdkostwinner betreft (in het eerste huishouden is dit een persoon met een Nederlandse achtergrond, in het tweede huishouden een persoon met een migratieachtergrond), dan heeft het eerste huishouden een hogere kans om boven de lage inkomensgrens uit te komen dan het tweede huishouden.

Lagere kans	Referentiegroep	Hogere kans
Vrouwen	Mannen	
Alle andere leeftijden	60-plussers	
Alle andere typen huishoudens	Meerpersoonshuishouden met kinderen	
'Personen met een niet-westerse migratiemigratie-achtergrond', 'Personen met een westerse migratie-achtergrond'	Personen met een Nederlandse achtergrond	
	Basisonderwijs	'Vmbo-g/t, havo-, vwo-onderbouw', 'Vmbo-b/k, mbo1', 'MBO2 en MBO3', 'MBO4', 'Hbo-, wo-bachelor', 'Hbo-, ,wo-master, doctor', geen opleiding bekend
Geen arbeidsrelatie	Vaste arbeidsrelatie	Flexibele arbeidsrelatie
	Geen schulden	Wel schulden
Wel uitkering ontvangen	Geen uitkering ontvangen	

De resultaten van de multivariate analyse zijn in specifieke waarden uit te drukken; deze specifieke waarden staan vermeld in tabel 4 onder Tabellen. Maar hoe moeten deze waarden nu geïnterpreteerd worden? In een multivariate analyse wordt niet de kans op een gebeurtenis voorspeld, maar de kansverhouding (odds). In dit geval betekent dat: de kans om tot de huishoudens 0-10 te behoren in verhouding tot de kans om tot de huishoudens -10-0 te behoren. Om te zien welk effect bepaalde variabelen hebben op het al dan niet boven de armoedegrens uitkomen, wordt vervolgens gekeken naar de relatieve kansverhouding, ook wel odds ratio genoemd. Bijvoorbeeld: in tabel 4 is uit de eerste tabel af te leiden dat bij type huishouden de meerpersoonshuishoudens met kinderen de referentiegroep zijn. De odds-ratio van een eenpersoonshuishouden met kinderen (i.e. de odds van eenpersoonshuishouden ten opzichte van de odds van de referentiegroep), is af te lezen in de laatste kolom (de kolom $\exp(\beta)$) in de tweede tabel. Voor een eenpersoonshuishouden is deze odds-ratio dus 0,007. Dit betekent dat de odds om boven de armoedegrens uit te komen in een eenpersoonshuishouden 0.007 keer kleiner is dan in een meerpersoonshuishouden met kinderen. Of, omgekeerd, dat de odds voor een meerpersoonshuishouden met kinderen $1/0,007=142,9$ groter is dan de odds voor een eenpersoonshuishouden. Dit betekent dat een meerpersoonshuishouden met kinderen een duidelijk grotere kans heeft om tot de huishoudens 0-10 te behoren dan een eenpersoonshuishouden. Echter, odds-ratios zijn gerelateerd aan kansen, maar zijn niet hetzelfde. Hoe groter de odds-ratio tussen twee groepen, hoe meer verschil er tussen die groepen is in de kans om tot de 0-10 huishoudens, maar een odds-ratio van 3 betekent niet dat de kans 3x zo groot is. Als fictief voorbeeld: stel dat de kans om in de 0-10 huishoudensgroep te vallen 0.75 is voor mannen. De odds voor mannen is dan 3 ($0.75/0.25$). Als de kans voor vrouwen om in de 0-10 huishoudens te vallen 0.5 is, is de odds voor vrouwen 1 ($0.5/0.5$) en de odds-ratio voor mannen ten opzichte van vrouwen 3 ($3/1$), terwijl de kans voor mannen "slechts" 1.5 keer zo groot is ($0.75/0.5$).

Op basis van de multivariate analyse zijn er een aantal kenmerken die een grotere kans hebben om tot de huishoudens 0-10 te behoren in vergelijking met de huishoudens -10-0:

1. Meerpersoonshuishoudens met kinderen;
2. Hoofdkostwinner is ouder dan 60 jaar;
3. Hoofdkostwinner ontvangt geen uitkering;
4. Hoofdkostwinner heeft een Nederlandse achtergrond;
5. Hoofdkostwinner heeft een flexibele baan;
6. Hoofdkostwinner is middelbaar of hoger opgeleid;
7. Hoofdkostwinner is man.

7.4 Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatieve onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste deel zijn de diepte-interviews met respondenten uit de groep huishouden 0-10. Op welke wijze heeft de werving van deze respondenten plaatsgevonden en welke vragen zijn in het diepte-interview gesteld? Deze vragen worden beantwoord in paragraaf 7.4.1. In het tweede deel van het kwalitatieve onderzoek zijn de resultaten uit de diepte-interviews tijdens twee bijeenkomsten voorgelegd aan personen die van beroepswege te maken hebben met minimaalhuishoudens, zoals uitvoerders en beleidsmedewerkers. Een beschrijving hiervan is opgenomen in paragraaf 7.4.2.

Diepte-interviews met de doelgroep

Werving

Voordat met de werving begonnen is, is, in samenspraak met de klankbordgroep, een lijst opgesteld van organisaties die benaderd konden worden. Deze partijen zijn uitgekozen, omdat zij in nauw contact staan met de doelgroep. Het gaat o.a. om gemeenten, vakbonden, voedselbanken, religieuze organisaties, woningbouwverenigingen, fondsen, bibliotheken en hulporganisaties zoals Stichting Leergeld en Stichting Jarige Job. Daarnaast is gebruik gemaakt van het eigen (formele en informele) netwerk.

Aan de organisaties is het doel en de opzet van het onderzoek uitgelegd, met vervolgens het verzoek om te helpen met de werving van respondenten. Bij het benaderen van de organisaties is benadrukt dat het interview anoniem en telefonisch is, en dat de respondenten na afloop een VVV-bon toegestuurd krijgen als ze dat willen.

Meerdere organisaties hebben ervoor gekozen om een oproep te plaatsen in hun nieuwsbrief. Geïnteresseerde werkenden konden zich vervolgens zelf aanmelden bij de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut. Anderen, voornamelijk hulporganisaties, hebben zelf bemiddeld tussen de onderzoekers en respondenten en hebben (in overleg met de respondent) mensen aangedragen. De meeste respondenten zijn gevonden via hulporganisaties, fondsen en stichtingen (in het bijzonder Stichting Leergeld).

Daarnaast bleek het werven via het informele netwerk van de onderzoekers een succesvolle wervingsstrategie te zijn. Ook zijn er door de onderzoekers flyers (met uitleg en een oproep tot deelname aan het onderzoek) uitgedeeld op mogelijke vindplaatsen.

Tot slot is iedere respondent aan het einde van elk interview gevraagd of hij/zij iemand in hun netwerk heeft die ook tot de doelgroep behoort en mogelijk zou willen deelnemen aan het onderzoek. Met dit verzoek is gepoogd om een sneeuwbal effect te creëren. Deze aanpak leverde echter sporadisch een nieuwe respondent op. De meeste respondenten kenden geen andere mensen die werken en een kleine beurs hebben of hadden niet de indruk dat mensen in hun omgeving zouden willen meewerken aan een interview.

In totaal heeft dit geleid tot de afname van 48 diepte-interviews, waarvan 3 respondenten uiteindelijk toch niet tot de doelgroep behoorden. Deze interviews zijn niet in de analyse meegenomen.

Inhoud van de diepte-interviews

De interviews werden telefonisch afgenomen en duurden gemiddeld een uur. De volgende topiclijst vormde de leidraad voor deze gesprekken.

Algemene vragen/Achtergrond respondent

1. Man/ vrouw [zelf invullen]
2. Wat is uw leeftijd?
3. Wat is uw land van herkomst?
4. Wat is uw opleidingsniveau?
5. Waar woont u?
6. Hoe ziet u huishouden eruit? Heeft u een partner/kinderen? Leeftijd kinderen?
7. Bent u kostwinner? Of werken andere gezinsleden ook?

Inhoud van het werk

8. Wat voor werk doet u? Hoeveel uur in de week?
9. Indien van toepassing: wat doet partner voor werk?
10. Wat voor aanstelling heeft u? Vast contract/tijdelijk contract?
11. Zou u willen vertellen wat uw besteedbaar inkomen is? Welke inkomstenbronnen zijn meegenomen in het bepalen van het besteedbaar inkomen?
12. Wat is uw arbeids- en inkomensverleden? Gebruik gemaakt van uitkeringen?
13. Hoe belangrijk is het voor u om te werken en niet afhankelijk te zijn van een uitkering?

Ervaren ongemakken en coping

14. Hoe ervaart u zelf uw maandelijks inkomen? Vind u dat het genoeg is? Te weinig? Waar merkt u dat aan?
15. Heeft u goed zicht op uw inkomsten en uitgaven? Zo ja, hoe lukt dat (bijvoorbeeld huishoudboekje bijhouden)?
16. Heeft u moeite met het betalen van de vaste lasten? Zo ja, hoe gaat u hiermee om? (Eerst open stellen, daarna doorvragen naar bijvoorbeeld strategische schulden maken, de ene maand huur betalen, de andere energie etc.) Zo niet, hoe zorgt u daarvoor?
17. Zijn er dingen die u moet laten omdat u daarvoor te weinig financiële middelen heeft? (Eerst open stellen, dan doorvragen naar onderwerpen bij bullits hieronder)
 - Kapotte spullen niet repareren
 - Niet op vakantie gaan
 - Niet naar sociale activiteiten, zoals verjaardagen (cadeau nodig), etentjes in restaurants of borrels
 - Niet naar arts of tandarts gaan
18. Heeft u schulden? Zo ja, bent u in staat die af te lossen? Hoe?
19. Zijn er dingen die u zou kunnen veranderen om meer inkomsten over te houden? Zo ja, wat? Zo nee, waarom niet? Is het voor u mogelijk om te sparen? Zo ja, hoe lukt het u om dat te doen en waarvoor spaart u?
20. Bent u opgegroeid in een gezin met eveneens een bescheiden inkomen? Zo ja, heeft u nog tips meegekregen over besparen van huis uit?

Sociale netwerk (familie, vrienden en collega's)

21. Hebben de mensen in uw omgeving (vrienden, maar ook familie) ook een bescheiden inkomen? Hoe denkt u dat dat komt? En hoe gaan zij ermee om?
22. Hoe is dat op het werk? Werkt u samen met andere werknemers die ook een bescheiden inkomen hebben, of zijn er veel verschillen? Als er verschillen zijn, hoe merkt u dat?
23. Ervaart u steun van uw sociale netwerk? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet? (eerst open vragen, dan doorvragen naar onderwerpen hieronder)
 - Wisselt u met uw familie, vrienden of collega's ervaringen uit over bijvoorbeeld besparen en uitgaven? Zo ja, wat wisselen jullie dan specifiek uit?
 - Helpen jullie elkaar ook onderling om geld uit te sparen? Bijvoorbeeld door dingen uit te lenen of voor elkaar te koken?
24. Zijn er zaken waarbij u hulp nodig heeft, wanneer het gaat om kosten en uitgaven? Zo ja, welke hulp en van wie?

Toekomst

25. Hoe ziet u de toekomst? Schat u in dat uw inkomenssituatie zal veranderen? Zo ja, hoe en waarom?
26. Wat zijn uw ambities voor de toekomst? Bijvoorbeeld qua opleiding?
27. Mocht u uw baan verliezen, hoe schat u dan uw kansen in op het vinden van een nieuwe baan?

Advies

28. Welk advies zou u andere mensen geven wie het niet lukt om rond te komen?

Afsluiting

29. Zijn er nog zaken die wij nog niet besproken hebben en u graag nog wilt toevoegen?

30. Zijn er nog mensen in uw netwerk die wij misschien kunnen benaderen voor een interview?

Zo ja, zou u dat misschien voor ons willen navragen?

31. Als dank mag ik u een cadeaubon van 10 euro aanbieden. Wilt u deze ontvangen? Zo ja, op welk adres?

32. Wilt u op de hoogte gehouden worden van het onderzoek? Zo ja, mag ik dan uw e-mailadres noteren?

Bijeenkomsten met uitvoerders en beleidsmedewerkers

De eerste uitkomsten van het onderzoek zijn voorgelegd aan uitvoerders in een sessie tijdens de Praktijkdag van Divosa en aan wethouders, raadsleden en beleidsmedewerkers in een mini-congres in Overijssel. Hieronder volgt wat meer uitleg over deze bijeenkomsten.

Uitvoerders – 8 maart sessie op Praktijkdag Divosa

De sessie duurde een uur. Na een korte presentatie door het CBS en VJI zijn in deelgroepen de verschillende profielen besproken en werden de volgende vragen aan de uitvoerders voorgelegd:

- Kom je deze mensen tegen in je werk en herken je de bevindingen? Aanvullingen?
- Wat kun jij voor deze groep betekenen?
- Wat is er nodig van anderen?

Er namen 23 uitvoerders aan de sessie deel van 16 gemeenten, 5 private partijen, het UWV, en een SW-bedrijf.

Beleidsmedewerkers – Minicongres armoede in samenwerking met Trendbureau Overijssel – 17 mei 2018

Dit mini-congres is door het Trendbureau Overijssel georganiseerd. Tijdens dit congres is door het CBS en VJI een sessie van een uur gehouden over dit onderzoek. Daarnaast hebben er lezingen van Zaanstad over de City Deal Inclusieve Stad en van Leeuwarden over Energiebesparing als armoedebestrijding plaatsgevonden.

In de sessie door CBS en VJI heeft na een korte presentatie van de resultaten een discussie met de aanwezigen plaatsgevonden aan de hand van de volgende stellingen:

- Wij hebben als gemeente zicht op onze inwoners net boven het minimum en hun wensen.
- Deze doelgroep is voor ons als gemeente heel belangrijk in het kader van preventie.
- We zouden als gemeente actief contact moeten zoeken na een scheiding.
- We willen als gemeente meer rekening houden met ervaren armoede bij de toegang tot regelingen en fondsen.
- Deze groep werkenden kunnen we als gemeente vooral ondersteunen door in te zetten op Social Return on Investment (SROI).
- Ik heb mijn handen vol als gemeente aan de groep onder en op het minimum. Er is geen ruimte om ook actief beleid voor deze groep te voeren.

Er waren meer dan 50 wethouders, raadsleden en beleidsmedewerkers uit Overijsselse gemeenten aanwezig.

Tabellen

01 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar demografische, baan-, financiële en overige sociale kenmerken van de hoofdkostwinner, 1 januari 2015

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens					w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens				
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	
	x 1 000					%				
Totaal	7 119,1	722,2	72,2	6 396,9	639,5	100	10	10	90	10
<i>Geslacht</i>										
Man	4 713,0	358,6	26,6	4 354,4	351,0	100	8	7	92	8
Vrouw	2 406,1	363,6	45,6	2 042,5	288,5	100	15	13	85	14
<i>Leeftijd</i>										
Jonger dan 15 jaar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
15 tot 20 jaar	3,8	3,3	0,0	0,4	0,2	100	88	0	12	45
20 tot 25 jaar	113,5	34,6	0,9	78,9	16,1	100	30	3	70	20
25 tot 30 jaar	445,3	62,7	5,8	382,6	39,7	100	14	9	86	10
30 tot 35 jaar	550,7	71,4	6,8	479,3	45,3	100	13	10	87	9
35 tot 40 jaar	561,1	70,6	6,0	490,4	48,4	100	13	8	87	10
40 tot 45 jaar	675,7	82,2	6,7	593,5	59,0	100	12	8	88	10
45 tot 50 jaar	754,3	84,2	7,0	670,1	59,1	100	11	8	89	9
50 tot 55 jaar	751,3	80,6	7,7	670,7	49,7	100	11	10	89	7
55 tot 60 jaar	683,4	73,3	8,4	610,1	41,5	100	11	11	89	7
60 jaar en ouder	2 580,0	159,3	23,0	2 420,7	280,5	100	6	14	94	12
<i>Herkomst</i>										
Persoon met Nederlandse achtergrond	5 724,1	414,7	38,9	5 309,4	469,9	100	7	9	93	9
Persoon met westerse migratieachtergrond	708,2	91,9	8,5	616,2	70,2	100	13	9	87	11
Persoon met niet-westerse migratieachtergrond	686,8	215,5	24,8	471,3	99,4	100	31	11	69	21
<i>Opleidingsniveau</i>										
Basisonderwijs	298,7	99,5	12,0	199,2	50,8	100	33	12	67	25
Vmbo-b/k, mbo1	342,6	75,9	7,7	266,7	47,9	100	22	10	78	18
Vmbo-g/t, havo-, vwo-onderbouw	124,0	28,3	3,0	95,6	15,1	100	23	11	77	16
Mbo2 en mbo3	502,4	70,4	6,5	432,0	58,1	100	14	9	86	13
Mbo4	491,0	46,1	4,0	444,8	39,9	100	9	9	91	9
Havo, vwo	309,1	42,6	3,9	266,5	23,3	100	14	9	86	9
Hbo-, wo-bachelor	721,3	38,9	2,5	682,4	28,6	100	5	6	95	4
Hbo-, wo-master, doctor	439,0	18,5	1,0	420,5	11,5	100	4	6	96	3
Onbekend	3 890,9	301,8	31,6	3 589,1	364,3	100	8	10	92	10
<i>Voortijdig schoolverlaten</i>										
Wel voortijdig schoolverlater	3,5	1,1	0,1	2,4	0,6	100	31	6	69	23
Geen voortijdig schoolverlater	7 115,5	721,1	72,2	6 394,5	638,9	100	10	10	90	10

01 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar demografische, baan-, financiële en overige sociale kenmerken van de hoofdkostwinner, 1 januari 2015 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen		
<i>Belangrijkste inkomstenbron</i>	x 1 000				%					
Loon werknemer	2 931,6	127,2	4,9	2 804,4	184,5	100	4	4	96	7
Loon ambtenaar	492,8	3,5	0,1	489,3	10,9	100	1	2	99	2
Loon directeur-grootaandeelhouder	116,4	5,0	0,0	111,4	4,3	100	4	0	96	4
Overig inkomen uit arbeid	25,0	9,5	0,1	15,5	2,7	100	38	1	62	17
Inkomen uit eigen onderneming	893,2	102,3	1,1	790,9	53,7	100	11	1	89	7
Inkomen uit vermogen	42,5	2,9	0,0	39,6	0,6	100	7	0	93	2
Werkloosheidsuitkering	108,3	25,7	1,9	82,5	26,9	100	24	7	76	33
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	253,9	66,3	9,8	187,5	62,2	100	26	15	74	33
Pensioen	1 880,3	88,7	15,0	1 791,6	240,6	100	5	17	95	13
Bijstand	280,8	235,6	26,2	45,2	32,5	100	84	11	16	72
Overige sociale voorziening	88,0	53,9	13,0	34,0	19,6	100	61	24	39	57
Studiefinanciering	0,9	0,6	0,0	0,3	0,2	100	67	0	33	59
Overig	5,5	1,0	0,1	4,4	0,8	100	19	5	81	19
<i>Baan ultimo 2014</i>										
Ja	3 668,0	154,9	7,1	3 513,1	212,1	100	4	5	96	6
w.v. vast (dga, stagiar, wsw of rest)	3 464,7	119,6	5,6	3 345,1	181,8	100	3	5	97	5
w.v. flex (uitzendkracht of oproepkracht)	203,3	35,3	1,5	168,0	30,3	100	17	4	83	18
Nee	3 451,1	567,2	65,1	2 883,8	427,4	100	16	11	84	15
<i>Aantal banen</i>										
Geen baan	3 134,7	511,6	62,1	2 623,1	392,5	100	16	12	84	15
1 baan	3 477,1	155,4	7,9	3 321,7	197,5	100	4	5	96	6
2 banen	443,3	44,3	1,8	399,0	41,2	100	10	4	90	10
3 banen	54,5	8,9	0,3	45,6	6,9	100	16	3	84	15
meer dan 3 banen	9,4	1,9	0,1	7,5	1,4	100	20	3	80	18
<i>Arbeidsduur in vte</i>										
Tot 0,25 vte	122,2	36,0	2,0	86,2	12,5	100	29	5	71	14
0,25 tot 0,5 vte	182,8	55,3	2,8	127,5	22,5	100	30	5	70	18
0,5 tot 0,75 vte	347,4	61,2	3,7	286,1	52,1	100	18	6	82	18
0,75 tot 0,85 vte	291,3	16,2	0,7	275,1	29,4	100	6	5	94	11
0,85 tot 0,95 vte	420,7	11,7	0,4	409,1	29,2	100	3	3	97	7
0,95 vte of meer	2 620,0	30,2	0,5	2 589,8	101,3	100	1	2	99	4
Niet van toepassing	3 134,7	511,6	62,1	2 623,1	392,5	100	16	12	84	15
<i>Baanduur</i>										
0 tot 2 maanden	95,9	18,1	0,9	77,7	11,4	100	19	5	81	15
2 tot 4 maanden	98,9	15,9	0,7	82,9	12,0	100	16	4	84	14
4 tot 6 maanden	75,4	10,0	0,5	65,4	8,9	100	13	5	87	14
6 maanden tot 1 jaar	237,8	20,8	0,9	217,1	23,7	100	9	4	91	11
1 tot 3 jaar	563,3	34,7	1,6	528,5	42,9	100	6	4	94	8
3 tot 5 jaar	417,1	16,2	0,8	400,9	24,0	100	4	5	96	6
5 tot 10 jaar	860,4	22,5	1,1	837,9	44,1	100	3	5	97	5
10 jaar en langer	1 319,3	16,7	0,7	1 302,6	45,3	100	1	4	99	3
Persoon had geen baan ultimo 2014	3 451,1	567,2	65,1	2 883,8	427,4	100	16	11	84	15

01 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar demografische, baan-, financiële en overige sociale kenmerken van de hoofdkostwinner, 1 januari 2015 (slot)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens					w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens				
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen		Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	
<i>SBI</i>	x 1 000					%				
A Landbouw, bosbouw en visserij	35,9	1,5	0,0	34,4	2,8	100	4	2	96	8
B Delfstoffenwinning	8,3	0,0	0,0	8,3	0,1	100	0		100	1
C Industrie	503,6	12,1	0,8	491,5	30,4	100	2	6	98	6
D Energievoorziening	20,1	0,1	0,0	20,1	0,2	100	0		100	1
E Waterbedrijven en afvalbeheer	24,6	0,2	0,0	24,3	1,1	100	1	2	99	4
F Bouwnijverheid	210,9	2,6	0,0	208,3	10,3	100	1	2	99	5
G Handel	500,6	25,8	1,1	474,8	35,8	100	5	4	95	8
H Vervoer en opslag	227,0	8,5	0,4	218,5	12,3	100	4	5	96	6
I Horeca	85,7	17,3	0,8	68,4	12,4	100	20	4	80	18
J Informatie en communicatie	153,0	2,0	0,1	150,9	3,8	100	1	3	99	3
K Financiële dienstverlening	154,4	1,7	0,0	152,7	2,5	100	1	2	99	2
L Verhuur en handel van onroerend goed	37,1	1,4	0,0	35,7	1,4	100	4	2	96	4
M Specialistische zakelijke diensten	274,6	6,3	0,2	268,3	8,2	100	2	3	98	3
N Verhuur en overige zakelijke diensten	306,3	36,0	1,7	270,3	38,9	100	12	5	88	14
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	322,7	1,9	0,0	320,8	6,8	100	1	2	99	2
P Onderwijs	237,9	4,9	0,2	233,0	7,9	100	2	3	98	3
Q Gezondheids- en welzijnzorg	456,7	24,0	1,5	432,6	29,1	100	5	6	95	7
R Cultuur, sport en recreatie	45,1	3,4	0,1	41,7	3,2	100	8	4	92	8
S Overige dienstverlening	52,4	4,0	0,2	48,4	3,7	100	8	5	92	8
T Huishoudens	10,5	1,2	0,0	9,4	0,9	100	11	4	89	10
U Extraterritoriale organisaties	0,6	0,0	0,0	0,6	0,1	100	5		95	12
<i>Uitkering</i>										
WW	453,5	68,8	4,8	384,6	70,2	100	15	7	85	18
WAO, WIA, WAZ of Wajong	434,6	113,1	22,4	321,5	86,4	100	26	20	74	27
WWB, IOAW of IOAZ	411,0	304,6	41,5	106,4	62,5	100	74	14	26	59
Bijzondere bijstand	363,1	244,1	35,9	119,0	72,0	100	67	15	33	60
Ziektewet	109,8	24,0	1,8	85,7	20,6	100	22	7	78	24
<i>Gebruik sociale voorzieningen</i>										
AWBZ indicatie	456,4	86,7	16,7	369,7	84,0	100	19	19	81	23
AWBZ gebruik	371,7	61,4	11,5	310,3	69,6	100	17	19	83	22
PGB via de AWBZ	45,6	17,3	4,2	28,3	8,6	100	38	24	62	30
Generalistische-basis GGZ	96,0	15,5	1,8	80,5	9,5	100	16	12	84	12
Specialistische GGZ	261,6	79,5	11,5	182,1	38,2	100	30	14	70	21
WMO	331,4	41,8	11,1	289,6	66,9	100	13	26	87	23

Bron: CBS.

02 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar demografische, baan-, financiële en overige sociale kenmerken van het huishoudens, 31 december 2014

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens					w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens				
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	
	x 1 000	%								
Totaal	7 119,1	722,2	72,2	6 396,9	639,5	100	10	10	90	10
<i>Type huishouden</i>										
Eenpersoonshuishouden	2 429,7	404,7	59,9	2 025,0	289,7	100	17	15	83	14
Eenouderhuishouden	513,1	120,9	9,0	392,2	76,7	100	24	7	76	20
Meerpersoonshuishouden met kinderen	2 009,0	115,9	0,2	1 893,1	140,1	100	6	0	94	7
Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	2 137,5	78,0	3,1	2 059,4	130,7	100	4	4	96	6
Overige huishoudens, incl. institutioneel	29,7	2,5	0,0	27,2	2,2	100	9	1	91	8
<i>Besteedbaar inkomen</i>										
Tot 5 000 euro	68,4	68,4	0,0	0,0	0,0	100	100	0	0	0
5 000 tot 10 000 euro	136,2	136,2	0,0	0,0	0,0	100	100	0	0	100
10 000 tot 15 000 euro	890,5	503,4	58,0	387,2	387,2	100	57	12	43	100
15 000 tot 20 000 euro	1 756,1	14,2	14,2	1 741,9	252,3	100	1	100	99	14
20 000 tot 25 000 euro	1 415,5	0,0	0,0	1 415,5	0,0	100	0		100	0
25 000 tot 30 000 euro	1 072,2	0,0	0,0	1 072,2	0,0	100	0		100	0
30 000 tot 35 000 euro	685,3	0,0	0,0	685,3	0,0	100	0		100	0
35 000 tot 40 000 euro	406,9	0,0	0,0	406,9	0,0	100	0		100	0
40 000 tot 45 000 euro	234,5	0,0	0,0	234,5	0,0	100	0		100	0
45 000 euro of meer	453,4	0,0	0,0	453,4	0,0	100	0		100	0
<i>Vermogen</i>										
negatief vermogen	1 649,6	197,4	14,8	1 452,1	146,5	100	12	8	88	10
0 tot 5 000 euro	1 107,2	338,0	50,1	769,1	186,0	100	31	15	69	24
5 000 tot 10 000 euro	343,0	32,9	3,7	310,0	40,6	100	10	11	90	13
10 000 tot 20 000 euro	387,7	24,3	2,4	363,4	39,6	100	6	10	94	11
20 000 tot 50 000 euro	647,1	26,6	1,0	620,5	56,4	100	4	4	96	9
50 000 tot 100 000 euro	608,3	22,0	0,1	586,3	48,4	100	4	1	96	8
100 000 tot 200 000 euro	880,2	26,9	0,1	853,2	57,9	100	3	0	97	7
200 000 tot 500 000 euro	1 038,5	28,5	0,1	1 010,0	47,6	100	3	0	97	5
500 000 tot 1 000 000 euro	305,2	13,6	0,0	291,6	12,1	100	4	0	96	4
1 000 000 en meer	152,4	11,9	0,0	140,4	4,4	100	8	0	92	3
<i>Schulden (exclusief hypotheekschuld)</i>										
0 tot 500 euro	5 199,5	534,7	61,1	4 664,8	492,1	100	10	11	90	11
500 tot 1 000 euro	211,2	28,1	2,4	183,1	23,1	100	13	8	87	13
1 000 tot 2 000 euro	196,4	24,1	1,7	172,2	20,1	100	12	7	88	12
2 000 tot 5 000 euro	287,7	29,8	2,1	257,8	25,2	100	10	7	90	10
5 000 tot 10 000 euro	283,5	26,1	1,7	257,4	22,0	100	9	7	91	9
10 000 tot 20 000 euro	301,3	25,5	1,4	275,8	20,8	100	8	6	92	8
20 000 tot 50 000 euro	308,8	25,6	1,2	283,2	19,0	100	8	5	92	7
50 000 tot 100 000 euro	135,3	11,4	0,4	123,9	8,0	100	8	4	92	6
100 000 en meer	189,3	16,5	0,1	172,8	8,7	100	9	1	91	5
<i>WNSP</i>										
Wel WNSP	32,7	14,0	2,2	18,7	6,2	100	43	15	57	33
Niet WNSP	7 086,3	708,1	70,1	6 378,2	633,3	100	10	10	90	10

Bron: CBS.

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens					w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens				
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen		
	x 1 000					%				
Totaal	7 119,1	722,2	72,2	6 396,9	639,5	100	10	10	90	10
G4							0	0	0	0
Ja	1 017,5	173,6	19,2	843,9	104,8	100	17	11	83	12
Nee	6 101,5	548,5	53,1	5 553,0	534,6	100	9	10	91	10
Onbekend	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
G32							0	0	0	0
Ja	1 974,2	230,9	25,0	1 743,3	180,8	100	12	11	88	10
Nee	5 144,8	491,3	47,2	4 653,5	458,7	100	10	10	90	10
Onbekend	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Gemeente							0	0	0	0
Aa en Hunze	10,7	0,8	0,0	9,9	1,0	100	7	6	93	10
Aalburg	4,7	0,3	0,0	4,5	0,5	100	5	7	95	11
Aalsmeer	12,3	0,7	0,0	11,6	0,9	100	6	5	94	8
Aalten	10,9	0,7	0,1	10,2	1,2	100	6	11	94	11
Achtkarspelen	11,3	1,1	0,0	10,2	1,9	100	10	2	90	18
Alblasserdam	7,8	0,5	0,0	7,3	0,7	100	7	6	93	10
Albrandswaard	9,8	0,5	0,1	9,3	0,5	100	5	13	95	6
Alkmaar	43,3	4,5	0,6	38,9	3,8	100	10	13	90	10
Almelo	30,5	4,1	0,4	26,4	3,8	100	14	10	86	15
Almere	77,5	8,9	1,3	68,6	6,4	100	11	14	89	9
Alphen aan den Rijn	44,5	3,0	0,3	41,4	3,2	100	7	10	93	8
Alphen-Chaam	3,9	0,2	0,0	3,6	0,3	100	6	4	94	8
Ameland	1,5	0,1	0,0	1,4	0,2	100	9	2	91	16
Amersfoort	62,9	5,7	0,7	57,2	4,6	100	9	12	91	8
Amstelveen	36,6	2,7	0,3	33,9	2,3	100	7	9	93	7
Amsterdam	381,8	68,0	7,4	313,9	39,4	100	18	11	82	13
Apeldoorn	67,2	6,0	0,8	61,2	5,3	100	9	14	91	9
Appingedam	5,4	0,6	0,0	4,8	0,7	100	11	5	89	14
Arnhem	67,2	10,8	1,3	56,4	6,9	100	16	12	84	12
Assen	29,0	3,2	0,3	25,7	2,7	100	11	9	89	11
Asten	6,7	0,5	0,0	6,2	0,6	100	7	7	93	10
Baarle-Nassau	2,8	0,2	0,0	2,6	0,3	100	8	4	92	11
Baarn	10,6	0,8	0,1	9,8	0,7	100	7	9	93	8
Barendrecht	18,1	0,9	0,1	17,2	1,0	100	5	9	95	6
Barneveld	19,7	1,4	0,1	18,3	1,9	100	7	7	93	10
Bedum	4,2	0,3	0,0	3,9	0,4	100	7	9	93	10
Beek	7,2	0,5	0,0	6,6	0,6	100	7	8	93	9
Beemster	3,6	0,2	0,0	3,3	0,3	100	7	7	93	8
Beesel	5,7	0,4	0,0	5,3	0,6	100	7	8	93	11
Bellingwedde	3,9	0,4	0,0	3,5	0,5	100	10	8	90	15
Bergambacht	4,0	0,2	0,0	3,8	0,3	100	6	5	94	8
Bergeijk	7,4	0,4	0,0	6,9	0,5	100	6	8	94	7
Bergen (L.)	5,4	0,4	0,0	5,0	0,5	100	7	9	93	10
Bergen (NH.)	13,3	1,0	0,1	12,3	1,0	100	8	8	92	8
Bergen op Zoom	28,5	2,8	0,3	25,7	2,4	100	10	11	90	9

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen
	x 1 000						%					
Berkelland	18,3	1,2	0,1	17,1	1,7	100	7	7	93	10		
Bernheze	11,4	0,7	0,0	10,8	0,8	100	6	6	94	8		
Bernisse	5,2	0,3	0,0	5,0	0,3	100	5	4	95	6		
Best	11,7	0,7	0,1	11,0	0,8	100	6	11	94	7		
Beuningen	10,4	0,8	0,1	9,6	0,8	100	8	10	92	8		
Beverwijk	17,8	1,7	0,2	16,1	1,5	100	10	9	90	10		
Binnenmaas	12,1	0,5	0,0	11,5	0,8	100	4	5	96	7		
Bladel	8,1	0,5	0,0	7,6	0,6	100	6	8	94	8		
Blaricum	4,1	0,3	0,0	3,8	0,2	100	7	10	93	6		
Bloemendaal	9,1	0,6	0,1	8,5	0,4	100	7	11	93	5		
Bodegraven-Reeuwijk	13,1	0,7	0,0	12,4	1,0	100	5	4	95	8		
Boekel	3,7	0,2	0,0	3,5	0,3	100	5	5	95	9		
Borger-Odoorn	10,8	0,9	0,0	9,9	1,3	100	8	5	92	13		
Borne	9,0	0,6	0,0	8,4	0,7	100	6	9	94	8		
Borsele	9,1	0,6	0,0	8,6	0,9	100	6	7	94	10		
Boxmeer	11,4	0,7	0,1	10,7	0,8	100	6	9	94	8		
Boxtel	12,7	1,0	0,1	11,7	1,0	100	8	10	92	9		
Breda	76,8	8,0	1,0	68,8	6,1	100	10	12	90	9		
Brielle	7,2	0,4	0,0	6,7	0,5	100	6	8	94	7		
Bronckhorst	15,1	0,9	0,1	14,2	1,5	100	6	5	94	11		
Brummen	8,8	0,6	0,0	8,3	0,7	100	6	8	94	8		
Brunssum	13,2	1,5	0,2	11,6	1,4	100	12	12	88	12		
Bunnik	6,0	0,3	0,0	5,7	0,3	100	5	8	95	5		
Bunschoten	7,6	0,4	0,0	7,2	0,6	100	5	5	95	8		
Buren	10,3	0,7	0,0	9,6	0,9	100	6	4	94	10		
Bussum	14,4	1,2	0,2	13,2	1,1	100	8	13	92	8		
Capelle aan den IJssel	29,0	3,2	0,5	25,8	2,3	100	11	15	89	9		
Castricum	14,6	0,7	0,1	13,9	0,8	100	5	9	95	6		
Coevorden	15,0	1,5	0,1	13,5	1,7	100	10	8	90	13		
Cranendonck	8,5	0,5	0,0	7,9	0,7	100	6	9	94	9		
Cromstrijen	5,4	0,3	0,0	5,1	0,3	100	5	7	95	7		
Cuijk	10,3	0,8	0,1	9,5	0,9	100	8	11	92	9		
Culemborg	11,3	1,0	0,1	10,4	1,0	100	9	9	91	9		
Dalfsen	10,8	0,6	0,1	10,2	0,9	100	6	9	94	9		
Dantumadiel	7,6	0,7	0,0	6,9	1,1	100	10	4	90	16		
De Bilt	18,1	1,3	0,1	16,8	1,1	100	7	10	93	7		
De Friese Meren	21,2	1,7	0,1	19,6	2,3	100	8	3	92	12		
De Marne	4,6	0,5	0,0	4,0	0,6	100	12	6	88	14		
De Ronde Venen	17,4	1,1	0,1	16,3	1,2	100	6	5	94	7		
De Wolden	9,6	0,6	0,0	9,0	0,9	100	6	4	94	10		
Delft	39,9	5,1	0,4	34,8	3,3	100	13	8	87	9		
Delfzijl	11,2	1,3	0,1	9,9	1,2	100	12	8	88	13		
Den Helder	25,8	2,8	0,2	23,0	2,4	100	11	8	89	10		
Deurne	12,9	0,9	0,1	11,9	1,2	100	7	7	93	10		
Deventer	41,6	4,6	0,5	37,0	3,8	100	11	12	89	10		
Diemen	10,5	1,2	0,1	9,4	0,8	100	11	12	89	9		
Dinkelland	9,7	0,5	0,0	9,2	0,8	100	5	9	95	9		
Doesburg	5,0	0,6	0,1	4,4	0,5	100	12	12	88	12		

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen		
	x 1 000				%					
Doetinchem	24,0	2,4	0,3	21,7	2,3	100	10	13	90	11
Dongen	10,5	0,6	0,0	9,8	0,8	100	6	6	94	8
Dongeradeel	9,9	1,1	0,1	8,9	1,4	100	11	5	89	16
Dordrecht	51,7	6,0	0,6	45,7	4,9	100	12	10	88	11
Drechterland	7,8	0,5	0,0	7,3	0,7	100	6	6	94	9
Drimmelen	10,9	0,6	0,0	10,4	0,8	100	5	6	95	8
Dronten	15,7	1,3	0,1	14,4	1,3	100	8	10	92	9
Druten	7,2	0,5	0,0	6,7	0,7	100	7	9	93	10
Duiven	10,4	0,7	0,1	9,6	0,8	100	7	15	93	8
Echt-Susteren	13,7	1,0	0,1	12,7	1,2	100	7	10	93	9
Edam-Volendam	11,6	0,5	0,0	11,1	0,8	100	4	9	96	8
Ede	43,4	3,6	0,4	39,8	3,4	100	8	11	92	9
Eemnes	3,6	0,2	0,0	3,4	0,2	100	6	7	94	6
Eemmond	6,9	0,7	0,0	6,1	0,9	100	11	5	89	15
Eersel	7,5	0,4	0,0	7,0	0,5	100	6	8	94	7
Eijsden-Margraten	10,3	0,6	0,0	9,7	0,7	100	6	5	94	8
Eindhoven	98,2	11,9	1,1	86,3	8,6	100	12	9	88	10
Elburg	8,7	0,5	0,0	8,2	0,8	100	6	8	94	9
Emmen	46,4	5,3	0,5	41,1	5,4	100	11	9	89	13
Enkhuizen	8,1	0,7	0,1	7,4	0,8	100	9	10	91	10
Enschede	65,3	10,3	1,3	55,0	7,5	100	16	13	84	14
Epe	13,4	1,0	0,1	12,4	1,2	100	7	8	93	10
Ermelo	10,4	0,8	0,1	9,6	0,8	100	7	7	93	8
Etten-Leur	17,5	1,2	0,1	16,3	1,4	100	7	10	93	8
Ferwerderadiel	3,6	0,3	0,0	3,2	0,5	100	9	4	91	14
Franekeradeel	8,7	0,9	0,1	7,8	1,1	100	11	9	89	14
Geertruidenberg	9,1	0,5	0,1	8,6	0,7	100	6	11	94	8
Geldermalsen	10,2	0,6	0,0	9,6	0,8	100	6	7	94	9
Geldrop-Mierlo	16,7	1,4	0,1	15,3	1,3	100	8	8	92	8
Gemert-Bakel	12,0	0,9	0,1	11,1	1,1	100	7	7	93	10
Gennep	7,0	0,5	0,0	6,5	0,6	100	7	9	93	9
Giessenlanden	5,6	0,3	0,0	5,4	0,4	100	4	2	96	8
Gilze en Rijen	10,6	0,7	0,1	9,9	0,9	100	7	9	93	9
Goeree-Overflakkee	19,8	1,1	0,1	18,6	1,7	100	6	5	94	9
Goes	16,4	1,3	0,1	15,1	1,5	100	8	9	92	10
Goirle	9,7	0,6	0,0	9,0	0,7	100	6	5	94	8
Gorinchem	15,2	1,5	0,1	13,7	1,3	100	10	10	90	9
Gouda	30,2	3,0	0,2	27,2	2,8	100	10	8	90	10
Graft-De Rijp	2,6	0,1	0,0	2,5	0,2	100	6	3	94	7
Grave	5,0	0,4	0,0	4,7	0,4	100	7	11	93	8
Groesbeek	7,9	0,6	0,1	7,3	0,8	100	8	8	92	11
Groningen	82,3	14,4	1,3	67,8	8,6	100	18	9	82	13
Grootegeest	4,7	0,4	0,0	4,3	0,6	100	8	3	92	14
Gulpen-Wittem	6,3	0,5	0,1	5,9	0,5	100	7	12	93	9
Haaksbergen	9,7	0,7	0,1	9,0	0,8	100	7	7	93	9
Haaren	5,3	0,3	0,0	5,0	0,3	100	5	6	95	7
Haarlem	70,8	7,1	0,7	63,7	5,9	100	10	9	90	9

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen
	x 1 000						%					
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	2,3	0,2	0,0	2,2	0,2	100	7	8	93	7		
Haarlemmermeer	57,5	3,8	0,4	53,7	3,5	100	7	11	93	7		
Halderberge	12,4	0,9	0,1	11,5	1,1	100	7	6	93	9		
Hardenberg	22,8	1,7	0,1	21,1	2,4	100	7	7	93	11		
Harderwijk	18,7	1,6	0,2	17,1	1,6	100	9	12	91	9		
Hardinxveld-Giessendam	6,8	0,3	0,0	6,5	0,6	100	5	4	95	10		
Haren	8,2	0,6	0,0	7,6	0,5	100	7	8	93	7		
Harlingen	7,0	0,9	0,1	6,1	0,9	100	13	7	88	15		
Hattem	4,8	0,3	0,0	4,5	0,4	100	6	8	94	8		
Heemskerk	16,9	1,3	0,2	15,6	1,1	100	8	14	92	7		
Heemstede	11,4	0,6	0,1	10,8	0,6	100	6	12	94	6		
Heerde	7,4	0,4	0,0	7,0	0,6	100	5	5	95	8		
Heerenveen	21,5	2,1	0,2	19,4	2,2	100	10	10	90	11		
Heerhugowaard	21,6	1,7	0,2	19,9	1,6	100	8	11	92	8		
Heerlen	42,1	6,7	1,0	35,5	4,9	100	16	14	84	14		
Heeze-Leende	6,3	0,3	0,0	6,0	0,4	100	5	4	95	7		
Heiloo	9,7	0,6	0,1	9,1	0,5	100	6	12	94	6		
Hellendoorn	14,1	0,9	0,1	13,2	1,3	100	6	8	94	10		
Hellevoetsluis	16,7	1,3	0,2	15,5	1,2	100	7	15	93	7		
Helmond	38,0	4,5	0,4	33,5	4,1	100	12	9	88	12		
Hendrik-Ido-Ambacht	11,3	0,6	0,1	10,7	0,7	100	5	11	95	7		
Hengelo	35,2	4,0	0,4	31,2	3,4	100	11	9	89	11		
het Bildt	4,4	0,5	0,0	3,9	0,6	100	10	4	90	15		
Heumen	6,7	0,4	0,0	6,3	0,4	100	7	8	93	7		
Heusden	17,6	1,2	0,1	16,4	1,4	100	7	11	93	8		
Hillegom	9,0	0,6	0,1	8,4	0,7	100	7	9	93	8		
Hilvarenbeek	6,0	0,3	0,0	5,7	0,4	100	5	8	95	8		
Hilversum	38,9	3,9	0,5	35,0	3,2	100	10	12	90	9		
Hof van Twente	14,2	0,9	0,1	13,3	1,3	100	6	7	94	10		
Hollands Kroon	19,7	1,4	0,1	18,3	1,8	100	7	5	93	10		
Hoogeveen	23,0	2,2	0,2	20,8	2,8	100	10	9	90	13		
Hoogezand-Sappemeer	15,1	2,0	0,1	13,2	1,9	100	13	7	87	15		
Hoorn	31,1	3,1	0,5	28,0	2,6	100	10	18	90	9		
Horst aan de Maas	16,8	0,9	0,1	15,9	1,4	100	5	8	95	9		
Houten	18,8	1,0	0,1	17,9	0,9	100	5	13	95	5		
Huizen	17,6	1,4	0,2	16,2	1,2	100	8	17	92	8		
Hulst	11,3	0,8	0,1	10,5	1,2	100	7	7	93	11		
IJsselstein	13,7	0,9	0,1	12,8	0,8	100	7	9	93	7		
Kaag en Braassem	10,5	0,6	0,0	9,9	0,8	100	5	7	95	8		
Kampen	20,1	1,7	0,1	18,4	2,1	100	8	9	92	12		
Kapelle	5,0	0,2	0,0	4,7	0,4	100	5	4	95	8		
Katwijk	24,5	1,5	0,1	23,0	2,0	100	6	7	94	9		
Kerkrade	21,2	3,1	0,3	18,1	2,3	100	15	11	85	13		
Koggenland	8,9	0,5	0,0	8,4	0,8	100	6	6	94	9		
Kollumerland en Nieuwkruisland	5,2	0,5	0,0	4,6	0,7	100	10	5	90	16		
Korendijk	4,3	0,2	0,0	4,1	0,3	100	5	4	95	8		
Krimpen aan den IJssel	11,8	0,7	0,1	11,1	0,9	100	6	9	94	8		

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen
	x 1 000						%					
Laarbeek	8,9	0,5	0,0	8,3	0,8	100	6	6	94	9		
Landerd	5,9	0,4	0,0	5,5	0,4	100	7	8	93	8		
Landgraaf	16,8	1,8	0,2	15,1	1,5	100	10	12	90	10		
Landsmeer	4,6	0,3	0,0	4,3	0,3	100	6	6	94	6		
Langedijk	10,9	0,7	0,1	10,2	0,9	100	7	10	93	8		
Lansingerland	21,7	1,2	0,1	20,5	1,2	100	5	7	95	6		
Laren	4,7	0,4	0,0	4,3	0,2	100	8	5	92	6		
Leek	8,0	0,7	0,0	7,3	0,9	100	8	7	92	12		
Leerdam	8,2	0,7	0,1	7,5	0,8	100	8	8	92	10		
Leeuwarden	46,9	7,1	0,5	39,8	5,0	100	15	8	85	13		
Leeuwarderadeel	4,1	0,3	0,0	3,8	0,4	100	8	9	92	11		
Leiden	50,1	5,7	0,7	44,4	4,2	100	11	11	89	10		
Leiderdorp	11,6	0,7	0,1	10,9	0,7	100	6	11	94	6		
Leidschendam-Voorburg	34,1	3,1	0,3	31,0	2,4	100	9	11	91	8		
Lelystad	31,5	4,0	0,6	27,5	3,1	100	13	14	87	11		
Leudal	15,0	0,9	0,1	14,1	1,2	100	6	7	94	8		
Leusden	12,1	0,6	0,1	11,5	0,6	100	5	14	95	5		
Lingewaal	4,3	0,2	0,0	4,1	0,4	100	6	6	94	9		
Lingewaard	18,6	1,2	0,1	17,4	1,5	100	7	6	93	9		
Lisse	9,7	0,6	0,0	9,1	0,7	100	6	7	94	8		
Littenseradiel	4,3	0,3	0,0	4,0	0,4	100	7	5	93	10		
Lochem	14,0	0,9	0,0	13,1	1,2	100	7	4	93	9		
Loon op Zand	9,6	0,6	0,1	9,0	0,8	100	6	10	94	9		
Lopik	5,2	0,3	0,0	4,9	0,4	100	6	11	94	8		
Loppersum	4,3	0,4	0,0	3,9	0,5	100	10	5	90	14		
Losser	8,9	0,7	0,1	8,2	0,8	100	8	10	92	10		
Maasdonk	4,4	0,2	0,0	4,1	0,3	100	5	8	95	7		
Maasdriel	9,6	0,7	0,0	8,9	0,9	100	7	6	93	10		
Maasgouw	10,1	0,6	0,1	9,5	0,9	100	6	9	94	9		
Maassluis	14,0	1,3	0,1	12,8	1,1	100	9	10	91	9		
Maastricht	50,8	7,0	0,6	43,8	5,3	100	14	9	86	12		
Marum	4,1	0,3	0,0	3,7	0,4	100	9	6	91	12		
Medemblik	17,7	1,2	0,1	16,5	1,7	100	7	7	93	10		
Meerssen	8,2	0,5	0,0	7,7	0,6	100	6	6	94	8		
Menameradiel	5,6	0,4	0,0	5,2	0,6	100	7	4	93	11		
Menterwolde	5,3	0,5	0,0	4,7	0,6	100	10	6	90	13		
Meppel	14,1	1,2	0,1	12,8	1,4	100	9	8	91	11		
Middelburg	21,0	2,1	0,2	18,9	1,8	100	10	12	90	9		
Midden-Delfland	7,3	0,3	0,0	6,9	0,4	100	5	8	95	6		
Midden-Drenthe	13,8	1,0	0,1	12,8	1,4	100	7	6	93	11		
Mill en Sint Hubert	4,4	0,2	0,0	4,1	0,4	100	6	7	94	10		
Millingen aan de Rijn	2,5	0,2	0,0	2,3	0,2	100	9	12	91	11		
Moerdijk	15,5	0,9	0,0	14,5	1,3	100	6	5	94	9		
Molenwaard	10,4	0,5	0,0	9,9	0,9	100	5	4	95	9		
Montferland	14,6	1,2	0,1	13,4	1,5	100	8	10	92	11		
Montfoort	5,3	0,2	0,0	5,1	0,3	100	5	5	95	6		
Mook en Middelaar	3,4	0,2	0,0	3,2	0,2	100	6	6	94	7		
Muiden	2,7	0,2	0,0	2,5	0,2	100	7	5	93	6		

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen		w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen		
	x 1 000					%				
Naarden	7,1	0,5	0,0	6,6	0,4	100	7	10	93	5
Neder-Betuwe	8,1	0,6	0,0	7,6	0,9	100	7	6	93	12
Nederlek	6,0	0,4	0,0	5,6	0,5	100	6	6	94	9
Nederweert	6,9	0,4	0,0	6,5	0,6	100	6	7	94	9
Neerijnen	4,6	0,3	0,0	4,3	0,4	100	6	4	94	9
Nieuwegein	26,7	2,1	0,3	24,6	1,8	100	8	14	92	7
Nieuwkoop	10,6	0,5	0,0	10,1	0,7	100	5	7	95	7
Nijkerk	16,1	1,0	0,1	15,1	1,4	100	6	6	94	9
Nijmegen	72,0	10,6	1,3	61,4	7,0	100	15	12	85	11
Noord-Beveland	3,4	0,3	0,0	3,1	0,3	100	8	5	92	11
Noordenveld	13,4	1,0	0,1	12,4	1,2	100	8	7	92	10
Noordoostpolder	18,3	1,6	0,1	16,6	1,8	100	9	5	91	11
Noordwijk	11,0	0,8	0,1	10,2	0,8	100	8	8	92	7
Noordwijkerhout	6,6	0,5	0,0	6,1	0,5	100	7	8	93	8
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	9,6	0,6	0,1	9,0	0,5	100	6	13	94	6
Nunspeet	10,2	0,7	0,0	9,5	1,0	100	7	5	93	10
Nuth	6,7	0,4	0,0	6,3	0,5	100	6	6	94	9
Oegstgeest	9,5	0,6	0,1	9,0	0,4	100	6	14	94	5
Oirschot	7,2	0,4	0,0	6,8	0,5	100	5	6	95	8
Oisterwijk	10,7	0,8	0,1	9,9	0,9	100	8	7	92	9
Oldambt	17,4	2,1	0,2	15,3	2,3	100	12	8	88	15
Oldebroek	8,6	0,5	0,0	8,1	0,9	100	6	5	94	11
Oldenzaal	13,4	1,1	0,1	12,4	1,3	100	8	10	92	10
Olst-Wijhe	7,1	0,5	0,0	6,6	0,6	100	6	7	94	9
Ommen	6,9	0,5	0,0	6,5	0,7	100	7	7	93	11
Onderbanken	3,4	0,3	0,0	3,0	0,3	100	9	8	91	10
Oost Gelre	11,9	0,7	0,1	11,2	1,1	100	6	9	94	10
Oosterhout	23,2	1,8	0,2	21,4	1,8	100	8	13	92	9
Ooststellingwerf	10,9	1,1	0,1	9,7	1,4	100	11	8	89	14
Oostzaan	3,8	0,2	0,0	3,6	0,3	100	5	5	95	8
Opmeer	4,5	0,2	0,0	4,3	0,4	100	5	6	95	9
Opsterland	12,1	1,1	0,1	11,0	1,3	100	9	8	91	12
Oss	36,0	3,2	0,4	32,8	3,1	100	9	13	91	9
Oud-Beijerland	9,6	0,5	0,1	9,1	0,7	100	6	9	94	7
Oude IJsselstreek	16,5	1,3	0,1	15,2	1,8	100	8	9	92	12
Ouder-Amstel	5,6	0,4	0,0	5,3	0,3	100	6	10	94	6
Ouderkerk	3,2	0,2	0,0	3,1	0,3	100	5	8	95	10
Oudewater	4,0	0,2	0,0	3,8	0,3	100	5	8	95	9
Overbetuwe	18,6	1,3	0,1	17,3	1,4	100	7	8	93	8
Papendrecht	13,7	0,9	0,1	12,8	0,9	100	7	9	93	7
Peel en Maas	17,4	1,0	0,1	16,4	1,4	100	6	7	94	9
Pekela	5,4	0,6	0,0	4,8	0,8	100	12	7	88	17
Pijnacker-Nootdorp	18,9	1,1	0,1	17,8	1,0	100	6	10	94	6
Purmerend	34,4	2,9	0,4	31,5	2,7	100	8	14	92	8
Putten	9,5	0,7	0,0	8,8	0,9	100	7	5	93	11
Raalte	14,7	0,9	0,1	13,9	1,3	100	6	11	94	9
Reimerswaal	8,4	0,6	0,0	7,8	1,0	100	7	4	93	13

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen
	x 1 000						%					
Renkum	13,8	1,1	0,2	12,7	1,0	100	8	14	92	8		
Renswoude	1,8	0,1	0,0	1,7	0,1	100	6	2	94	8		
Reusel-De Mierden	5,1	0,3	0,0	4,8	0,3	100	6	3	94	7		
Rheden	19,6	1,9	0,3	17,7	1,8	100	10	13	90	10		
Rhenen	7,6	0,5	0,0	7,1	0,7	100	7	6	93	10		
Ridderkerk	19,9	1,3	0,1	18,6	1,5	100	7	7	93	8		
Rijnwaarden	4,6	0,4	0,0	4,2	0,5	100	9	9	91	11		
Rijssen-Holten	13,7	0,8	0,0	12,9	1,4	100	6	6	94	11		
Rijswijk	23,2	2,3	0,2	20,9	1,9	100	10	8	90	9		
Roerdalen	8,9	0,6	0,0	8,3	0,8	100	7	8	93	9		
Roermond	25,8	3,2	0,4	22,6	2,7	100	12	12	88	12		
Roosendaal	32,9	3,2	0,3	29,7	2,9	100	10	10	90	10		
Rotterdam	276,3	50,5	6,2	225,8	30,8	100	18	12	82	14		
Rozendaal	0,6	0,0	0,0	0,6	0,0	100	3	.	97	3		
Rucphen	9,3	0,6	0,0	8,7	0,9	100	7	6	93	11		
Schagen	19,6	1,4	0,1	18,1	1,6	100	7	9	93	9		
Schermer	2,2	0,2	0,0	2,0	0,2	100	8	4	92	8		
Scherpenzeel	3,6	0,2	0,0	3,4	0,3	100	5	6	95	9		
Schiedam	33,6	4,4	0,3	29,2	3,6	100	13	8	87	12		
Schiermonnikoog	0,5	0,0	0,0	0,4	0,1	100	9	.	91	12		
Schijndel	9,7	0,6	0,0	9,1	0,8	100	6	6	94	9		
Schinnen	5,5	0,4	0,0	5,1	0,4	100	7	11	93	8		
Schoonhoven	5,0	0,4	0,0	4,6	0,4	100	8	4	92	9		
Schouwen-Duiveland	15,0	1,1	0,1	13,9	1,4	100	7	6	93	10		
's-Gravenhage	223,5	38,4	3,9	185,1	23,6	100	17	10	83	13		
's-Hertogenbosch	63,2	6,6	0,8	56,7	5,1	100	10	12	90	9		
Simpelveld	4,7	0,3	0,0	4,4	0,4	100	7	11	93	9		
Sint Anthonis	4,5	0,2	0,0	4,3	0,3	100	5	5	95	8		
Sint-Michiëlsgestel	11,3	0,6	0,0	10,7	0,8	100	6	8	94	7		
Sint-Oedenrode	7,2	0,4	0,0	6,8	0,5	100	6	7	94	8		
Sittard-Geleen	42,6	5,0	0,5	37,6	4,3	100	12	11	88	11		
Sliedrecht	9,9	0,7	0,1	9,2	0,9	100	7	7	93	9		
Slochteren	6,4	0,5	0,0	5,9	0,7	100	7	3	93	12		
Sluis	10,6	0,9	0,0	9,7	1,2	100	9	4	91	12		
Smallingerland	23,6	2,6	0,3	21,0	2,6	100	11	10	89	13		
Soest	19,5	1,6	0,2	17,9	1,4	100	8	10	92	8		
Someren	7,5	0,5	0,0	7,0	0,7	100	6	6	94	10		
Son en Breugel	6,7	0,4	0,0	6,3	0,4	100	6	9	94	6		
Spijkenisse	32,1	3,1	0,6	29,0	2,3	100	10	19	90	8		
Stadskanaal	14,2	1,6	0,1	12,6	1,9	100	11	9	89	15		
Staphorst	5,5	0,4	0,0	5,1	0,6	100	8	5	92	13		
Stede Broec	8,8	0,6	0,1	8,2	0,8	100	7	9	93	9		
Steenbergen	9,9	0,7	0,1	9,2	0,9	100	7	8	93	10		
Steenwijkerland	18,2	1,6	0,1	16,6	2,0	100	9	7	91	12		
Stein	11,1	0,7	0,1	10,4	0,9	100	6	7	94	8		
Stichtse Vecht	26,5	1,8	0,2	24,7	1,6	100	7	10	93	7		
Strijen	3,7	0,2	0,0	3,5	0,3	100	4	6	96	8		
Súdwest-Fryslân	35,8	3,7	0,2	32,1	4,1	100	10	7	90	13		

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (vervolg)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens			w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen
	x 1 000						%					
Ten Boer	2,9	0,2	0,0	2,7	0,2	100	7	6	93	9		
Terneuzen	23,7	2,2	0,2	21,5	2,3	100	9	8	91	11		
Terschelling	2,0	0,2	0,0	1,9	0,2	100	8	1	92	11		
Texel	6,0	0,5	0,0	5,4	0,6	100	9	5	91	11		
Teylingen	14,2	0,8	0,1	13,5	0,8	100	5	8	95	6		
Tholen	10,0	0,8	0,0	9,3	1,2	100	8	5	92	12		
Tiel	17,1	1,8	0,1	15,3	1,8	100	10	6	90	11		
Tilburg	88,2	10,9	1,1	77,2	8,6	100	12	10	88	11		
Tubbergen	7,7	0,4	0,0	7,3	0,8	100	5	5	95	11		
Twenterand	12,8	0,9	0,0	11,9	1,6	100	7	5	93	13		
Tynaarlo	13,4	0,8	0,0	12,6	1,0	100	6	6	94	8		
Tytsjerksteradiel	12,9	1,0	0,1	11,9	1,4	100	8	6	92	11		
Ubbergen	4,2	0,4	0,0	3,8	0,3	100	9	8	91	9		
Uden	17,3	1,3	0,1	16,0	1,5	100	8	11	92	9		
Uitgeest	5,4	0,3	0,0	5,1	0,3	100	5	10	95	5		
Uithoorn	12,2	0,9	0,1	11,3	0,8	100	7	9	93	7		
Urk	5,8	0,3	0,0	5,5	0,8	100	5	4	95	14		
Utrecht	135,9	16,8	1,7	119,1	11,0	100	12	10	88	9		
Utrechtse Heuvelrug	19,9	1,4	0,1	18,5	1,4	100	7	6	93	8		
Vaals	4,0	0,6	0,1	3,3	0,5	100	15	8	85	13		
Valkenburg aan de Geul	7,5	0,7	0,1	6,8	0,7	100	9	9	91	10		
Valkenswaard	13,5	1,0	0,1	12,4	1,1	100	8	10	92	9		
Veendam	12,1	1,3	0,1	10,7	1,5	100	11	9	89	14		
Veenendaal	25,4	2,2	0,3	23,2	2,3	100	9	14	91	10		
Veere	9,1	0,6	0,0	8,5	0,8	100	6	7	94	9		
Veghel	15,2	1,1	0,1	14,1	1,2	100	7	10	93	8		
Veldhoven	18,8	1,2	0,1	17,6	1,2	100	6	11	94	7		
Velsen	29,4	2,5	0,2	26,9	2,3	100	8	8	92	9		
Venlo	44,0	5,2	0,6	38,8	4,6	100	12	11	88	12		
Venray	17,9	1,6	0,2	16,3	1,5	100	9	10	91	9		
Vianen	7,9	0,5	0,0	7,4	0,6	100	6	8	94	8		
Vlaardingen	32,3	3,7	0,3	28,6	3,1	100	11	7	89	11		
Vlagtwedde	6,9	0,6	0,0	6,2	1,0	100	9	6	91	16		
Vlieland	0,5	0,0	0,0	0,5	0,1	100	7		93	12		
Vlissingen	20,5	2,4	0,2	18,1	1,9	100	12	7	88	11		
Vlist	3,8	0,2	0,0	3,6	0,3	100	6	6	94	8		
Voerendaal	5,4	0,3	0,0	5,1	0,4	100	6	6	94	7		
Voorschoten	10,6	0,7	0,1	9,9	0,6	100	7	14	93	6		
Voorst	9,6	0,5	0,1	9,1	0,8	100	6	9	94	9		
Vught	10,5	0,7	0,1	9,8	0,7	100	7	7	93	7		
Waalre	7,1	0,5	0,0	6,7	0,4	100	6	8	94	6		
Waalwijk	19,9	1,5	0,1	18,4	1,9	100	8	8	92	10		
Waddinxveen	10,5	0,7	0,0	9,8	0,8	100	6	6	94	8		
Wageningen	13,6	1,4	0,1	12,2	1,0	100	11	8	89	9		
Wassenaar	10,8	0,9	0,1	9,9	0,7	100	8	7	92	8		
Waterland	7,2	0,4	0,0	6,8	0,5	100	5	6	95	7		
Weert	21,2	1,8	0,2	19,4	1,8	100	8	11	92	9		
Weesp	8,2	0,7	0,1	7,5	0,7	100	9	10	91	9		

03 Huishoudens met een inkomen onder de lage inkomensgrens naar gemeente waar zij staan ingeschreven, 31 december 2014 (slot)

	w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens		w.v. inkomen onder de lage inkomensgrens		w.v. inkomen boven de lage inkomensgrens			
	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen	Totaal	w.o. 10% huishoudens met het hoogste inkomen	w.o. 10% huishoudens met het laagste inkomen				
	x 1 000	%								
Werkendam	10,3	0,5	0,0	9,7	0,8	100	5	7	95	8
West Maas en Waal	7,7	0,5	0,0	7,2	0,8	100	7	8	93	11
Westerveld	8,1	0,6	0,0	7,5	0,8	100	8	5	92	11
Westervoort	6,3	0,6	0,1	5,7	0,5	100	9	16	91	9
Westland	42,0	3,0	0,3	39,0	3,4	100	7	8	93	9
Weststellingwerf	10,9	1,0	0,0	9,9	1,4	100	9	4	91	14
Westvoorne	6,2	0,4	0,0	5,9	0,4	100	6	6	94	7
Wierden	9,1	0,5	0,0	8,6	0,8	100	5	6	95	9
Wijchen	16,8	1,2	0,2	15,6	1,3	100	7	15	93	8
Wijdemeren	9,9	0,7	0,0	9,2	0,7	100	7	6	93	7
Wijk bij Duurstede	9,5	0,6	0,1	8,9	0,6	100	6	11	94	6
Winsum	5,7	0,5	0,0	5,2	0,6	100	9	7	91	11
Winterswijk	12,1	1,1	0,1	10,9	1,4	100	10	9	90	13
Woensdrecht	8,8	0,6	0,1	8,2	0,7	100	7	10	93	9
Woerden	20,4	1,3	0,1	19,1	1,3	100	6	8	94	7
Wormerland	6,7	0,4	0,0	6,3	0,5	100	6	7	94	8
Woudenberg	4,7	0,2	0,0	4,5	0,3	100	5	8	95	7
Woudrichem	5,7	0,3	0,0	5,4	0,4	100	5	9	95	8
Zaanstad	65,2	6,4	0,6	58,8	5,9	100	10	9	90	10
Zaltbommel	10,4	0,7	0,1	9,8	1,0	100	7	7	93	10
Zandvoort	7,9	0,9	0,1	7,0	0,8	100	11	13	89	11
Zederik	5,2	0,2	0,0	5,0	0,4	100	5	4	95	9
Zeevang	2,5	0,2	0,0	2,4	0,2	100	6	10	94	8
Zeewolde	8,4	0,7	0,1	7,6	0,6	100	9	12	91	8
Zeist	25,9	2,6	0,3	23,3	2,0	100	10	12	90	8
Zevenaar	14,2	1,1	0,1	13,1	1,2	100	8	10	92	9
Zoetermeer	52,9	5,0	0,7	47,9	3,7	100	9	14	91	8
Zoeterwoude	3,2	0,2	0,0	3,0	0,2	100	5	7	95	6
Zuidhorn	7,4	0,5	0,0	6,9	0,7	100	6	6	94	10
Zuidplas	16,2	1,0	0,1	15,2	1,1	100	6	10	94	8
Zundert	8,7	0,6	0,0	8,1	0,9	100	7	2	93	11
Zutphen	20,7	2,4	0,3	18,3	2,0	100	11	12	89	11
Zwartewaterland	8,1	0,5	0,0	7,6	0,9	100	6	7	94	12
Zwijndrecht	19,4	1,6	0,2	17,7	1,7	100	8	9	92	9
Zwolle	51,8	5,4	0,6	46,4	4,2	100	10	11	90	9
Onbekend	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

Bron: CBS.

04 De kans om tot de huishoudens 0-10 te behoren in verhouding tot de kans om tot de huishoudens -10-0 te behoren (multivariate analyse)

	Odds ratio
Kenmerken hoofdkostwinner	
<i>Geslacht</i>	
Man (ref)	1
Vrouw	0,626
<i>Leeftijd</i>	
Jonger dan 25 jaar	0,495
25 tot 30 jaar	0,198
30 tot 35 jaar	0,167
35 tot 40 jaar	0,199
40 tot 45 jaar	0,223
45 tot 50 jaar	0,250
50 tot 55 jaar	0,261
55 tot 60 jaar	0,268
60 jaar en ouder (ref)	1
<i>Herkomst</i>	
Persoon met Nederlandse achtergrond (ref)	1
Persoon met westerse migratieachtergrond	0,658
Persoon met niet-westerse migratieachtergrond	0,263
<i>Opleidingsniveau</i>	
Basisonderwijs (ref)	1
Vmbo-b/k, mbo1	1,216
Vmbo-g/t, havo-, vwo-onderbouw	1,115
Mbo2 en mbo3	1,474
Mbo4	1,653
Havo, vwo	1,278
Hbo-, wo-bachelor	1,857
Hbo-, wo-master, doctor	1,878
Onbekend	1,917
<i>Baan ultimo 2014</i>	
Vast (ref)	1
Flexibel	1,365
Geen baan	0,279
<i>Uitkering</i>	
Ja	0,245
Nee (ref)	1
Kenmerken huishouden	
<i>Type huishouden</i>	
Eenpersoonshuishouden	0,007
Eenouderhuishouden	0,033
Meerpersoonshuishouden met kinderen (ref)	1
Meerpersoonshuishouden zonder kinderen	0,035
Overige huishoudens, inclusief institutionele	0,228
<i>Schulden</i>	
Ja	1,106
Nee (ref)	1

Bron: CBS.

Literatuur, bronnen en afkortingen

Literatuur

Beer, de, P. (2013). Het beste medicijn tegen armoede in: Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken. 106(2), 24-27.

Bos, M. & Van der Vet, O. (2013). Werkende armen. Onderzoek naar de omvang en kenmerken van de groep Haagse werkende minima en het bereik van gemeentelijke inkomensondersteunende voorzieningen onder deze groep. Den Haag: Gemeente Den Haag.

Bunt, S., Stavenuiter, M. (2017). Evaluatie pilot maatwerkbudget Zaanstad. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

CBS (2015). Armoede en sociale uitsluiting 2015. Den Haag: CBS.

Josten, E. (2007), Werkende armen. In: SCP/CBS, Armoedemonitor 2007. Den Haag: SCP, pp. 77-93.

Kamerbrief d.d. 24 november 2016

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2016). Perspectief op de onderkant van de arbeidsmarkt. Den Haag: Rijksoverheid.

Nyfer (2009) Een duwtje en een steuntje. Utrecht. <http://www.nyfer.nl/documents/rapportRWI.pdf>

Omlo, J. (2016). Wat werkt bij de aanpak van armoede. Wat we kunnen leren van empowerment en de psychologie van de schaarste. Utrecht: Movisie.

Raad voor Werk en Inkomen. (zd). Werkende Armen. Analyse. Februari 2011.

SCP, (2016) Armoede in kaart 2016. Den Haag: SCP.

SCP (2016). Een lang tekort: de omvang van langdurige armoede in Nederland. Den Haag: SCP.

SCP, (2014) Armoedesignalement 2014. Den Haag: SCP.

SCP (2010). Armoedesignalement 2010. Den Haag: SCP.

Snel, E., Slot, J. & Nottelman, N. (2012). Werkende minima in Amsterdam. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst onderzoek en Statistiek.

Tashakorri, A. & Teddlie, Ch. (2003). Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research. Sage Publications.

Tiemeijer, W. (2016). Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden. Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press.

Van der Klein, M., Bultink, D., Dekker, F. & Van Dongen, M. (2012). Mooi werk met minima. Sociale activering en participatiebevordering door de STA-teams in Roosendaal 2009-2011. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Wanberg, C.R., L.M. Hough en Z. Song (2002). Predictive validity of a multidisciplinary model of reemployment success. *Journal of Applied Psychology*, 87: 1100-1120.

Wilbeboer Schuit, J. M., Hoff, S. (2016). Werkende en niet-werkende armen. Website SCP. http://digitaal.scp.nl/armoedein kaart2016/werkende_en_niet-werkende_armen/

Ypeij, A., E. Snel en G. Engbersen (2002). Armoede in Amsterdam-Noord: eerste deelstudie van het project "Landschappen van armoede". Rotterdam: risbo/Erasmus Universiteit Rotterdam.

Bronnen

Aangifte inkomstenbelasting (AIB)

Aangiftegegevens van particulieren en buitenlanders met Nederlands inkomen en van Nederlandse ondernemers natuurlijke personen.

Algemeen Bedrijven Register (ABR)

Het Algemeen Bedrijven Register (ABR) vormt voor het CBS de ruggengraat van het statistisch proces voor economische statistieken. Het ABR is een systeem waarin identificerende gegevens en structuurgegevens over alle bedrijven en instellingen (inclusief zelfstandigen) zijn geregistreerd. Hieruit worden de statistische eenheden bedrijfseenheid, ondernemingengroep en lokale bedrijfseenheid afgeleid. Het ABR bevat informatie over de economische activiteit en het aantal werkzame personen. Daarnaast bevat het ABR ook informatie over bepaalde 'events'. Een event geeft een gebeurtenis of wijziging weer binnen het ABR: bijvoorbeeld de oprichting, overname of opheffing van een bedrijf.

Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)

De Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) is een registratie waarin gemeentelijke basisgegevens over alle gebouwen en adressen in Nederland zijn verzameld. De BAG bestaat uit twee samenhangende basisregistraties: de Basisregistratie Adressen en de Basisregistratie Gebouwen. De Basisregistratie Adressen bevat alle officiële, als zodanig toegekende, adressen op Nederlands grondgebied. Een adres is de door de bevoegde gemeente toegekende benaming, bestaande uit de naam van een openbare ruimte (straat), een nummeraanduiding (huisnummer en toevoegingen) en woonplaats. Adressen worden toegekend aan adresseerbare objecten uit de Basisregistratie Gebouwen. In de Basisregistratie Gebouwen zijn alle panden, verblijfsobjecten, standplaatsen en ligplaatsen geregistreerd. Deze 'objecttypen' zijn afgebakend en voorzien van een unieke aanduiding. Bepaalde gegevens behorende bij de objecttypen (zoals de oppervlakte en het bouwjaar) zijn ook in de registratie opgenomen. Aan ieder object is minimaal één adres gekoppeld. Daarnaast zijn nevenadressen mogelijk. Aan panden zonder verblijfsobject (zoals onzelfstandige bijgebouwen) wordt geen adres toegekend.

Basisregistratie Personen (BRP)

De Basisregistratie Personen (BRP) is de digitale bevolkingsregistratie van Nederland, en (sinds 2014) de opvolger van de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA). De BRP bevat gegevens over ingezetenen en niet-ingezetenen. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor het bijhouden van de gegevens over ingezetenen. Gegevens over niet-ingezetenen worden bijgehouden door het ministerie van BZK. Elke persoon die naar verwachting ten minste vier maanden rechtmatig in Nederland verblijft, moet ingeschreven worden als ingezetene. Wanneer iemand niet aan deze voorwaarden voldoet maar wel een relatie heeft met de Nederlandse overheid, wordt de persoon ingeschreven als niet-ingezetene. Te denken valt aan mensen die buiten Nederland wonen en hier werken, studeren, onroerend goed bezitten, vanuit Nederland een uitkering genieten, enzovoorts. Ook ingezetenen die naar verwachting ten minste acht maanden buiten Nederland verblijven, worden niet-ingezetene. In de BRP zijn van iedere ingeschrevene gegevens als burgerservicenummer (BSN), geboortedatum, geslacht, geboorteland en woonplaats geregistreerd, van ingezetenen bovendien gegevens over de ouders, partners en kinderen. Voor ingezetenen wordt een adres in Nederland geregistreerd, voor niet-ingezetenen een adres buiten Nederland. Voor meer informatie over de BRP wordt verwezen naar de website van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens <http://www.rvig.nl/brp>.

Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRI-HO)

Het Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs (CRI-HO) heeft tot doel het verschaffen van inzicht in het gebruik van hoger onderwijs. Het CRI-HO bevat gegevens over alle inschrijvingen en diploma's in het hoger onderwijs (hbo en wo) vanaf schooljaar 1990/'91 tot en met het schooljaar 2013/'14. Vanaf het schooljaar 2014/'15 komen de gegevens uit BRON. Het bestand bevat voorlopig nog uitsluitend het onderwijs dat wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het ministerie van Economische Zaken, (EZ).

Hoofdbaanbus

Deze component uit het SSB bevat alle personen met een baan als werknemer in de Polisadministratie in het verslagjaar. De component geeft van alle werknemers een overzicht van de hoofdbaan gedurende het verslagjaar. Dat wil zeggen dat op ieder peilmoment in het verslagjaar de hoofdbaan van een werknemer kan worden bepaald. De hoofdbaan is de baan met het hoogste basisloon. Bij een werknemer met meerdere banen tegelijkertijd, wordt in de hoofdbaancomponent per overlappende periode de baan met het hoogste basisloon geselecteerd. Er wordt daarbij niet gekeken naar het aantal verloonde uren.

Indicaties voor AWBZ-zorg door CIZ

Deze registratie bevat aan personen afgegeven indicaties voor zorg die wordt gefinancierd uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). De indicaties worden afgegeven door het Centrum indicatiestelling zorg (CIZ). Het betreft indicaties voor zowel zorg zonder verblijf als zorg met verblijf. Per persoon bevat dit bestand de grondslag voor de indicatie, de functie en klasse bij zorg zonder verblijf, het zorgzwaartepakket bij zorg met verblijf en de periode waarvoor de indicatie is afgegeven. De doelpopulatie zijn alle personen die ingeschreven zijn (geweest) in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

Integraal huishoudensinkomen (IHI)

Het bestand integraal huishoudensinkomen bevat uit registraties afgeleide gegevens

over het jaarinkomen van huishoudens in Nederland. De doelpopulatie bestaat uit de Nederlandse bevolking op 31 december van een onderzoeksjaar. Het betreft alleen personen die zijn ingeschreven in de BRP.

Integraal persoonlijk inkomen (IPI)

Het bestand integraal persoonlijk inkomen bevat uit registraties afgeleide gegevens over het jaarinkomen van personen in Nederland. De doelpopulatie bestaat uit de Nederlandse bevolking op 31 december van een onderzoeksjaar. Het betreft alleen personen die zijn ingeschreven in de BRP.

Niet-ingeschrevenen in de Gemeentelijke Basisadministratie (niet-GBA)

Het bestand met niet-ingeschrevenen in de Gemeentelijke Basisadministratie bevat informatie over personen die wel in Nederland werken, een uitkering of pensioen uit Nederland ontvangen of in Nederland studeren, maar die niet in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) staan ingeschreven. De doelpopulatie bestaat uit personen die een (fiscale) relatie met Nederland hebben, maar niet ingeschreven zijn in de GBA.

Ontvangen AWBZ-zorg met verblijf in natura (ZORGMV)

Deze registratie bevat de door personen gebruikte zorg met verblijf in natura die wordt bekostigd uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). Het betreft alleen zorg waarvoor een eigen bijdrage moet worden betaald. Zorg met verblijf is zorg die cliënten ontvangen gedurende hun verblijf in een instelling. Bij AWBZ-zorg met verblijf wordt onderscheid gemaakt tussen zorgzwaartepakketten. De doelpopulatie zijn alle personen die ingeschreven zijn (geweest) in de BRP. Omdat personen jonger dan 18 jaar geen eigen bijdrage hoeven te betalen, bevat dit bestand geen gegevens over personen onder de 18. Per persoon bevat dit bestand de periode(s) waarin zorg met verblijf is ontvangen en het betreffende zzp. Ook bevat dit bestand de periode(s) waarin gebruik is gemaakt van de functie kort verblijf.

Opleidingsniveaubestand (OPLN)

Het opleidingsniveaubestand vertegenwoordigt het hoogst behaalde en hoogst gevolgde opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking op peilmoment (1 oktober van jaar JJJJ). Het bestand is gebaseerd op gegevens uit diverse registers (o.a. onderwijsregistraties) en de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Door het gebruik van meerdere (jaargangen van) bronnen heeft het opleidingsniveaubestand een zeer hoge dekkingsgraad (2015: bijna 11 miljoen personen) die bovendien jaarlijks toeneemt. Alhoewel de dekkingsgraad hoog is, vertegenwoordigt het bestand niet de gehele doelpopulatie.

Onderwijsregistraties geven per schooljaar een integraal overzicht van de in dat jaar gevolgde en/of voltooide opleidingen. Het CBS beschikt sinds ruim tien jaar over deze bestanden. Dit betekent dat voor vrijwel alle jongeren het hoogst behaalde opleidingsniveau bekend is. Zo zijn er vanaf schooljaar 2004/2005 registraties van het mbo beschikbaar en al vanaf medio jaren '80 gegevens over het hbo en de universiteit. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van bestanden met opleidingsgeschiedenissen zoals opgegeven door werkzoekenden bij het UWV WERKbedrijf (personen die ingeschreven stonden in 2010 of later). Om het opleidingsniveau te bepalen van personen die vóór die tijd zijn afgestudeerd, wordt vooral gebruik gemaakt van de EBB, maar ook het bronbestand van het UWV WERKbedrijf wordt daarvoor benut. De EBB wordt verder ook gebruikt voor niet door overheid bekostigd onderwijs, zoals particulier

onderwijs, onderwijs in het buitenland en lange bedrijfsopleidingen en cursussen. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen. In het opleidingsniveaubestand is gebruik gemaakt van EBB-informatie vanaf 2004.

Polisadministratie (Polis)

De Polisadministratie bevat gegevens over banen en is gebaseerd op data uit de loonaangiften van de Belastingdienst. De loonaangiften bevatten gegevens over inkomstenverhoudingen (uit de loonadministratie) van werkgevers en andere inhoudingsplichtigen. Het doel van de Polisadministratie is inzicht te krijgen in arbeidscontracten en loon van werknemers.

Registratie van zelfstandigen

De registratie van zelfstandigen bevat gegevens over personen die in een verslagjaar inkomen in de vorm van 'belastbare winst uit onderneming' hebben gehad. De aangiften en inkomensgegevens worden afgeleid uit de winstaangiften Inkomstenbelasting (IB) en voorlopige IB-aanslagen. Daarnaast wordt er via het Algemeen Bedrijven Register (ABR) gekeken of er een relatie is tussen een persoon en een onderneming. Dit kan een arbeidsrelatie zijn, maar ook een relatie in de vorm van recht op een winstaandeel (bijvoorbeeld bij het beschikbaar stellen van vermogen).

Registratie Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP)

Het doel van de registratie Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP) is het geven van een statistische beschrijving van de bij de arrondissementsrechtbanken verleende en beëindigde wettelijke schuldsaneringen. De doelpopulatie bestaat uit alle uitgesproken schuldsaneringen van natuurlijke personen.

Registraties van uitkeringen bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB)

De registraties van uitkeringen bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB) bestaan uit uitkeringen van personen. De SVB registreert uitkeringen op basis van de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene Nabestaandenwet (ANW) en de kinderbijslag.

Registraties van uitkeringen bij gemeenten

De registraties van uitkeringen bij de gemeenten bestaan uit uitkeringen van personen. De gemeenten registreren bijstandsuitkeringen. Hieronder vallen uitkeringen in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB), de Wet inkomensvoorziening oudere gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) en de Wet gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ).

Registraties van uitkeringen bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)

De registraties van uitkeringen bij het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) bestaan uit uitkeringen van personen. Het UWV registreert van de meeste uitkeringen zowel het recht als de betaling. In de registraties komen ook Nederlandse uitkeringen voor aan mensen die niet in Nederland wonen. Het UWV registreert werkloosheidsuitkeringen (WW), uitkeringen in het kader van de Ziektewet (ZW) en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (AO). Onder de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen vallen uitkeringen op grond van de volgende wetten: Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).

Statistiek Re-integratie door Gemeenten (SRG)

De Statistiek Re-integratie door Gemeenten (SRG) bevat informatie over door gemeenten ingezette re-integratievoorzieningen. Het doel van de SRG is het genereren van een landelijk beeld van de re-integratieactiviteiten die door gemeenten voor hun doelgroep worden ingezet. De populatie bestaat uit personen voor wie de gemeenten de re-integratie dienen te verzorgen en aan wie een aanbod is gedaan en/of voor wie een SRG-traject loopt. Een SRG-traject is gedefinieerd als een periode waarin gelijktijdig of opeenvolgend één of meerdere voorzieningen gericht op arbeidsinschakeling worden ingezet door gemeenten. Het bestand bevat naast informatie over SRG-trajecten ook informatie over loonkostensubsidie die kan zijn ingezet tijdens het traject. Loonkostensubsidie is de subsidie die een werkgever kan ontvangen voor de loonkosten van een persoon die tot de gemeentelijke re-integratiedoelgroep behoort. De werkgever kan ook de gemeente zelf zijn.

Stelsel van Sociaal Statistische Bestanden (SSB)

Het SSB is een stelsel van registers en enquêtes, die op persoonsniveau aan elkaar zijn gekoppeld. Per jaargang worden meer dan 50 verschillende registers gebruikt. Deze registers hebben betrekking op verschillende sociaaleconomische onderwerpen, zoals banen, uitkeringen, woningen en onderwijs. Het SSB bevat voorlopige en definitieve gegevens. Bij definitieve gegevens zijn registers en enquêtes onderling op elkaar afgestemd en consistent gemaakt.

De doelpopulatie van het SSB bestaat uit alle personen die in Nederland wonen, en personen die niet in Nederland wonen maar in Nederland werken of een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen. Er staan in het SSB gegevens over onder meer banen, uitkeringen, personen, huishoudens en bedrijven.

Toegekende persoonsgebonden budgetten voor AWBZ-zorg (PGB)

Deze registratie bevat aan personen toegekende persoonsgebonden budgetten (pgb's) voor zorg die wordt bekostigd uit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). Een pgb wordt toegekend op basis van een indicatie voor zorg zonder verblijf of zorg met verblijf. De zorg die kan worden ingekocht met een pgb betreft in principe alleen zorg zonder verblijf (en kort verblijf). Voor de functie behandeling kan geen persoonsgebonden budget worden toegekend. De doelpopulatie zijn alle personen die ingeschreven zijn (geweest) in de GBA. Per persoon bevat dit bestand het aantal dagen waarvoor een pgb is toegekend per functie (zorg zonder verblijf en kort verblijf) en zorgzwaartepakket (zorg met verblijf).

WSW-statistiek (WSW)

De WSW-statistiek bevat gegevens op persoonsniveau van alle personen die geïndiceerd zijn voor de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW), op de wachtlijst staan, een dienstbetrekking hebben of werken onder begeleiding bij een reguliere werkgever.

Begrippen

Aantal banen van een persoon in een jaar

Een baan is een expliciete of impliciete arbeidsovereenkomst tussen een persoon en een economische eenheid waarin is vastgelegd dat arbeid zal worden verricht waar een (financiële) beloning tegenover staat. In het onderzoek is het aantal verschillende banen van een persoon in het verslagjaar geteld, met andere woorden het aantal verschillende

werkgevers van een persoon in een jaar. Echter, wanneer een persoon op verschillende momenten in het jaar met tussenpauzes werkzaam is geweest voor een bepaalde werkgever, geldt dit ook als meerdere banen.

Arbeidsongeschiktheidsuitkering

Persoon heeft ergens in het verslagjaar een uitkering ontvangen krachtens de WAJONG, WAO, WAZ of WIA.

Arbeidsrelatie

Indeling van banen op basis van de afspraken die in de arbeidsovereenkomst zijn gemaakt over het al dan niet flexibel zijn van de arbeidstijd. Er zijn twee hoofdgroepen te onderscheiden, namelijk reguliere banen en flexibele banen. Tot de hoofdgroep reguliere banen behoren de banen waarbij in de arbeidsovereenkomst een vaste arbeidsduur is opgenomen. Tot de hoofdgroep flexibele banen behoren de banen van oproep- en uitzendkrachten en andere werknemers met wie geen vaste arbeidsduur is overeengekomen.

AWBZ-gebruik

Persoon heeft ergens in het verslagjaar zorg zonder verblijf in de vorm van individuele begeleiding, groepsbegeleiding, persoonlijke verzorging of verpleging ontvangen waarvan de kosten voor rekening van de AWBZ komen en waarvoor een eigen bijdrage is betaald. Of de persoon (of partner) heeft ergens in het verslagjaar gebruik gemaakt van zorg met verblijf waarvan de kosten voor rekening van de AWBZ komen en waarvoor men een eigen bijdrage is betaald.

AWBZ-indicatie

Persoon heeft (ergens) in het verslagjaar een AWBZ-indicatie voor behandeling, groepsbegeleiding, individuele begeleiding ontvangen, kort verblijf, persoonlijke verzorging, verpleging of voor zorg met verblijf, al dan niet door Bureau Jeugdzorg.

Baanduur

Baanduur is berekend als het verschil in jaren tussen de aanvangsdatum van de inkomstenverhouding en de peildatum, 31 december 2014. Het betreft hier de geldigheidsduur van de hoofdbaan op basis van de begindatum van de baan.

Baan in loondienst

Een inkomstenverhouding (IKVID) in verband met arbeid van een werkgever met een persoon. Bij een baan in loondienst wordt een mondelinge of schriftelijke arbeidsovereenkomst afgesloten, waarin salaris en andere arbeidsvoorwaarden zijn vastgelegd. Een persoon kan op hetzelfde moment bij hetzelfde bedrijf slechts één baan kan hebben.

Basis GGZ

Persoon heeft ergens in het verslagjaar gebruik gemaakt van generalistische basis-ggz geestelijke gezondheidszorg (GGZ) gefinancierd vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw).

Belangrijkste inkomstenbron

De bron waaruit een particulier huishouden in een jaar het meeste inkomen ontvangt, wordt beschouwd als de voornaamste bron van inkomen. Om te achterhalen wat de

voornaamste bron is worden de inkomensbestanddelen van alle leden van het huishouden samengeteld. De volgende inkomenscategorieën worden onderscheiden:

- Inkomen uit arbeid: het inkomen bestaat vooral uit inkomen uit arbeid;
- Inkomen uit eigen onderneming: indien een van de leden van het huishouden inkomen uit eigen onderneming heeft, wordt deze bron ongeacht de hoogte van het bedrijfsresultaat (dus ook als er sprake is van een verlies) als voornaamste inkomensbron van het huishouden aangemerkt. Aan deze categorie zijn ook huishoudens toegevoegd waarvoor inkomen uit vermogen de voornaamste inkomensbron vormt;
- Overdrachtsinkomen: het inkomen bestaat uit pensioen of andere uitkeringen.

Bijstand

Persoon heeft ergens in het verslagjaar een uitkering ontvangen krachtens de Wet werk en bijstand (WWB), Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) en Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ).

Bijzondere bijstand

Persoon heeft ergens in het verslagjaar een uitkering ontvangen krachtens de bijzondere bijstand. Hiertoe behoort zowel de eenmalige bijzondere bijstand, de periodieke bijzondere bijstand als de langdurigheidstoelage.

Herkomst

Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon verbonden is op basis van het geboorteland van de ouders of van zichzelf. Een persoon met Nederlandse achtergrond is iemand van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren. Een persoon met westerse migratieachtergrond is iemand van wie ten minste één ouder is geboren in een van de landen in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika en Oceanië, of Indonesië of Japan. Bij een persoon met een niet-westerse achtergrond is ten minste één van de ouders geboren in een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije.

Hoogst behaalde opleiding

Dit betreft de hoogst behaalde opleiding op de laatste vrijdag van september van jaar 2014, voor zover bekend uit diverse jaargangen van registers en de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Analyse leert dat de gegevens van peildatum laatste vrijdag van september van jaar 2014 in grote lijnen ook representatief geacht mogen worden voor de periode tot aan mei 2015. De plaats in de indeling van opleidingen naar niveau is volgens de Standaard Onderwijsindeling 2006 (SOI 2006) van het CBS. Dit niveau wordt bepaald door de minimale onderwijsloopbaan die nodig is om de opleiding met succes te kunnen volgen, de duur van de opleiding en de toegang die de opleiding biedt aan vervolgonderwijs. De niveau-indeling is gelijk aan die volgens de Standaard Onderwijsindeling 2003 (SOI 2003).

Institutioneel huishouden

Huishouden bestaande uit één of meer personen, die bedrijfsmatig worden voorzien van huisvesting en dagelijkse levensbehoeften. Het gaat om instellingen zoals verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, waarin de personen in principe voor langere tijd (zullen) verblijven.

Leeftijd

Leeftijd van de hoofdkostwinner op 31 december van het verslagjaar 2014.

Meerpersoonshuishouden met kinderen

Dit begrip bestaat uit de volgende categorieën:

- Niet-gehuwd paar met kinderen: Twee personen die een samenwoonrelatie hebben maar niet met elkaar zijn gehuwd of een partnerschapsregistratie hebben gesloten, en een of meer thuiswonende kinderen hebben. Ook een overig lid (persoon die anders dan als partner, ouder in een eenouderhuishouden of als thuiswonend kind deel uitmaakt van een particulier huishouden) kan tot deze huishoudensvorm behoren;
- Gehuwd paar met kinderen: Twee personen die met elkaar gehuwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben gesloten, en een of meer thuiswonende kinderen hebben. Ook een overig lid (persoon die anders dan als partner, ouder in een eenouderhuishouden of als thuiswonend kind deel uitmaakt van een particulier huishouden) kan tot deze huishoudensvorm behoren.

Meerpersoonshuishouden zonder kinderen

Dit begrip bestaat uit de volgende categorieën:

- Niet-gehuwd paar zonder kinderen: Twee personen die een samenwoonrelatie hebben maar niet met elkaar zijn gehuwd of een partnerschapsregistratie hebben gesloten, en geen thuiswonende kinderen hebben. Ook een overig lid (persoon die anders dan als partner, ouder in een eenouderhuishouden of als thuiswonend kind deel uitmaakt van een particulier huishouden) kan tot deze huishoudensvorm behoren;
- Gehuwd paar zonder kinderen: Twee personen die met elkaar gehuwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben gesloten, en geen thuiswonende kinderen hebben. Ook een overig lid (persoon die anders dan als partner, ouder in een eenouderhuishouden of als thuiswonend kind deel uitmaakt van een particulier huishouden) kan tot deze huishoudensvorm behoren.

Overige huishoudens

Particulier huishouden dat uitsluitend bestaat uit overige leden (personen die anders dan als partner, ouder in een eenouderhuishouden of als thuiswonend kind deel uitmaken van een particulier huishouden. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan een kostganger die bij een gezin inwoont, twee broers die samen één huishouding vormen, of een pleegkind).

Particulier huishouden

Eén of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften.

Pensioen

Inkomensverzekering waarmee een (gezins)inkomen wordt verzekerd voor wanneer dat wegvalt wegens ouderdom of overlijden van de partner. Onder pensioenuitkeringen vallen:

- Uitkeringen Algemene ouderdomswet (AOW);
- Uitkeringen Algemene nabestaandenwet (Anw);
- Overige pensioenen en lijfrenten;
- Inkomsten uit uitkeringen buitenland.

Persoonsgebonden budget

Persoon die budget ontvangt om zelf zorg gefinancierd vanuit de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) in te kopen.

Schulden exclusief hypotheekschuld

Schulden van het huishouden, exclusief de hypotheekschuld. De overige schulden betreffen schulden voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed en schulden volgens de Wet studiefinanciering. Het bedrag dat aan schulden is geregistreerd is afkomstig van de Belastingdienst.

Sector

De indeling naar sector is gebaseerd op de Standaard Bedrijfsindeling 2008 (SBI), de Nederlandse hiërarchische indeling van economische activiteiten die vanaf 2008 door het CBS wordt gebruikt om bedrijfseenheden in te delen naar hun hoofdactiviteit. De SBI 2008 kent vijf niveaus, waarvan het hoogste niveau (sector) door letters en de lagere niveaus (afdelingen, groepen, klassen en subklassen) door cijfers worden aangeduid. De SBI-code is tot en met het niveau van de klassen (vier cijfers), op een aantal uitzonderingen na, gelijk aan de door Eurostat vastgestelde NACE Rev. 2 (Nomenclature générale des Activités économiques dans la Communauté Européenne) die in alle lidstaten van de EU wordt gehanteerd. Op het niveau van de afdeling (twee cijfers) stemmen SBI 2008 en NACE Rev. 2 overeen met de ISIC Rev. 4 (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities), de door de Verenigde Naties aanbevolen classificatie van economische activiteiten.

Speciaal GGZ

Persoon heeft ergens in het verslagjaar gebruik gemaakt van gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg (GGZ) gefinancierd vanuit de Zorgverzekeringswet (Zvw).

Thuiswonend kind

Persoon ongeacht leeftijd of burgerlijke staat die een kind-ouder relatie heeft met één of twee tot het huishouden behorende ouders. Onder thuiswonende kinderen worden ook begrepen adoptie- en stiefkinderen maar geen pleegkinderen.

Type huishouden

Typering van een huishouden op basis van de onderlinge relaties van de personen binnen een huishouden. De volgende categorieën worden onderscheiden:

- Eenpersoonshuishouden: Particulier huishouden bestaande uit één persoon;
- Eenouderhuishouden: Particulier huishouden bestaande uit één ouder met een of meer thuiswonende kinderen;
- Overig huishouden: Particulier huishouden met minimaal één overig lid. Een overig lid is een persoon anders dan de partner, ouder in een eenouderhuishouden of thuiswonend kind, die deel uitmaakt van een particulier huishouden.

Uitkering

Persoon heeft in het verslagjaar een uitkering ontvangen. Dit betreft uitkeringen die veelal door de overheid worden toegekend aan huishoudens om financiële zekerheid te bieden tegen een aantal risico's (zoals ziekte, invaliditeit, arbeidsongeschiktheid, ouderdom, het overlijden van naasten en werkloosheid) of om in bepaalde behoeftes te voorzien (zoals huisvesting en onderwijs).

Vermogen

Waarde van het totale vermogen van het huishouden. Het vermogen is gelijk aan het verschil tussen de bezittingen en de schulden. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, obligaties en aandelen, de eigen woning, ondernemingsvermogen en de overige bezittingen. De schulden betreffen onder meer de hypotheekschuld van de eigen woning en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed en schulden volgens de Wet studiefinanciering.

Voltijdsequivalent

De relatieve arbeidsduur van de baan ten opzichte van een voltijd baan in hetzelfde bedrijf of in dezelfde bedrijfssector. Deze fractie wordt berekend door het aantal uren per week behorende bij de baan te delen door het aantal uren behorende bij een voltijd baan in hetzelfde bedrijf.

Voortijdig schoolverlater (vsv)

Leerlingen die in een gegeven jaar het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Het gaat dus om personen die op 1 oktober 2014 (schooljaar 2014/'15) stonden ingeschreven in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs of voortgezet algemeen volwassenenonderwijs en op 1 oktober 2015 het onderwijs zonder startkwalificatie hebben verlaten. Een vmbo-diploma of een mbo-1 diploma volstaat niet als startkwalificatie.

Wajong

Persoon heeft ergens in het verslagjaar een uitkering ontvangen krachtens de Wajong (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten).

Wet schuldsanering natuurlijke personen

Een schuldsaneringstraject dat maximaal 3 jaar loopt. Bij schuldsanering worden alle uitstaande schulden, middels een bemiddelingstraject of een saneringskrediet overgenomen door één instantie. Deze instantie betaalt de schuldeisers de verschuldigde bedragen en neemt de gehele schuld over zodat er hierna nog maar één, nieuwe schuldeiser is. In de regel is de betreffende instantie de Gemeentelijke Kredietbank (GKB) of de gemeentelijke Sociale Dienst. Bij deze variabele gaat hem om wettelijke schuldsanering: Mocht er geen overeenstemming bereikt kunnen worden tussen de schuldeisers en de schuldenaar, dan kan via de rechtbank een wettelijke schuldsaneringsregeling opgelegd worden middels de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP).

Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Wet die regelt dat (een deel van) de kosten voor voorzieningen voor vervoer (zoals: aanschaf/huur van een scootmobiel, kosten voor taxivervoer, aanpassingen aan het eigen vervoersmiddel) of wonen (zoals aanpassingen aan huis en verhuis- en inrichtingskosten), huishoudelijke verzorging gedeclareerd kunnen worden bij een gemeente, gefinancierd vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

Wet sociale werkvoorziening

Wet die regelt dat arbeidsgehandicapten die door lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen uitsluitend in staat zijn onder aangepaste omstandigheden arbeid te verrichten, kunnen werken op een zo regulier mogelijke en op hun individuele mogelijkheden aangepaste arbeidsplek in de sociale werkvoorziening.

WW-uitkering

De wet voorziet in een uitkering die gerelateerd is aan het laatstverdiende inkomen uit dienstbetrekking. De wet heeft tot doel werknemers te verzekeren tegen de financiële gevolgen van werkloosheid. De duur van de uitkering is afhankelijk van het arbeidsverleden van de verzekerde. Het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) beoordeelt of men voor een WW-uitkering in aanmerking komt.

Zelfstandige

Een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico. Hierbij worden twee invalshoeken gehanteerd:

1. Zelfstandige (sociaaleconomische invalshoek): een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico – in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer), of – als directeur-groootaandeelhouder (dga), of – in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid), of – als overige zelfstandige (bijvoorbeeld in een zelfstandig uitgeoefend beroep).
2. Zelfstandige (economische invalshoek): een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico – in een eigen bedrijf of praktijk, of – in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid, of – als overige zelfstandige (bijvoorbeeld in een zelfstandig uitgeoefend beroep).

Ziektewet

Wet die zieke werknemers een uitkering biedt als zij geen werkgever meer hebben die hun loon moet doorbetalen. Ziek is iemand die door ziekte, gebrek, zwangerschap of bevalling niet in staat is om zijn arbeid te verrichten.

Afkortingen

AO	Arbeidsongeschiktheidsuitkering
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CvB	Centrum voor Beleidsstatistiek
DGA	Directeur Grootaandeelhouder
VTE	Voltijdsequivalenten
Mbo1	Middelbaar Beroeps Onderwijs leerjaar 1
Mbo2	Middelbaar Beroeps Onderwijs leerjaar 2
Mbo3	Middelbaar Beroeps Onderwijs leerjaar 3
Mbo4	Middelbaar Beroeps Onderwijs leerjaar 4
Havo	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
VJI	Verweij Jonker Instituut
Vmbo	Vorbereidend beroepsonderwijs
VSV	Voortijdig schoolverlater
Vwo	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WW	Werkloosheidsuitkering

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2017-2018	2017 tot en met 2018
2017/2018	Het gemiddelde over de jaren 2017 tot en met 2018
2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2017 en eindigend in 2018
2015/'16-2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2015/'16 tot en met 2017/'18

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie en visualisatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2018.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.